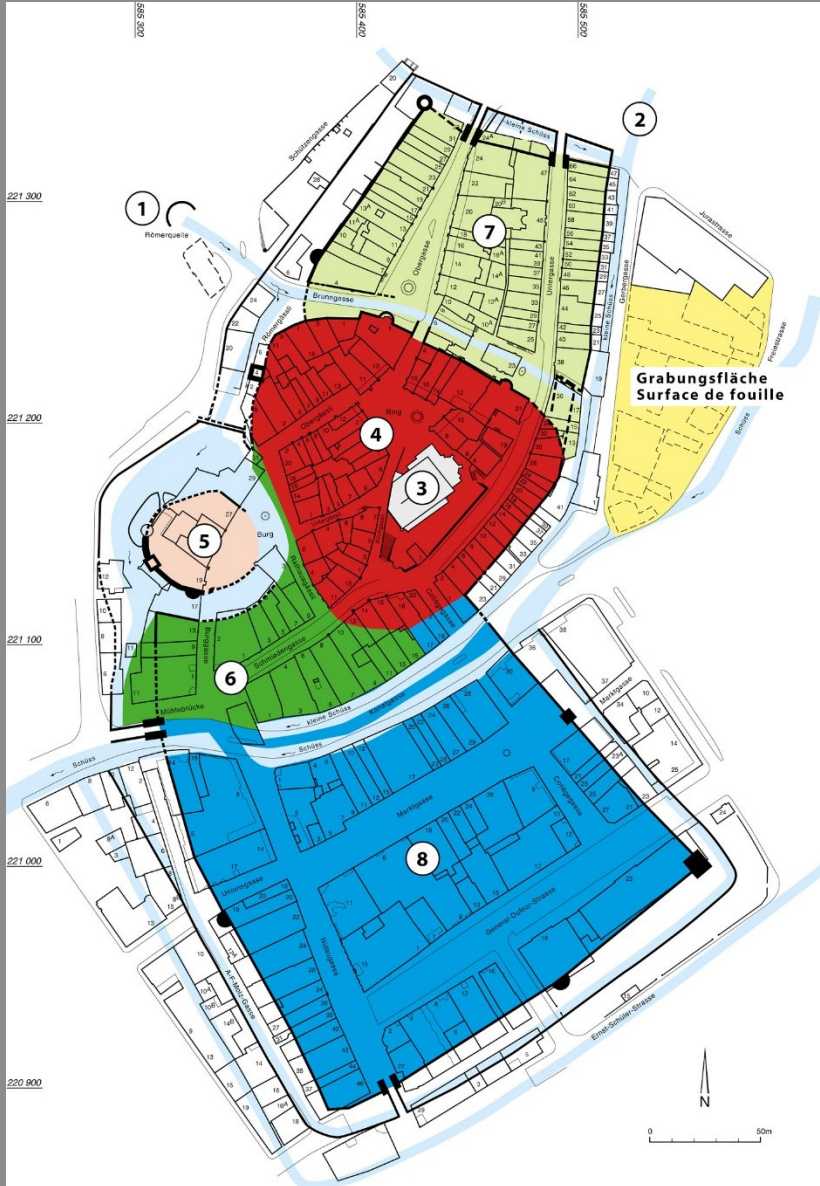

Obraz středověkého města

Archeologie středověkých měst

1. Počátky- nahodilé sběry předmětů při stavební činnosti
2. Rozvoj městské archeologie po II. světové válce, zejména od 60.-70.let
20. stol., zejména v Anglii, Německu, Francii, Skandinávii, posléze i ve východní části střední Evropy. Záchranný charakter archeologického výzkumu, závislost na investičních akcích
3. Významné lokality: Londýn, Canterbury, York, St. Denis, Lund, Oslo, Bergen, Lübeck, Osnabrück, Braunschweig, Freiburg i. Br., Chemnitz, Freiberg, Konstanz, Bern, Budapest, Bratislava, Vídeň, Vratislav, Elbląg, Praha, Brno
4. Rozvoj metodiky výzkumu stratifikovaných lokalit, multidisciplinarita (přírodní vědy, stavebně historický průzkum, písemné, plánové a ikonografické prameny aj.) *open area*

Braniborsko Zkoumaná města

Rozvoj městské
archeologie po r. 1989 v
zemích bývalé
komunistické střední
Evropy- vyvolán
rekonstrukcí a dostavbou
historických jader měst
Regiony s významnou
městskou archeologií:
před r. 1989 Bádén-
Württemberg; po 1989:
Sasko, Meklenbursko,
polské země

Standardní postup při realizaci akce:

1. Primární jednání,
výměna informací,
obhlídka lokality, ...

2. Návrh řešení, harmonogram,
rozpočet, ...

3. Zjišťovací výzkum,
sondáž, vzorkování

4. Řádný záchranný
archeologický výzkum

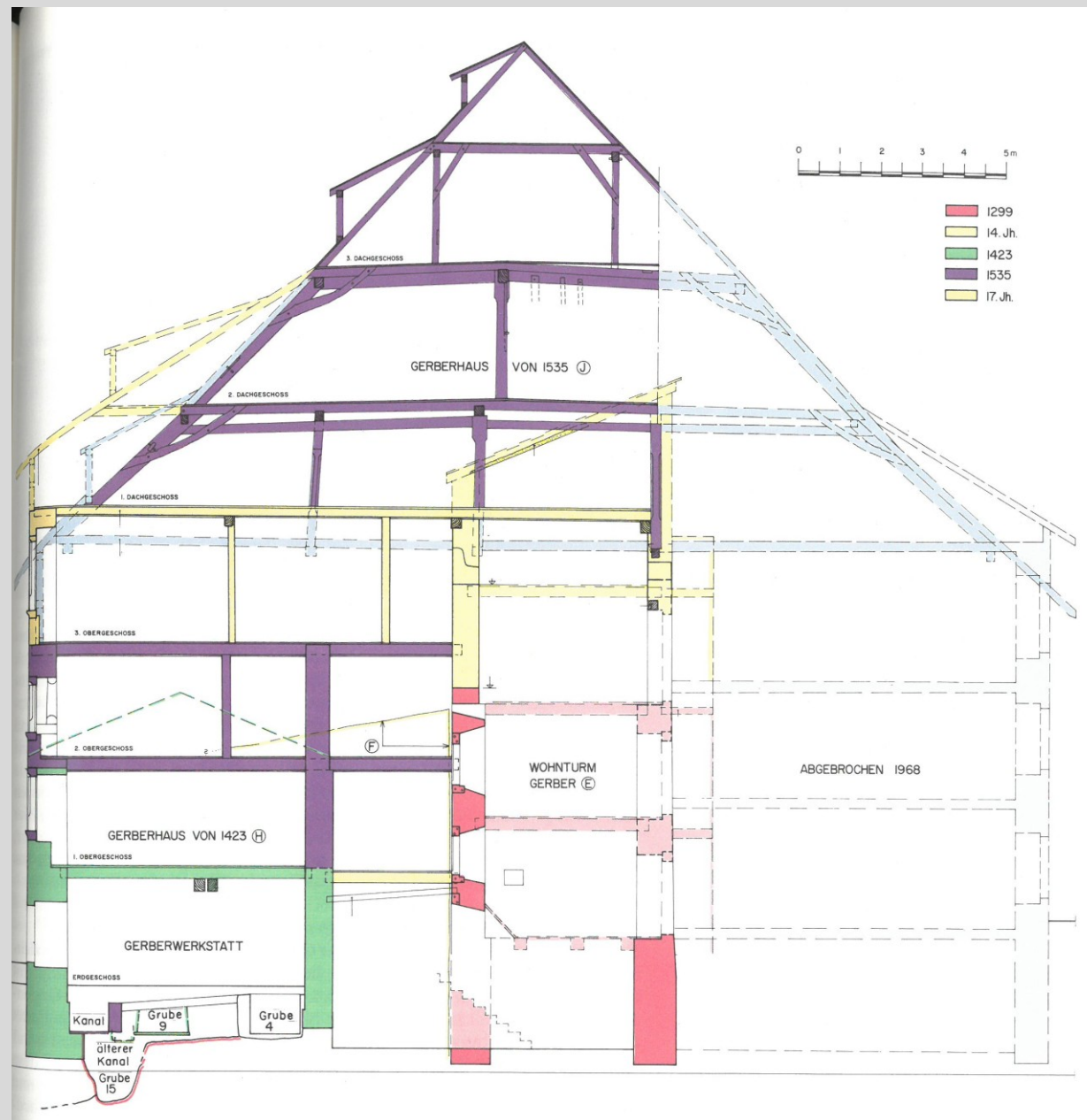
5. Zpracování, vyhodnocení a
vyhotovení nálezové zprávy,
publikace

Sestavil
Peter Kováčik

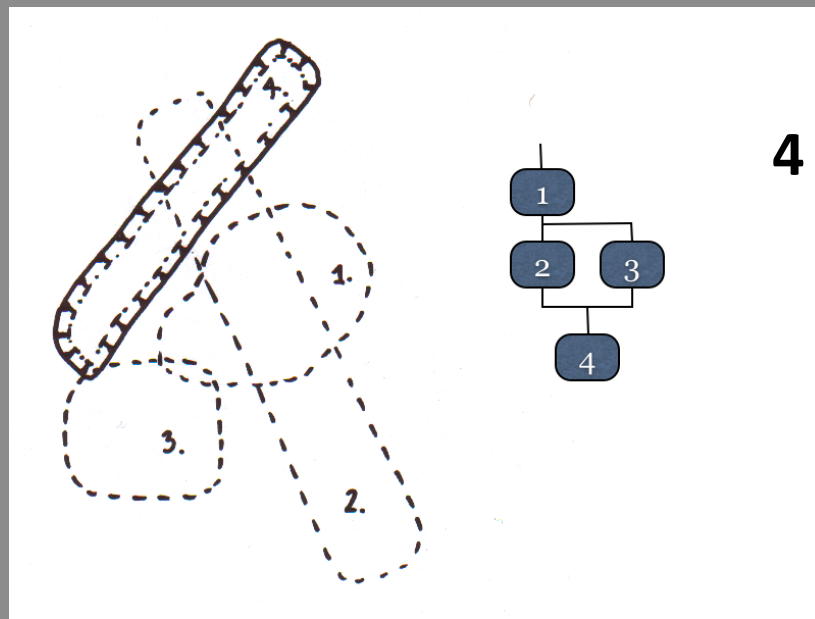
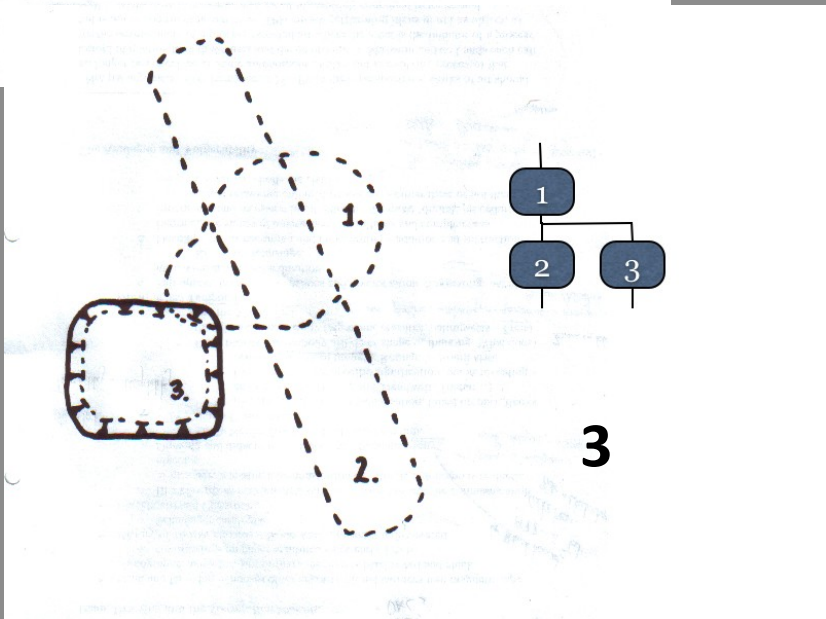
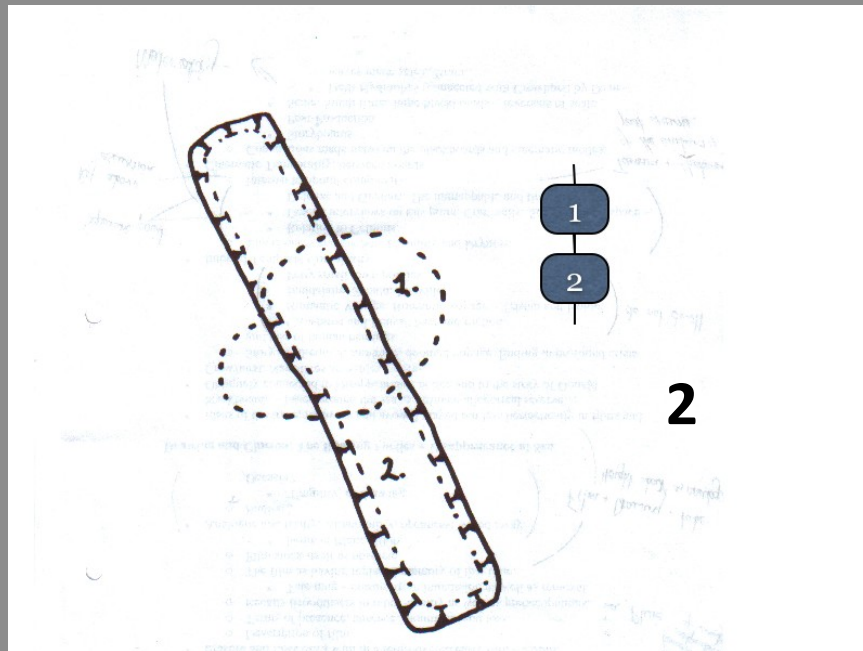
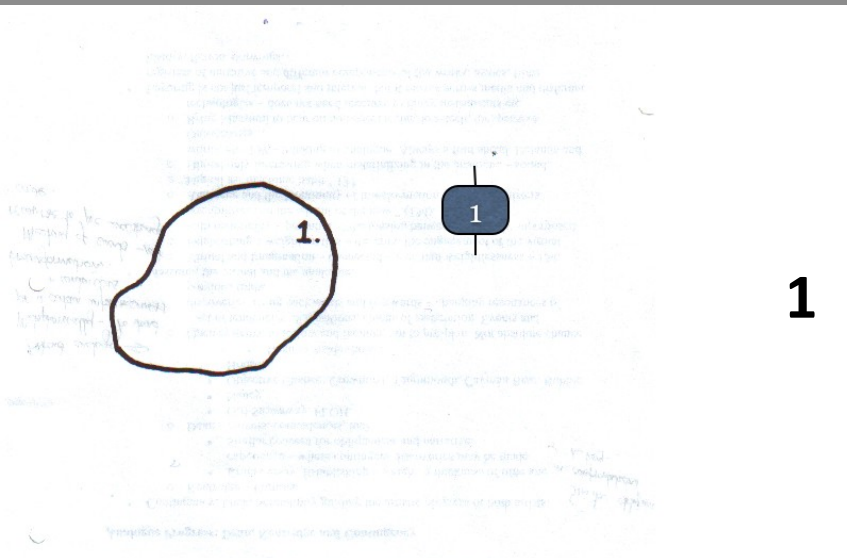

Stavebně historický průzkum

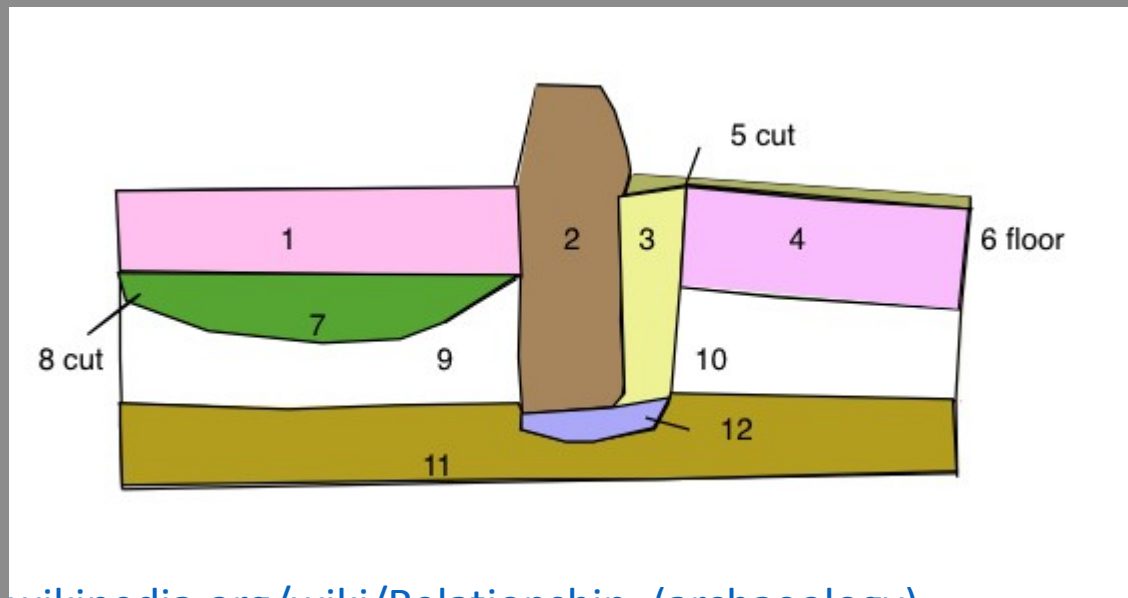

Single context recording

https://en.wikipedia.org/wiki/Single_context_recording

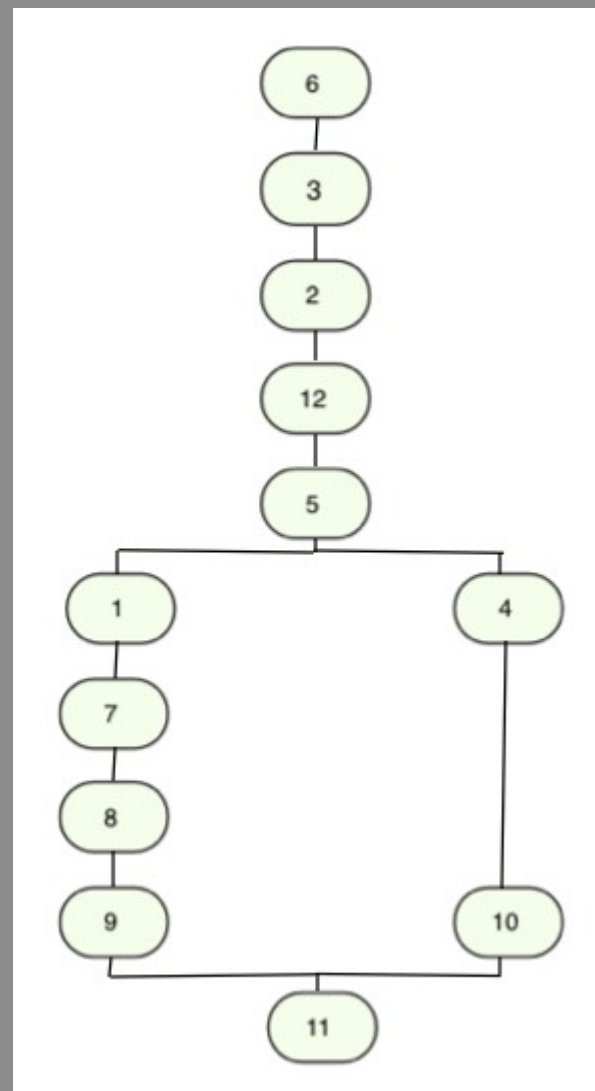
Harris Matrix

[https://en.wikipedia.org/wiki/Relationship_\(archaeology\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Relationship_(archaeology))

Postexkavační vyhodnocení- post excavation assessment

https://library.thehumanjourney.net/1883/1/Report1082_LR.pdf

Možnosti archeologie při poznání středověkých měst

- Předlokační osídlení
- Prostorové proměny po založení města, formování půdorysu
- Podoba jednotlivých komponent středověkého města (parcelace, městské domy, výrobní zařízení, církevní stavby, hřbitovy, infrastruktura (komunikace, zacházení s odpadem) opevnění aj.
- Hmotná kultura středověkého měšťana, jeho duchovní svět
- Sociotopografie – rozložení různých zaměstnání, zejména výrobního rázu, ve městě
- Charakter populace
- Přírodní prostředí
- Výživový systém (domácí a lovná zvířata, užitkové rostliny)
- Hmotná kultura

Prostorový vývoj měst

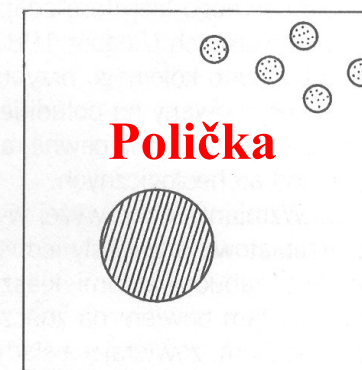
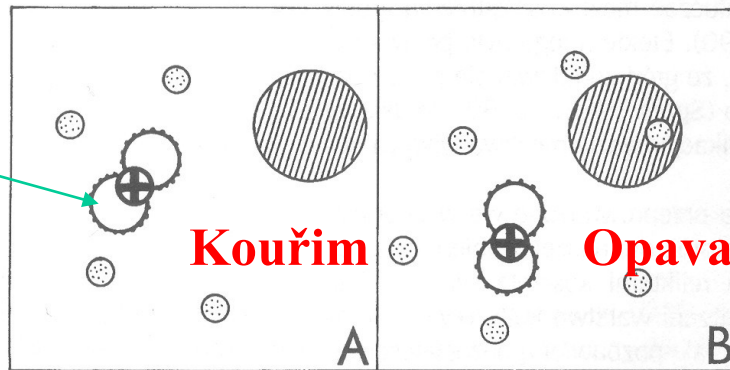
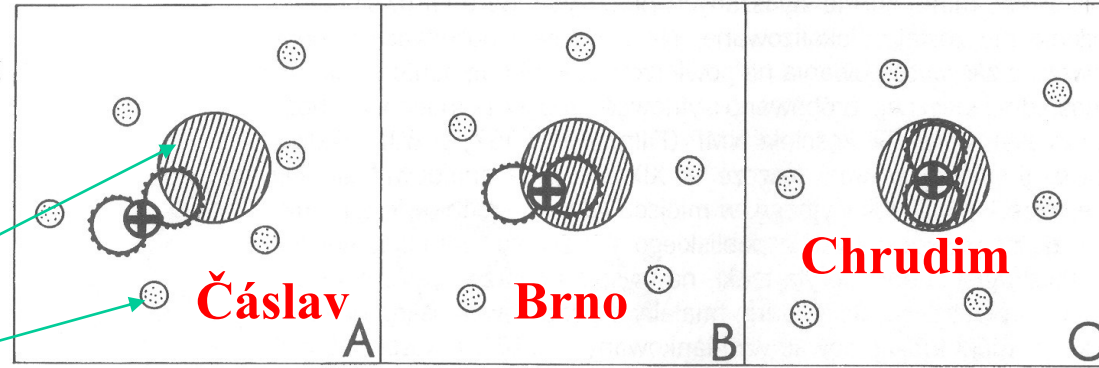
1. Otázka předlokačních předchůdců – v areálu pozdějšího města či v těsné blízkosti, jejich prostorové uspořádání a další sídelní charakteristiky
2. Průběh lokační změny: vztah nového uspořádání ke starším strukturám (uliční síť, kostely)
3. Naplňování lokačního záměru – osídlení půdorysu v rozsahu, jaký známe z mladších pramenů, např. historických plánů, či účetních knih umožňujících zjistit počet domů. Různá tempa vzrůstu osídlení, nedosídlená města (Uherský Brod, Marchegg). Neúspěšné lokace. Půdorysné změny. Translace.
4. Parcelace a její proměny
5. Vznik dalších komponent půdorysu – veřejné budovy, kláštery (vztah ke staršímu osídlení)
5. Rozvoj předměstí, na počátku vázaných na výpadové cesty
5. Vznik nových městských areálů, dvojité města
6. Tvorba rekonstrukčních map plánů, mapa archeologického potenciálu (ochrana) apod.

Prostorový vztah předlokačních center a institucionálních měst (M. Rębkowski 2001)

Lokační město

Ves

Předlokační centrum

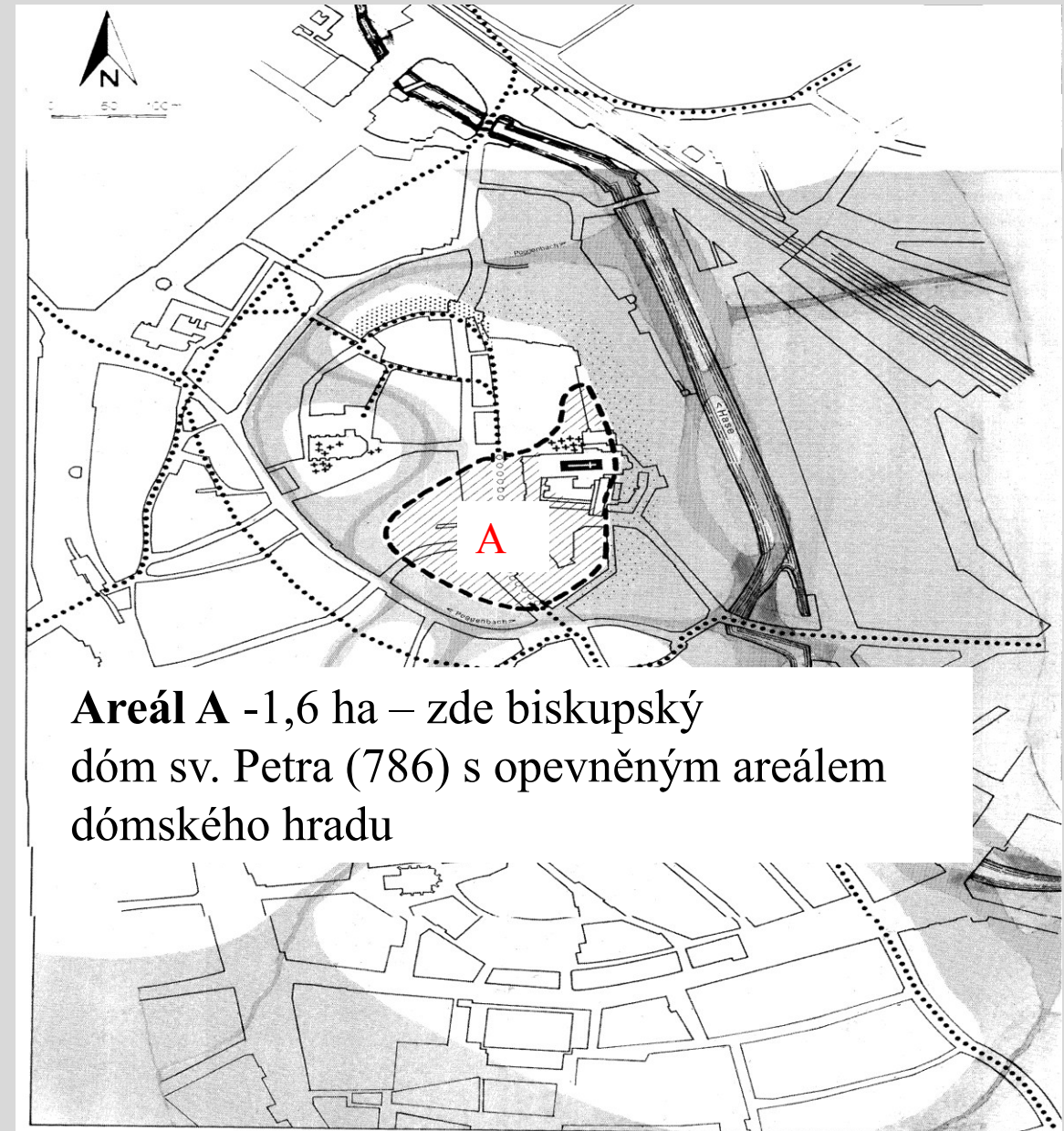
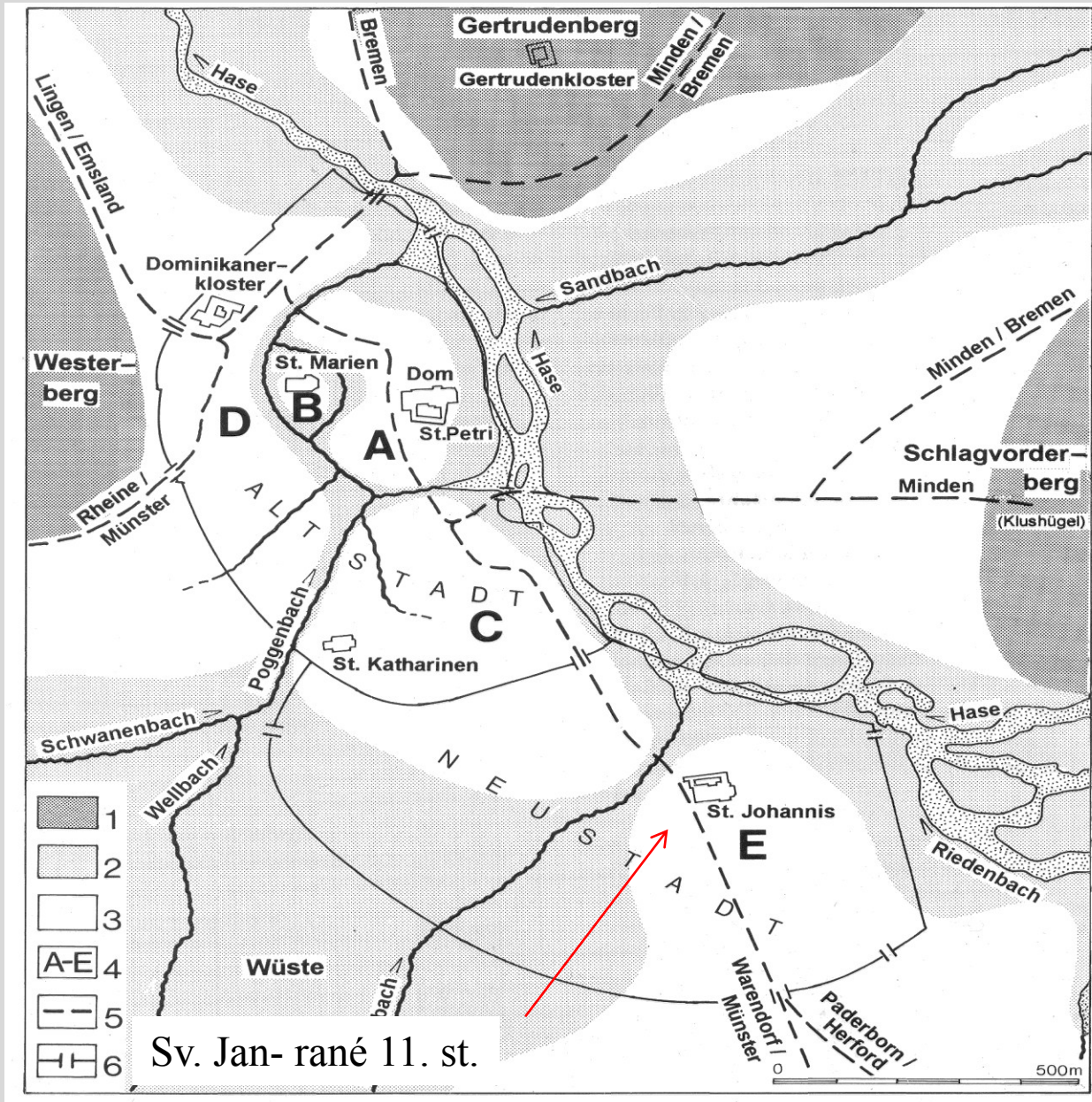

- – miasto lokacyjne
- – gród z podgradziemi
- – osada otwarta

Historické areály.

Osnabrück

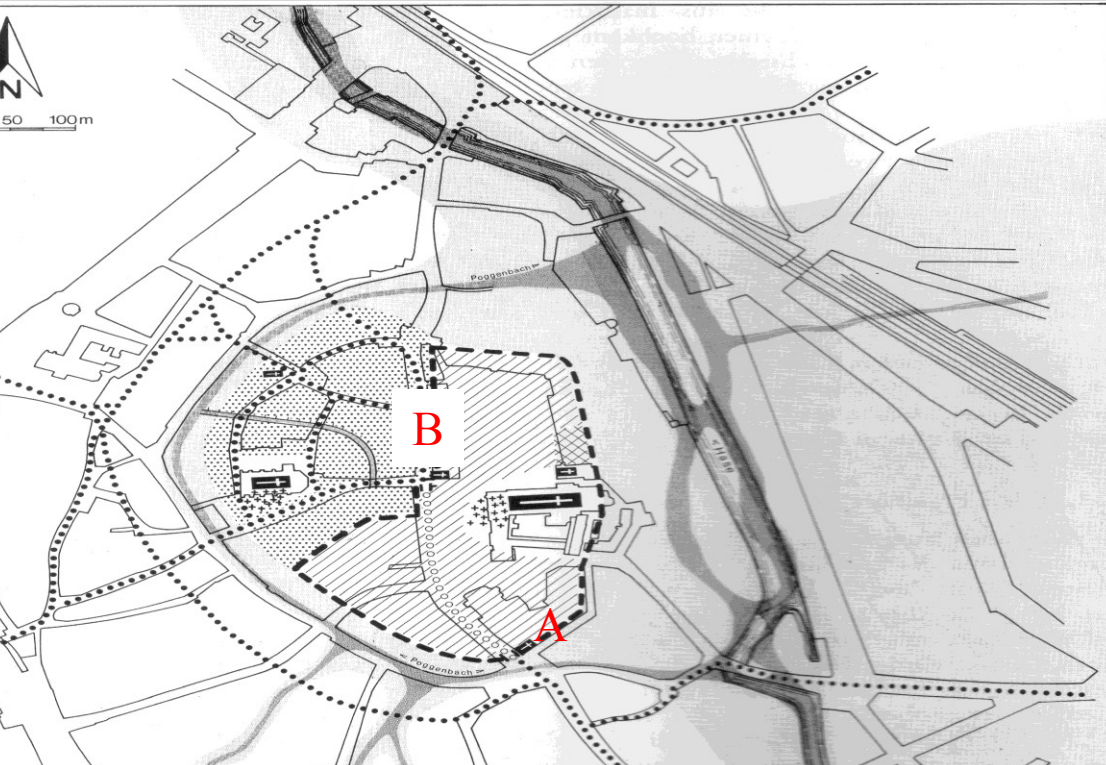
Stav 1. pol. 9. stol.

Areál A -1,6 ha – zde biskupský dóm sv. Petra (786) s opevněným areálem dómského hradu

Osnabrück

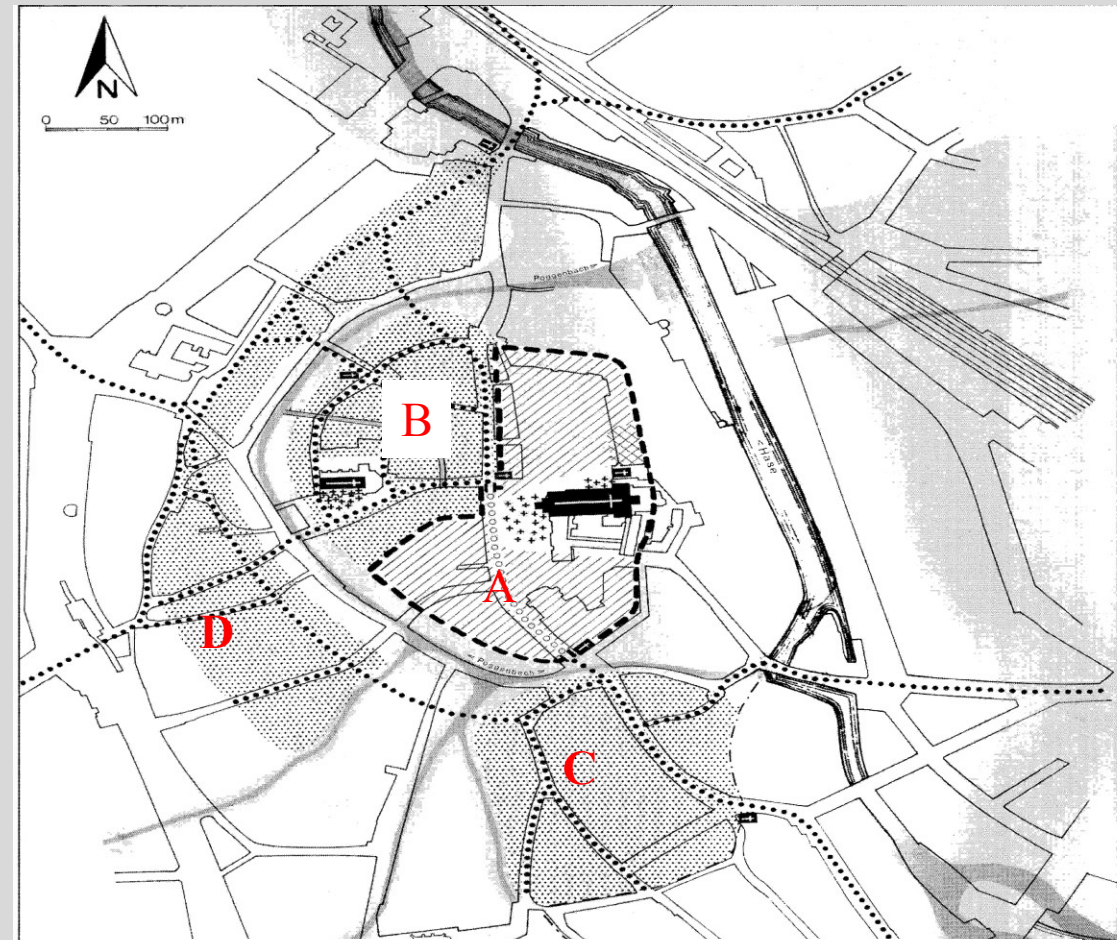
Polovina 11.- století

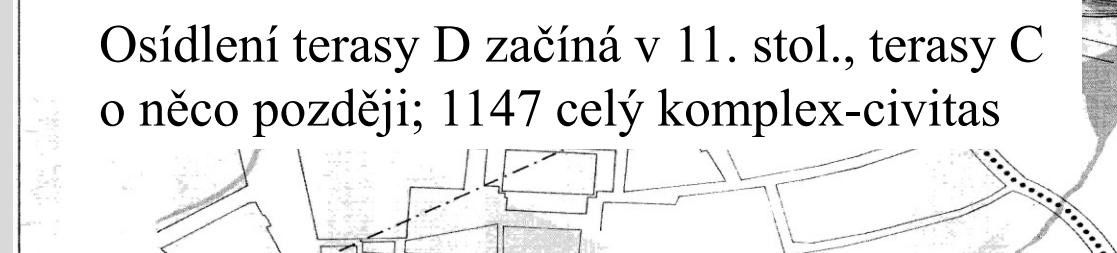
Rozvoj a areálu B – imunitní okrsek – výšina 0,85 ha, kostel P. Marie z 1. pol. 11. stol.

Polovina 12. století

Osídlení terasy D začíná v 11. stol., terasy C o něco později; 1147 celý komplex-civitas

Osnabrück, 1. polovina 13. století

Terasa C se zaplňuje až kolem 1200. Do té doby - 102 ha

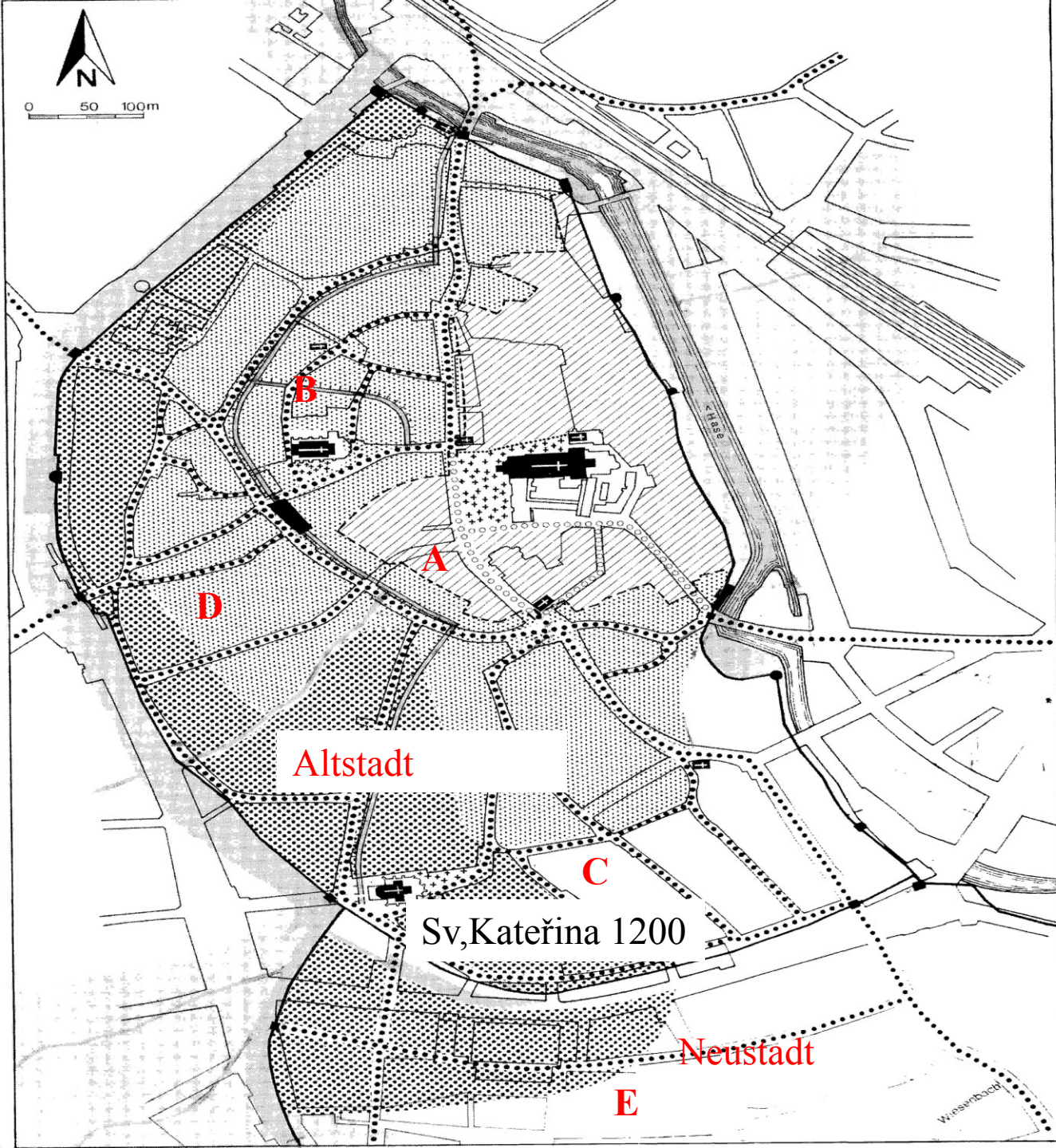
1250 utváří se Nové Město-Neustadt

1306 – obě města, Altstadt i Neustadt, sloučena a společně opevněna podle privilegia z r. 1280

Komunální město se zformovalo v mezidobí 1150-1250

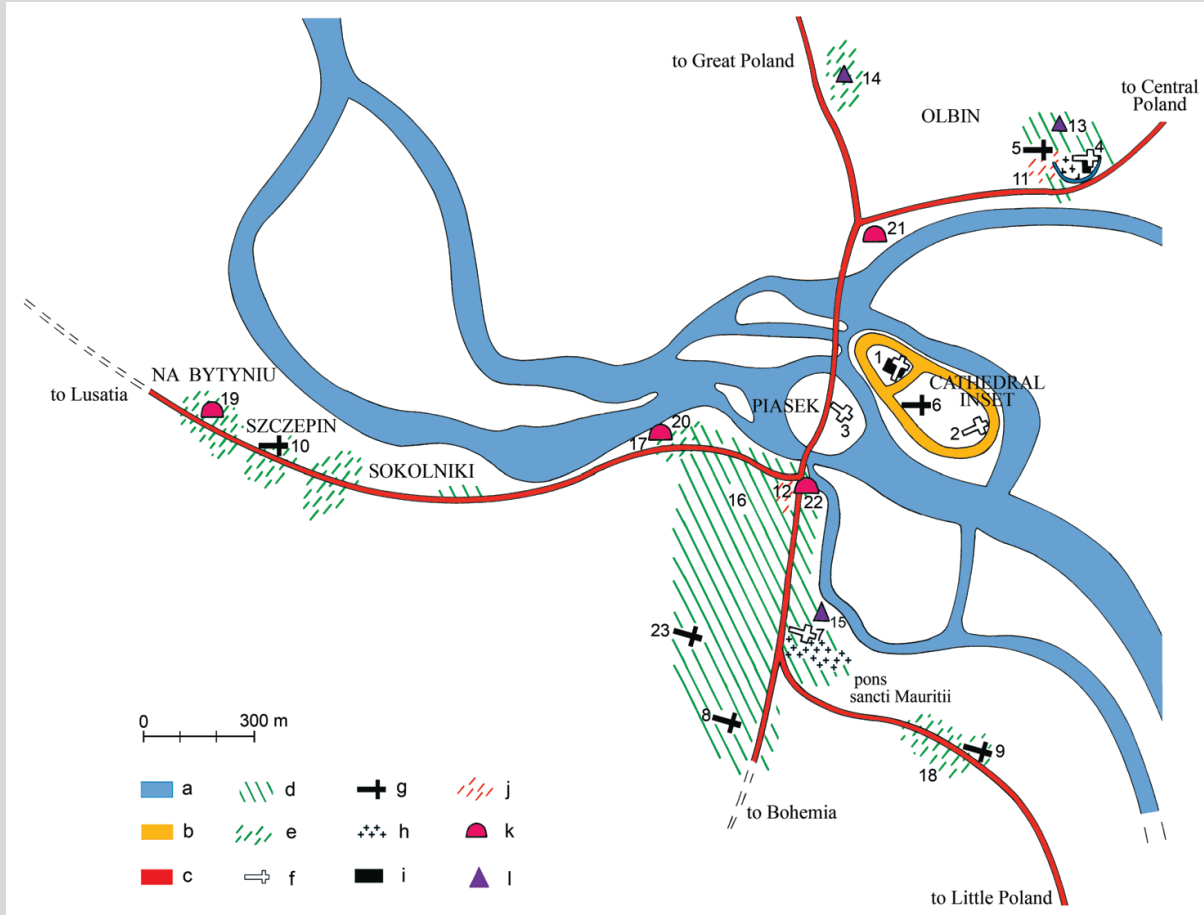
1150 měšťané se objevují za šlechtou ministeriály v soupisu svědků

1231 se objevují radní (*consules*) vedle rychtáře, 1244 radnice (*domus civium*); 1275 dosvědčen volený purkmistr -*magister civium*;

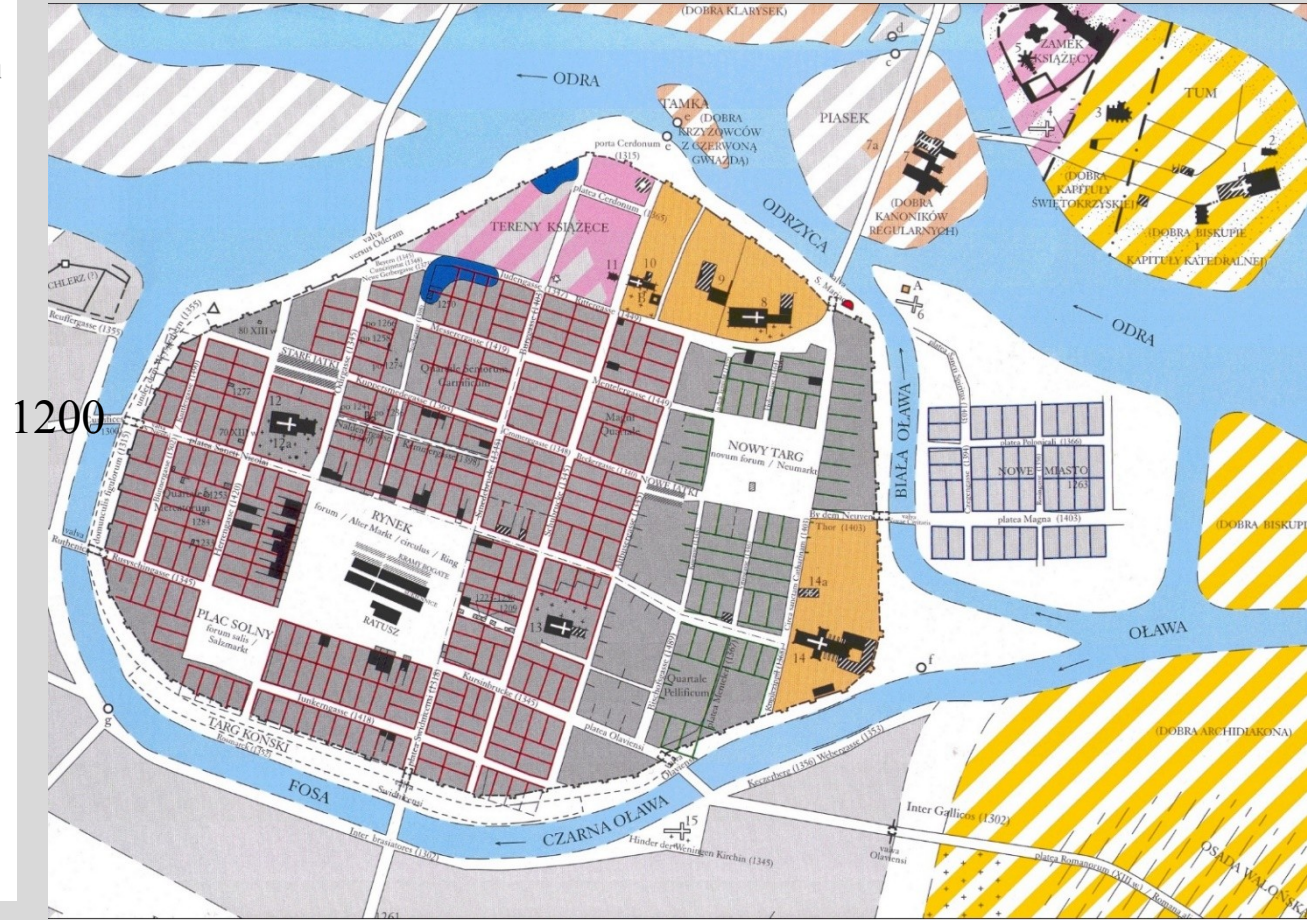

Wrocław

1200

1300

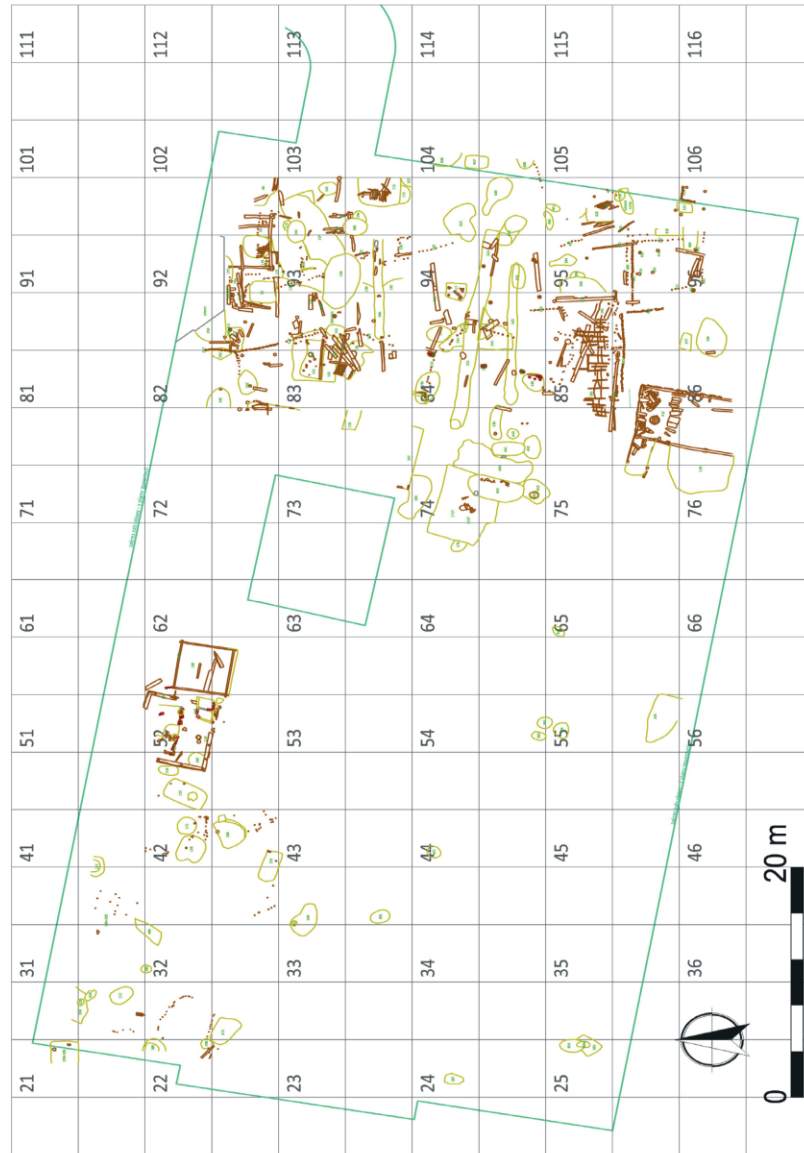

Wroclaw – Nowy Targ

1. fáze předběžně 11.-12. stol.

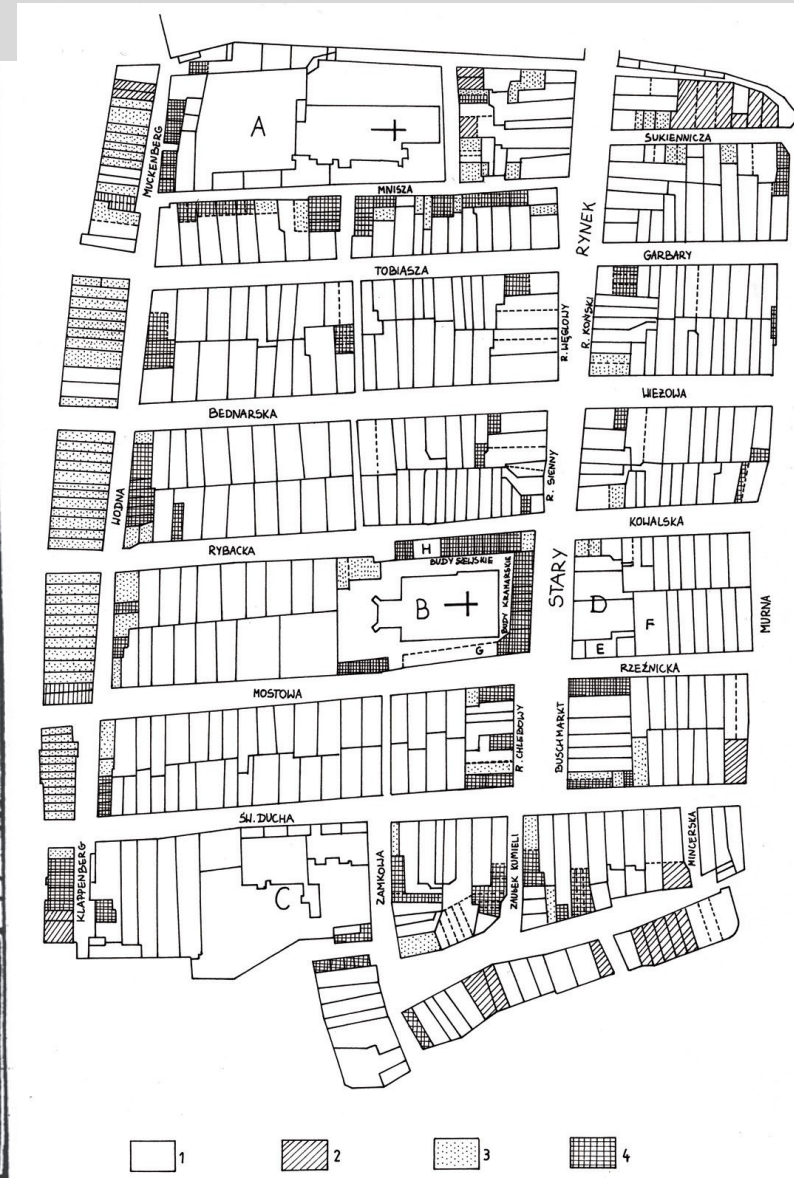
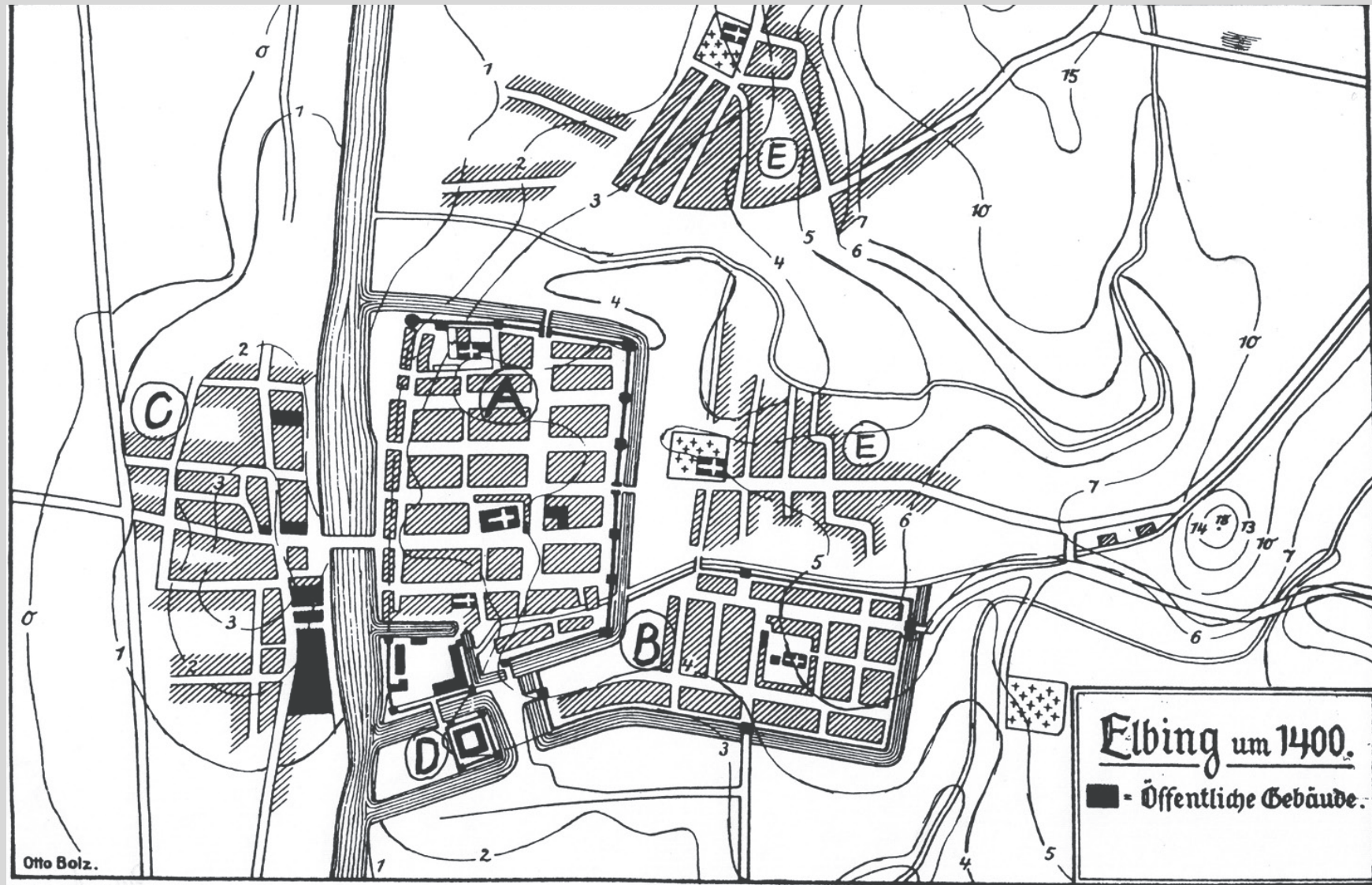
2. fáze - 12./13. stol.

3. fáze – do 60.-70. let 13. stol.

Elbląg, lokace 1237

PŮDORYS, KOMPONENTY STŘEDOVĚKÉHO MĚSTA

Město rostlé, založené na zeleném drnu

Město a předměstí. Město a hrad

Veřejná složka města: náměstí, komunikace, radnice, tržnice, kostely s hřbitovy, špitály, kláštery, hradby

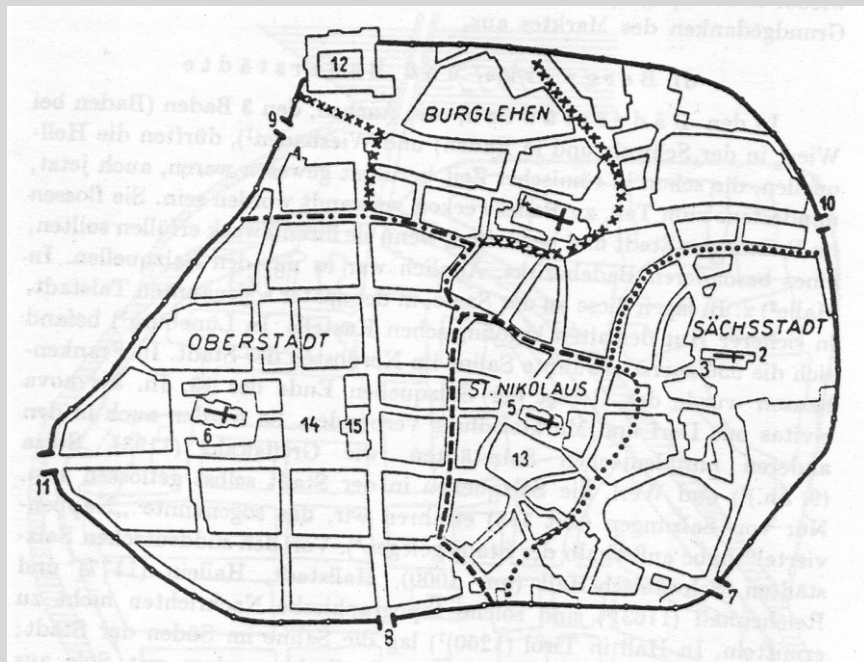
PŮDORYS - nepravidelné, radiální, šachovnicovité

Additivní růst, koncentrické rozšiřování městského areálu

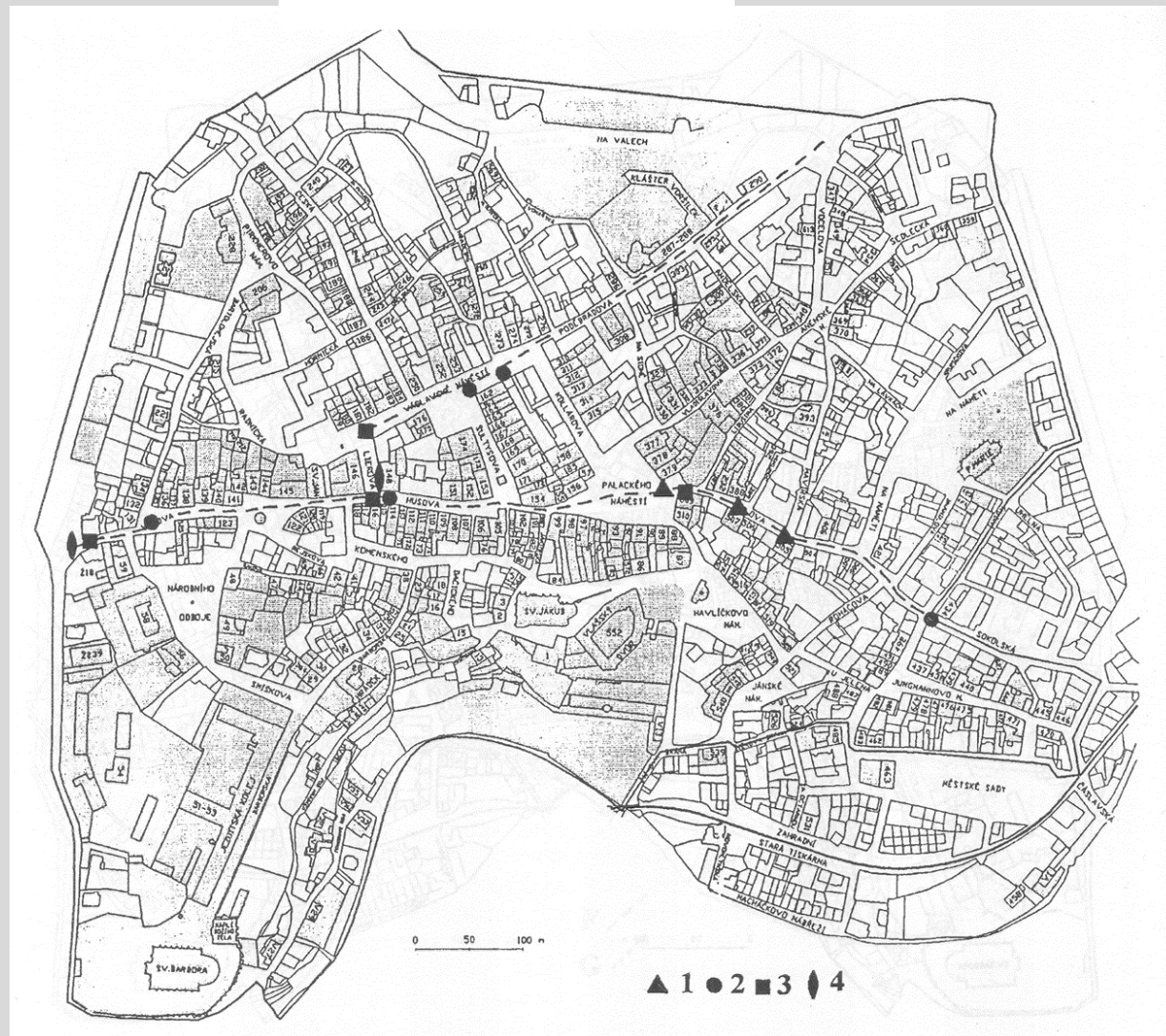
Městská parcela (area) – stavební pozemek: zahrnuje dům, sanitární zařízení, zdroj vody (studna), hospodářské objekty.

Příklady městských půdorysů

Freiberg

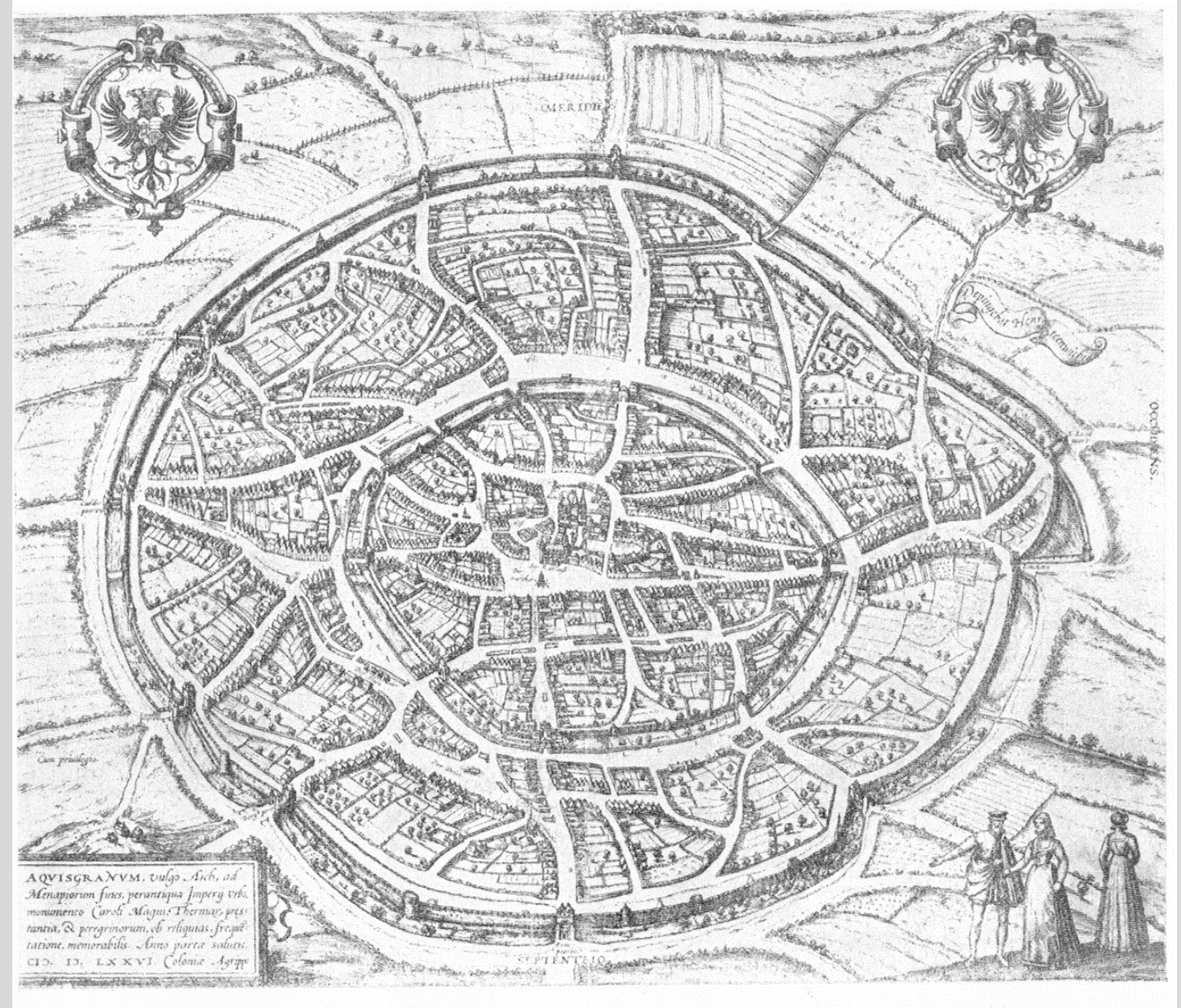
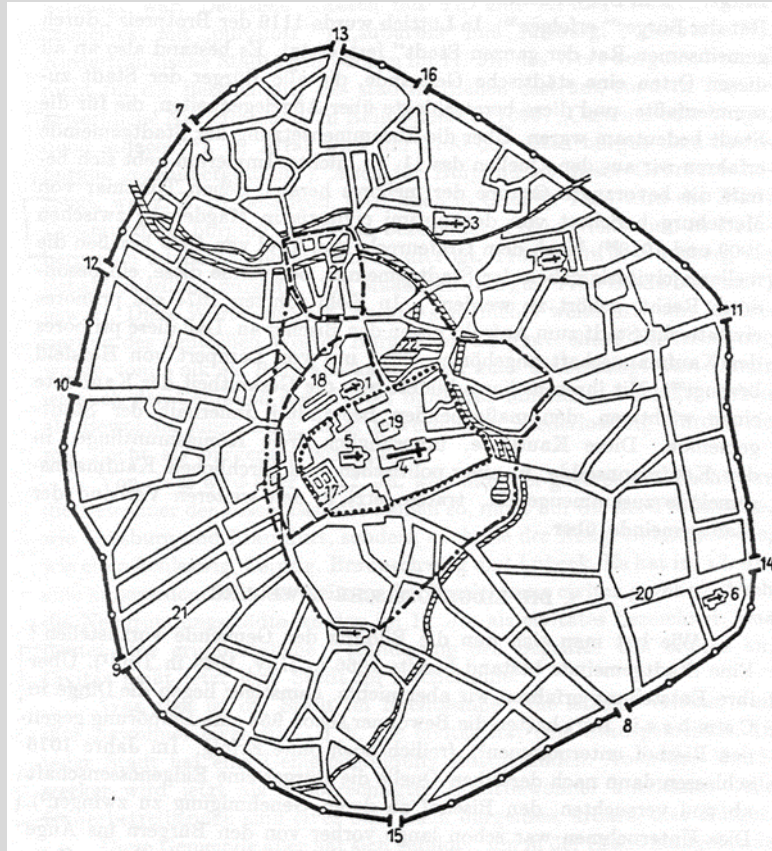

Kutná Hora

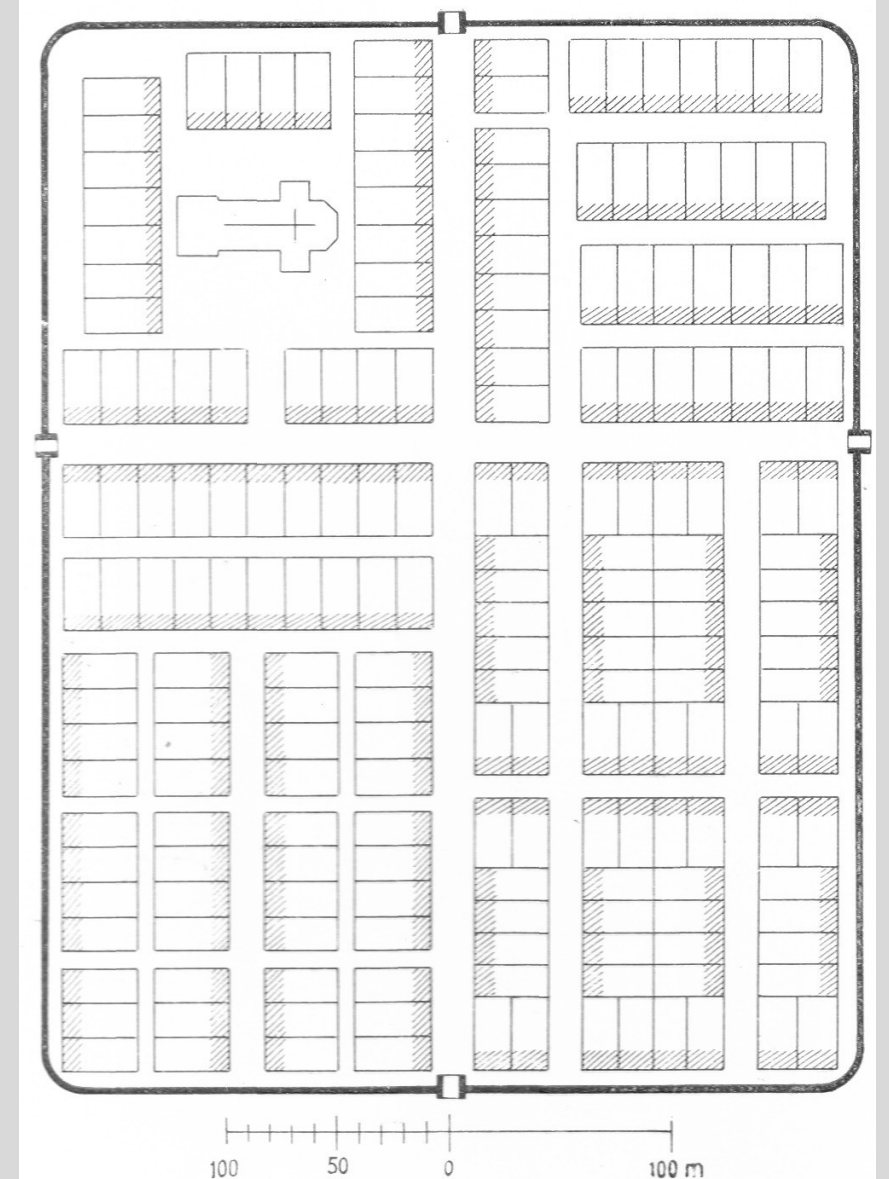
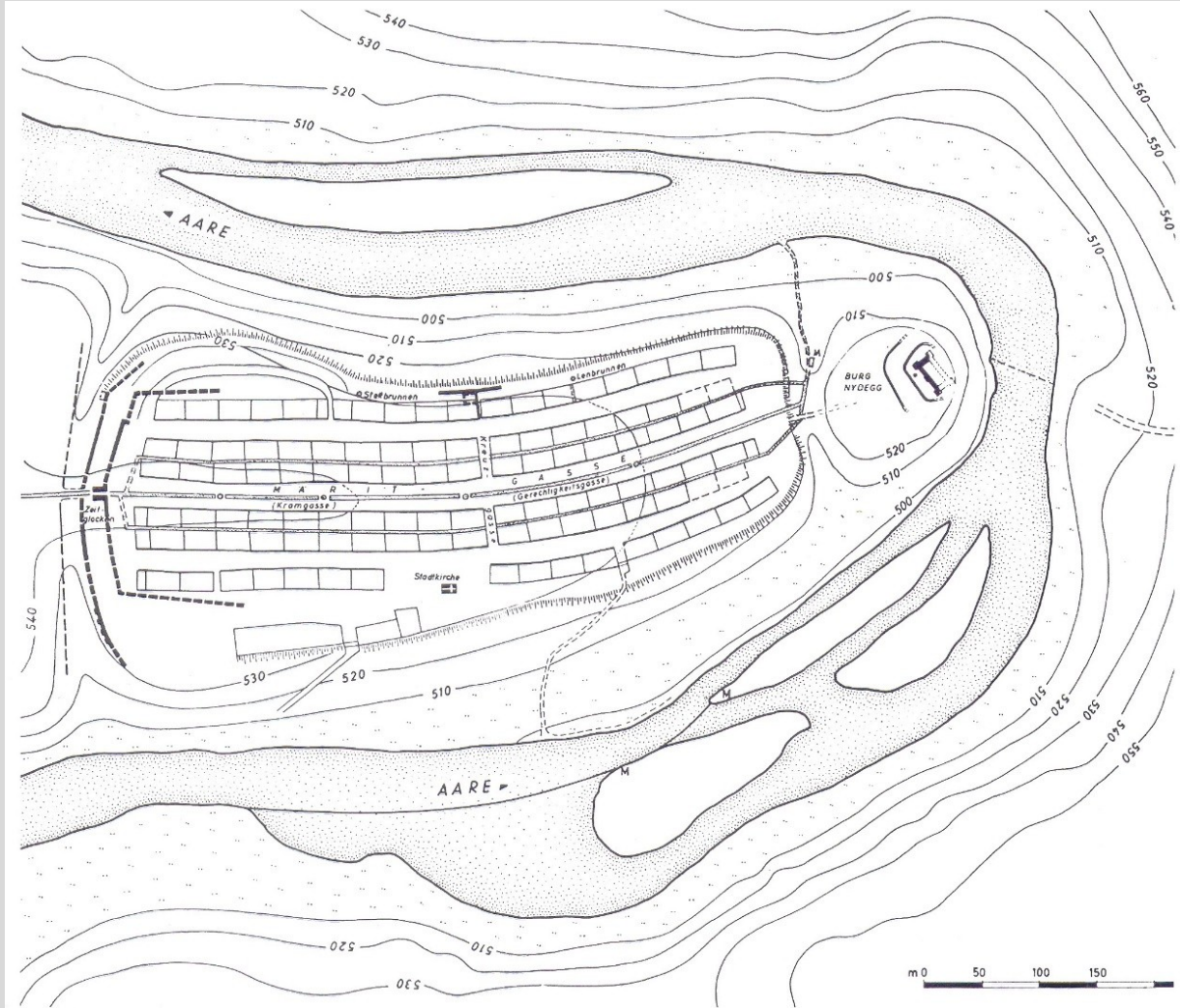
Aachen – kombinace radiálního a pravoúhlého principu

Radiální půdorys - Soest

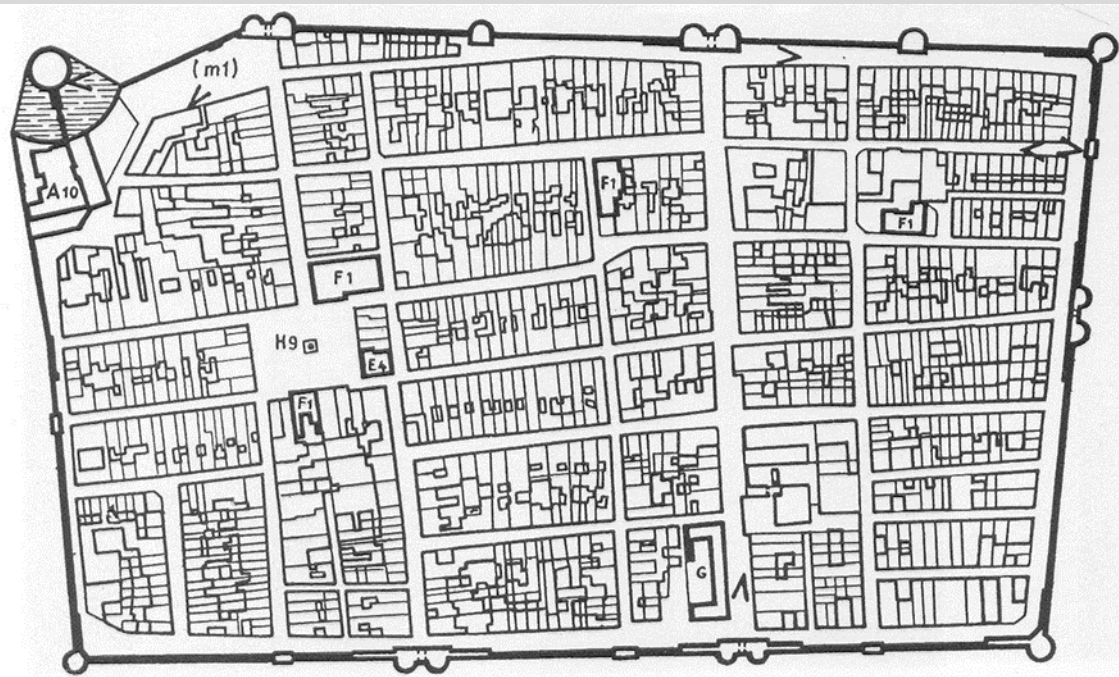
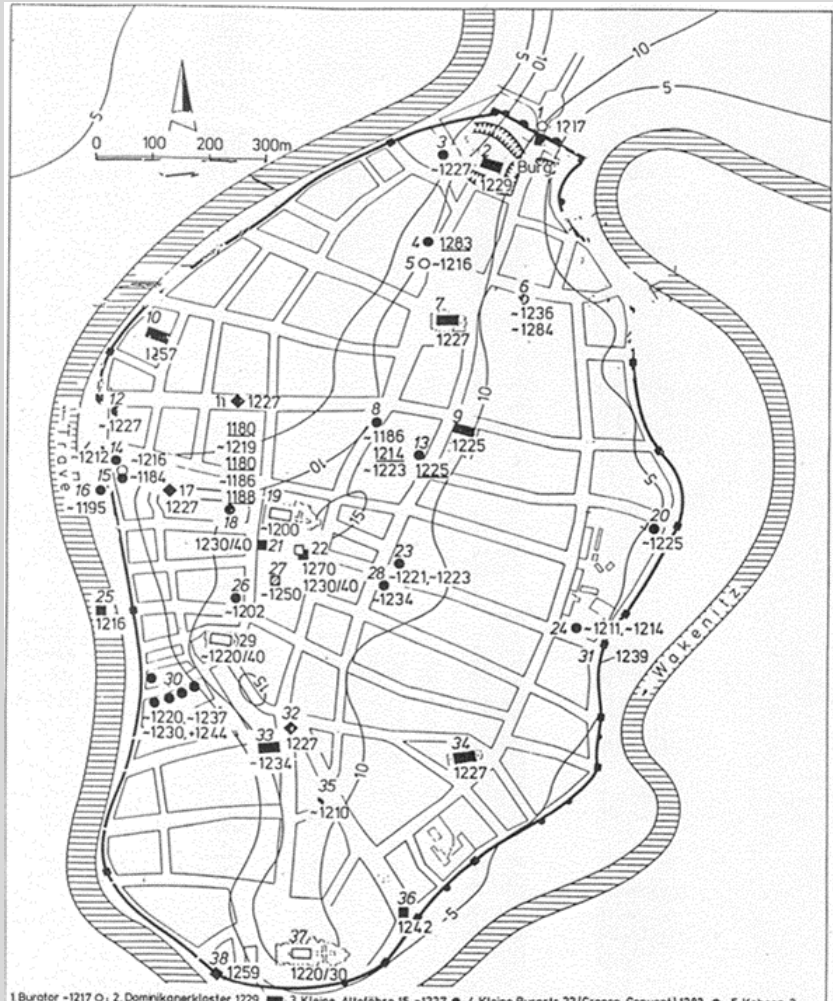
Ideální schéma zähringského města 12. století

Bern

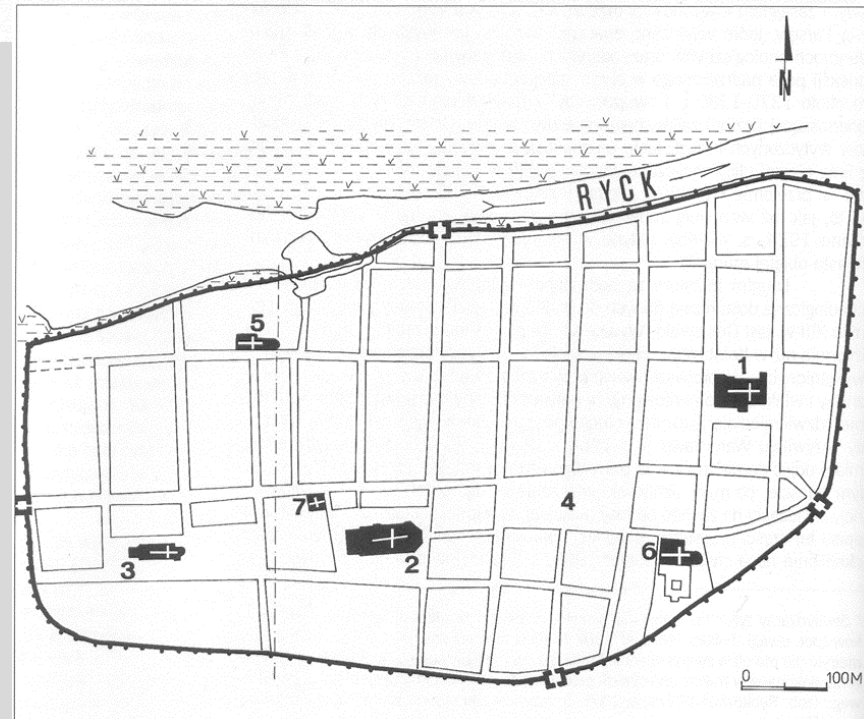

Města s pravidelným půdorysem

Lübeck

Aigues Mortes

Greifswald

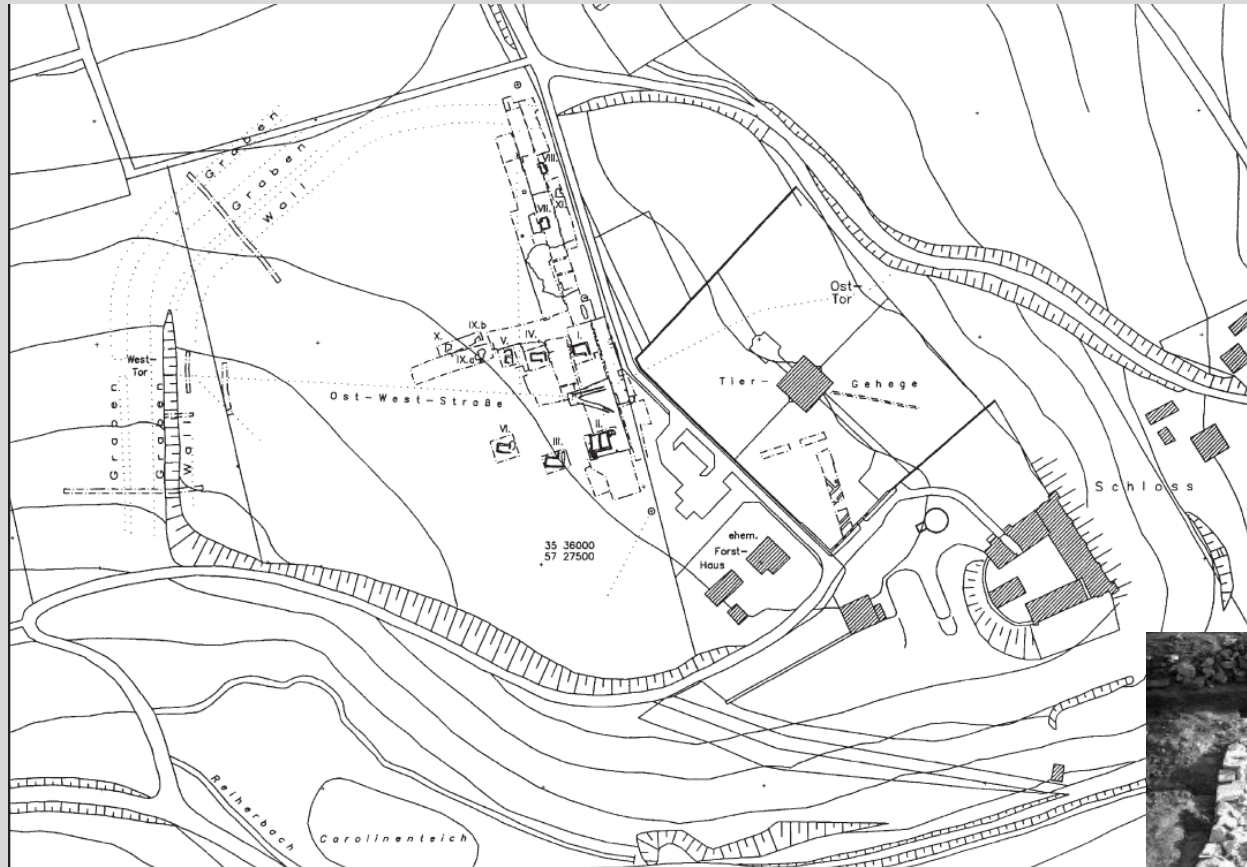
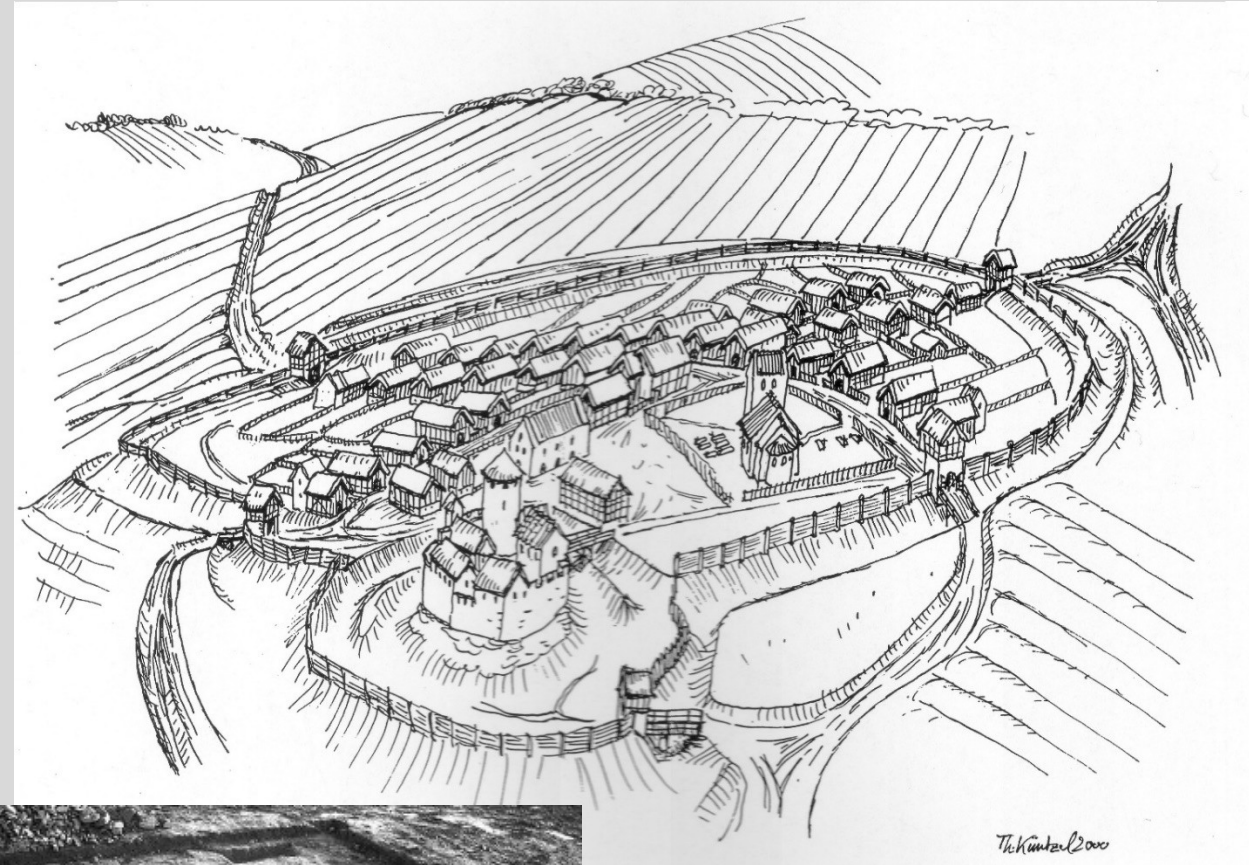
Fribourg (Švýcarsko)

Nezdařená založení

Nienower

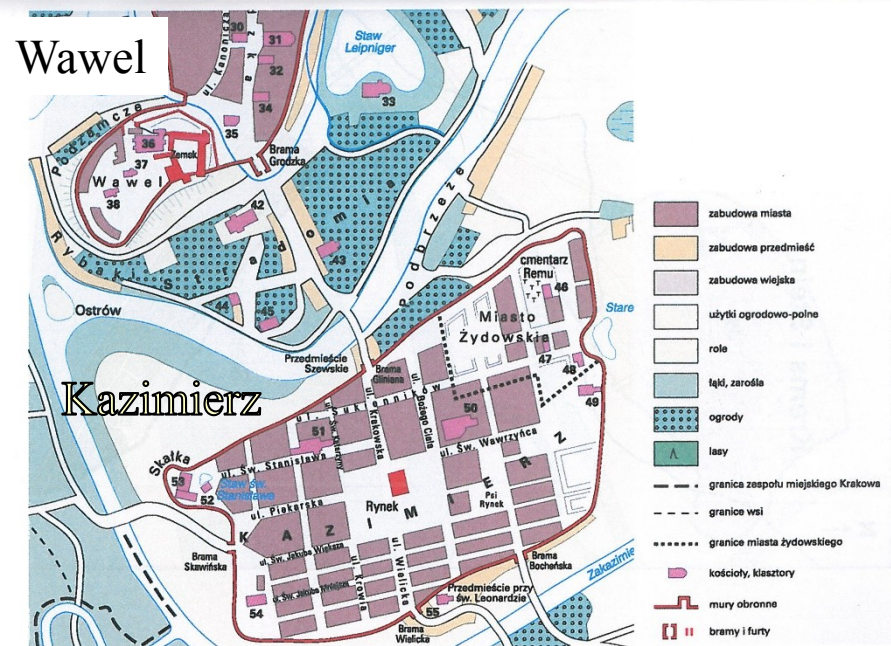
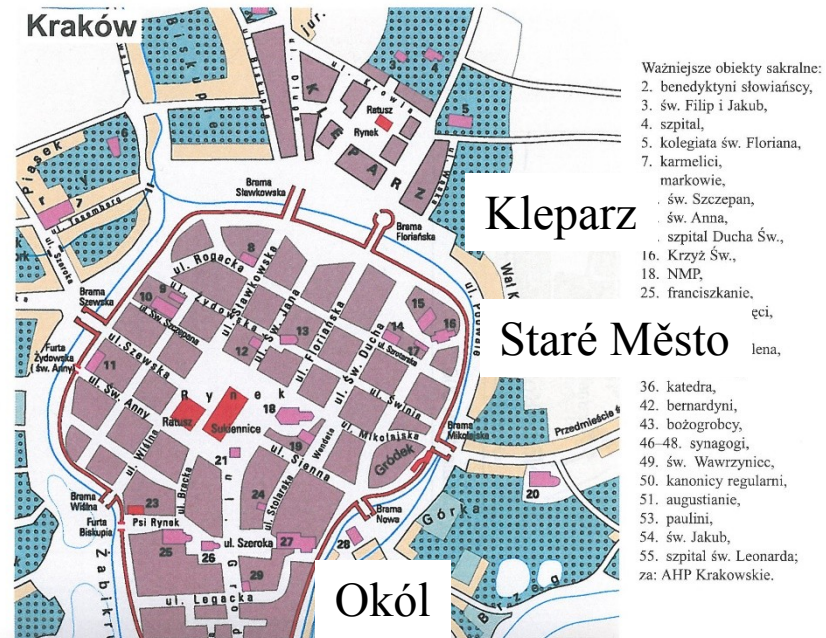
Plánovité založení po r. 1210, zánik v 1. pol. 14. stol., 10 ha

Staré a nové město

Dočasně víceměstí – Praha, Krakov (Kleparz - 1366, Kazimierz - 1366); Wrocław - Nowe Miasto - 1261, 1327 sjednocení

Krakov

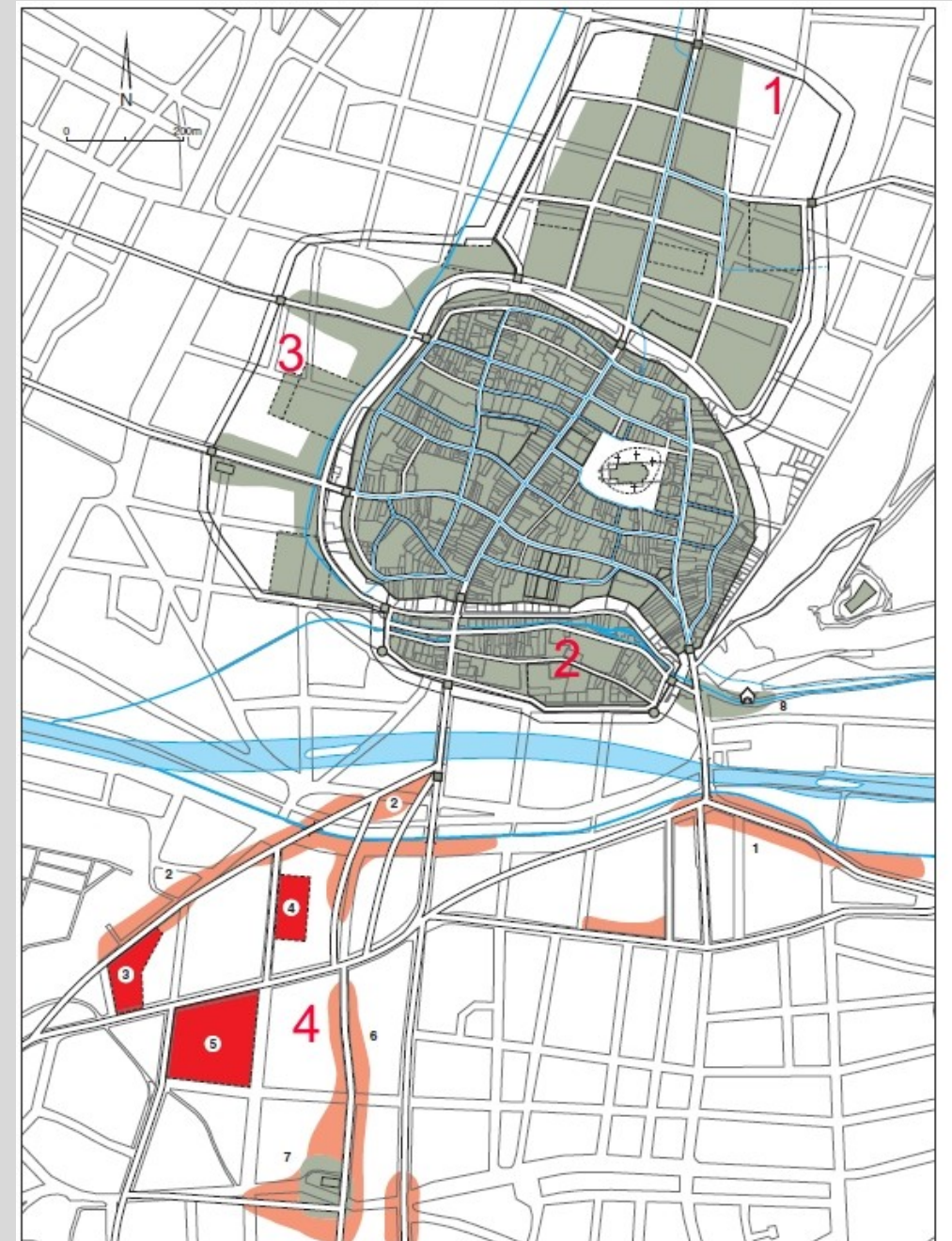

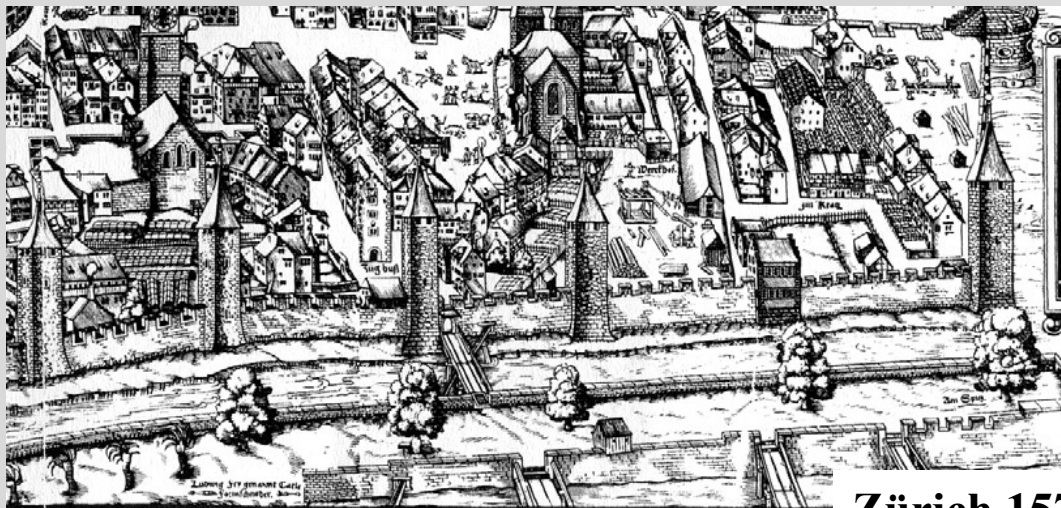
Freiburg i. Br. rozšiřování města od 1240

1. 1240 - 1288
2. 1262 - 1303
3. 1288 - 1339
4. Osídlení před hradbami ve 14. stol.

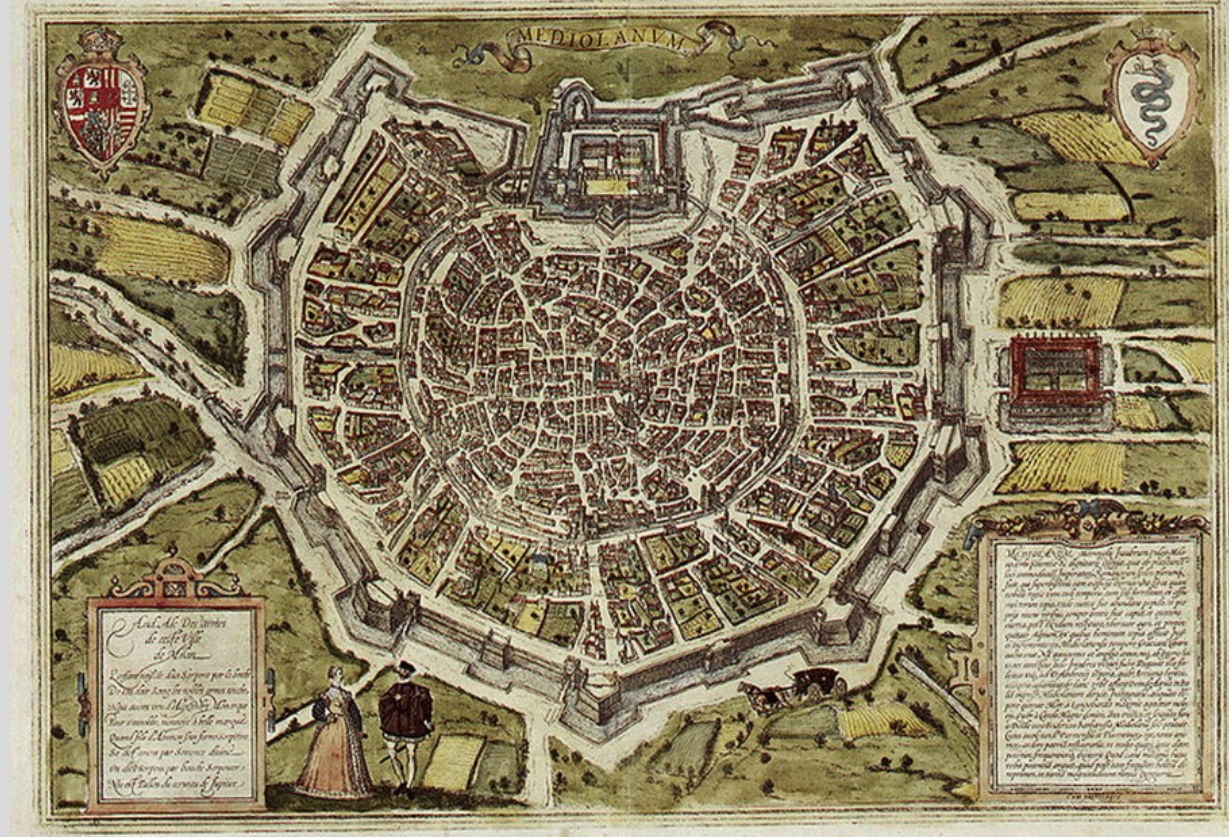

Vymezení území městského míru 1288 a 1368

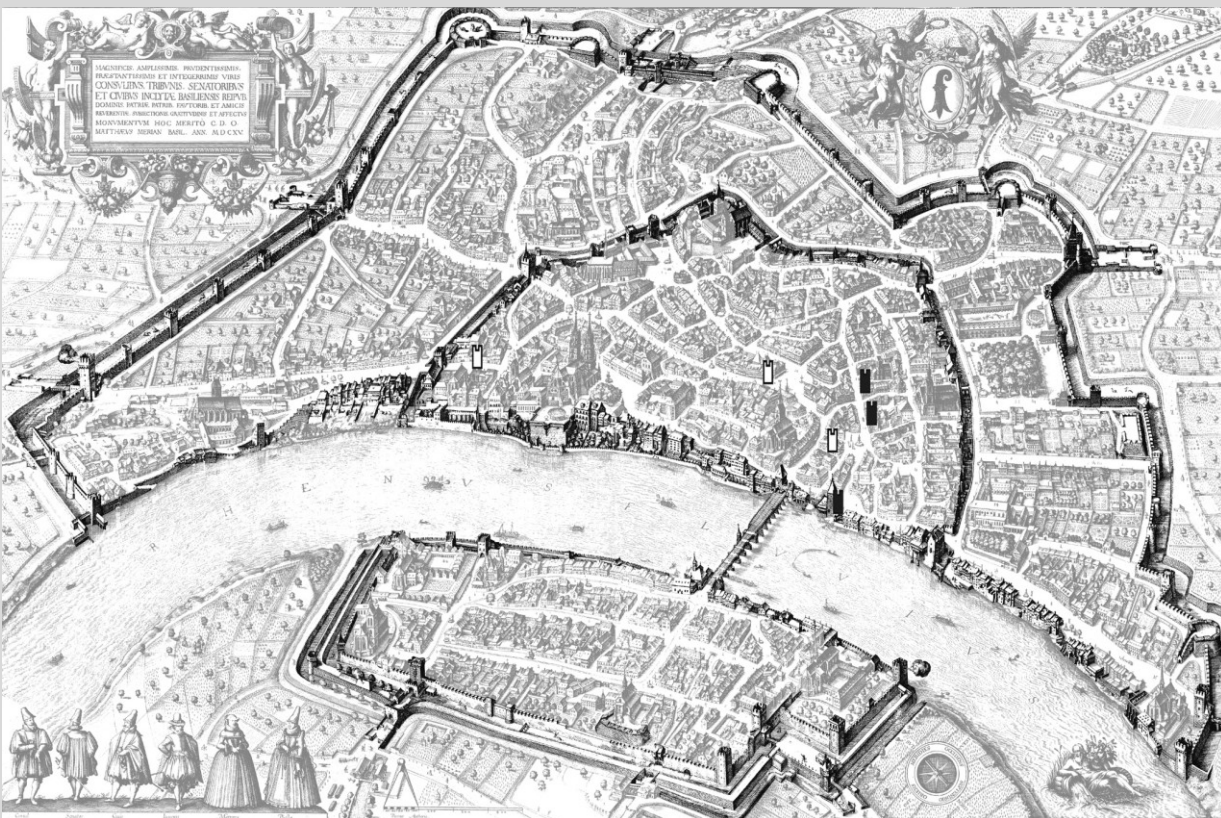

Zürich 1576

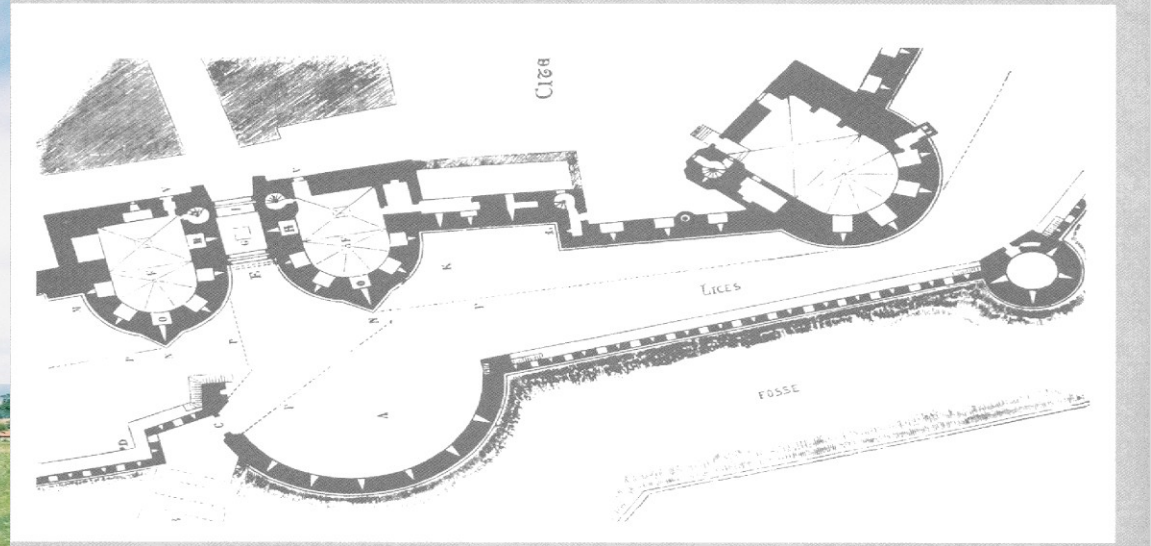

Milán 2.pol. 16. století

Modernizace městských opevnění

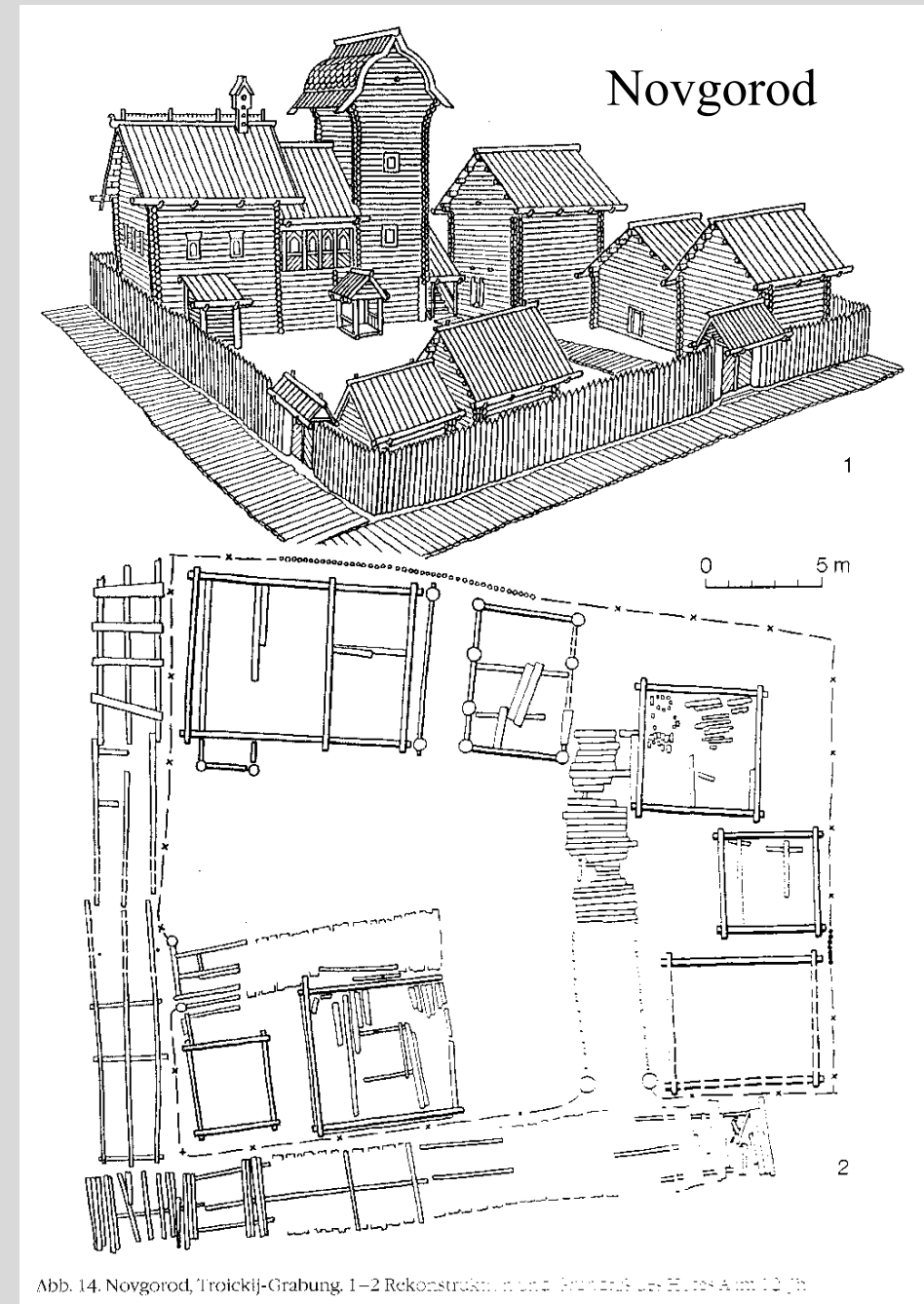
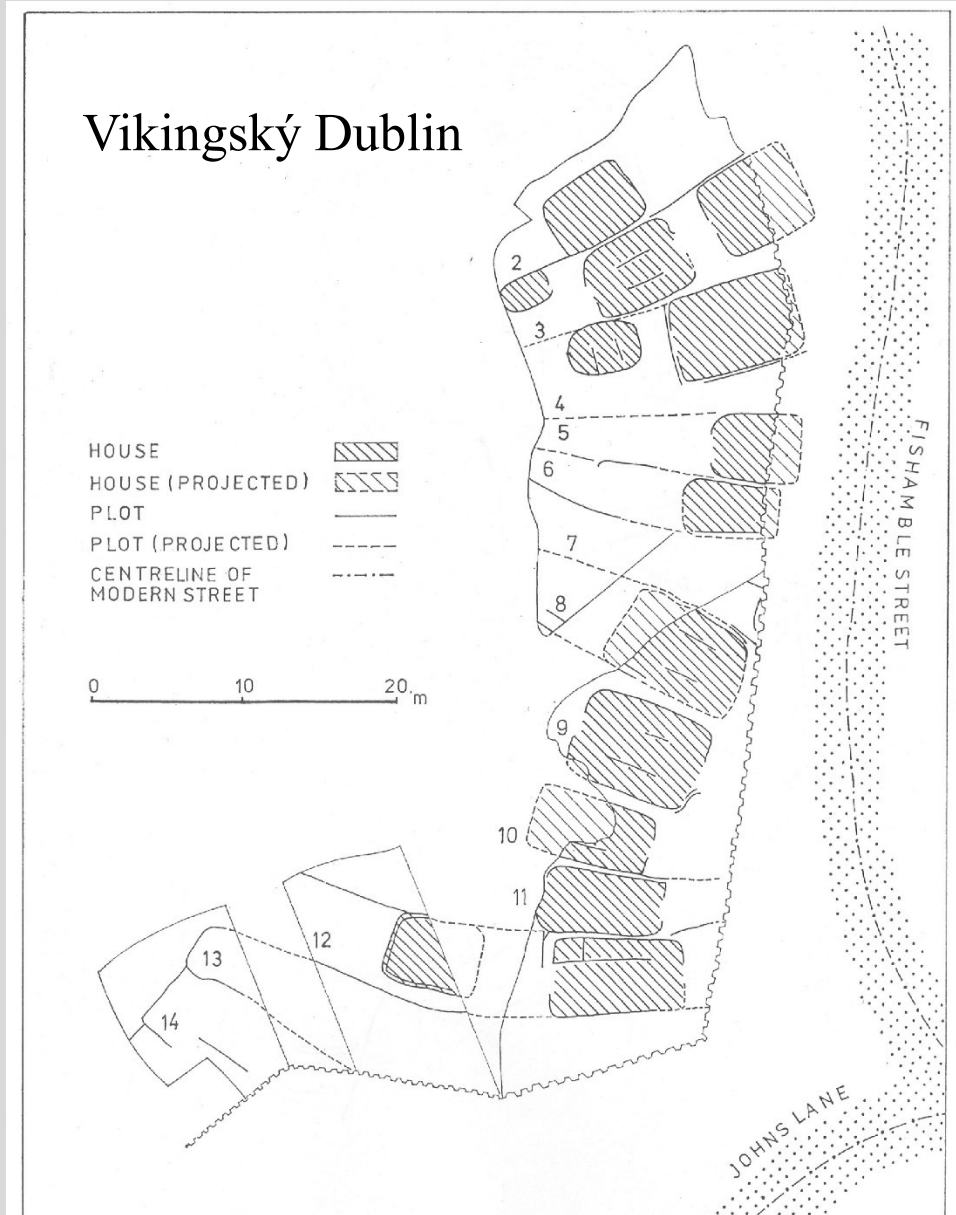
Basilej, počátek 17. století

Carcassonne,
jihozápadní Francie

Raná parcelace

Příklady rozměrů parcel z písemných pramenů

Město	Datace pramene	Rozměry arey ve stopách
Regensburg	1002	40×80
Regensburg	1026	72×144
Freiburg i. Br.	1026/1152	50×100
Hildesheim, Dammstadt	1196	96×192
Bern	1218 (1191?)	60×100
Flumet	1228	50×100
Kleve	1242	44×140
Fribourg	1249 (1170/80)	60×100
Diessenhofen	1260 (1178)	52×100
Kenzingen	1283(1249)	30×50
Soldin (Myślibórz)	1326 (1281)	54×84
Königsberg Kneiphof	1327	30×60/75
Bartenstein (Bartoszyce)	1332	Tržiště 60×105 Ulice 60×120
Schwetlz (Świecie)	1338	30×150
Lauenburg (Lebork)	1341	45× ?

Zástavba středověkých měst

1. Základní jednotku představuje vyměřená parcela - stavební pozemek
2. Zástavba parcely: dům, hospodářské stavby, jímky, studny; zahrady
3. Vývoj městského domu: od dřevěných ke zděným, sklep, vývoj k řadové zástavbě

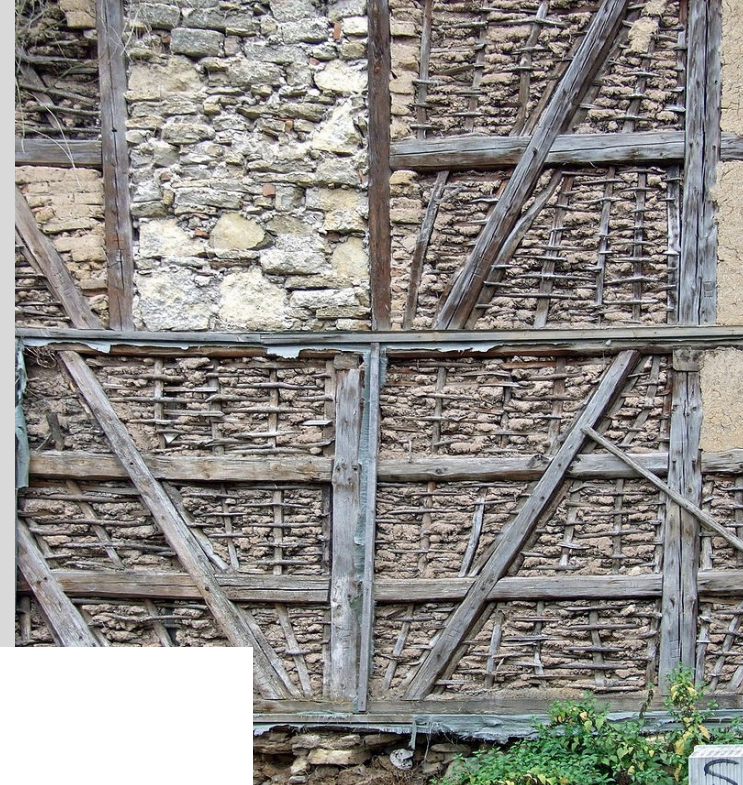
Sloupová

1

Sloupková

3

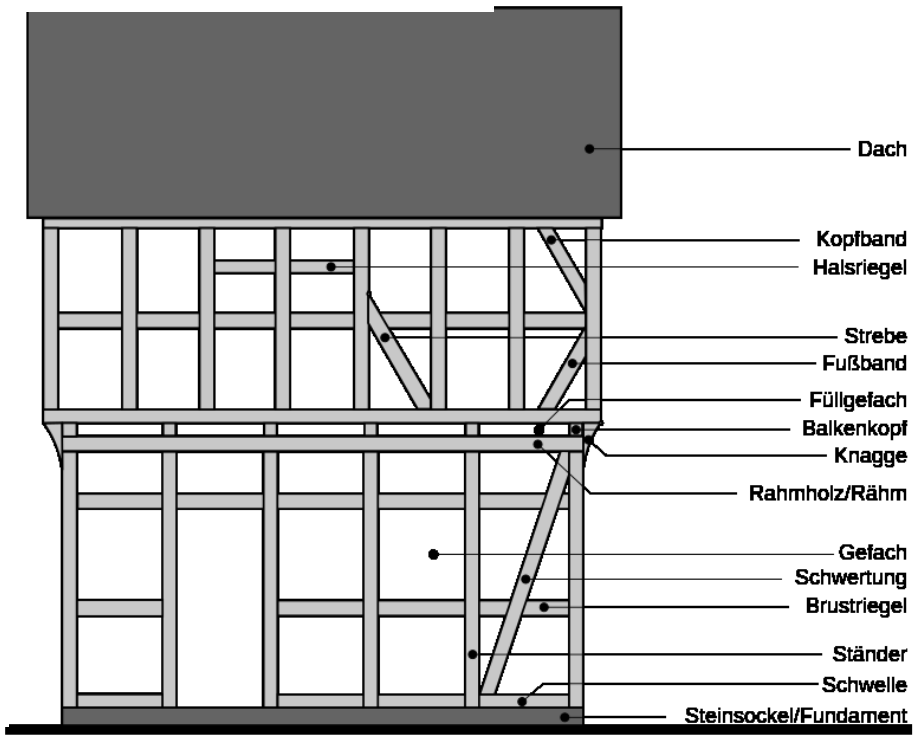

4b

Sloupová se základovým prahem

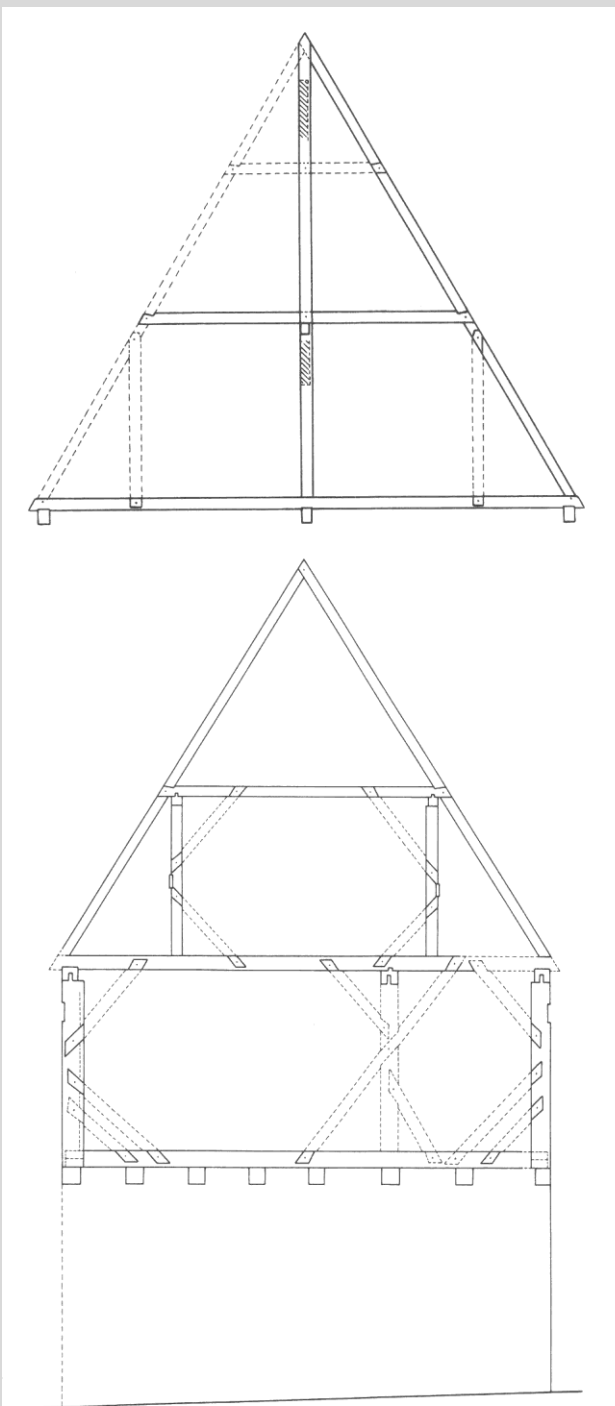
2

4a

Hrázděná

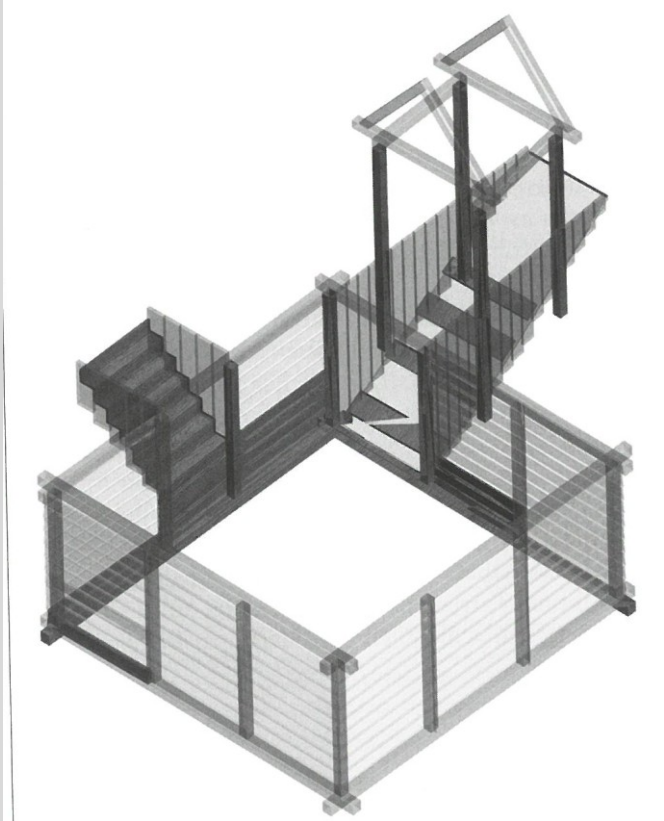
- Dach
- Kopfband
- Halsriegel
- Strebe
- Fußband
- Füllgefach
- Balkenkopf
- Knagge
- Rahmholz/Rähm
- Gefach
- Schwertung
- Brustriegel
- Ständer
- Schwelle
- Steinsockel/Fundament

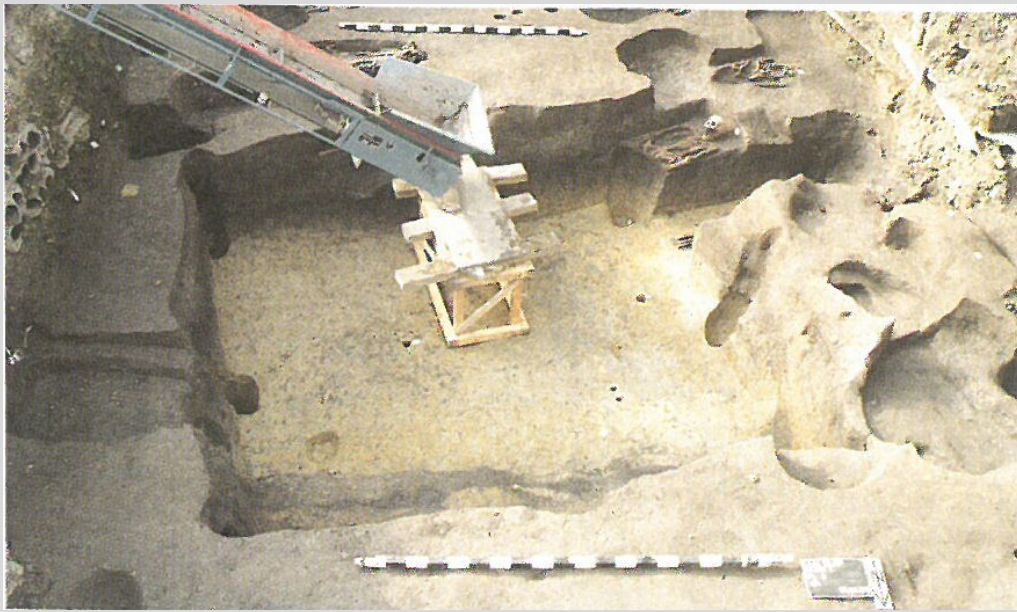
Einbeck, vnitřní příčka, 16. stol.

Einbeck, střešní krytin, kolem 1500

**Příklady krokrových krovů
dendrochronologicky datovaných do
40. let 14. století (Weinheim, Leonberg)**

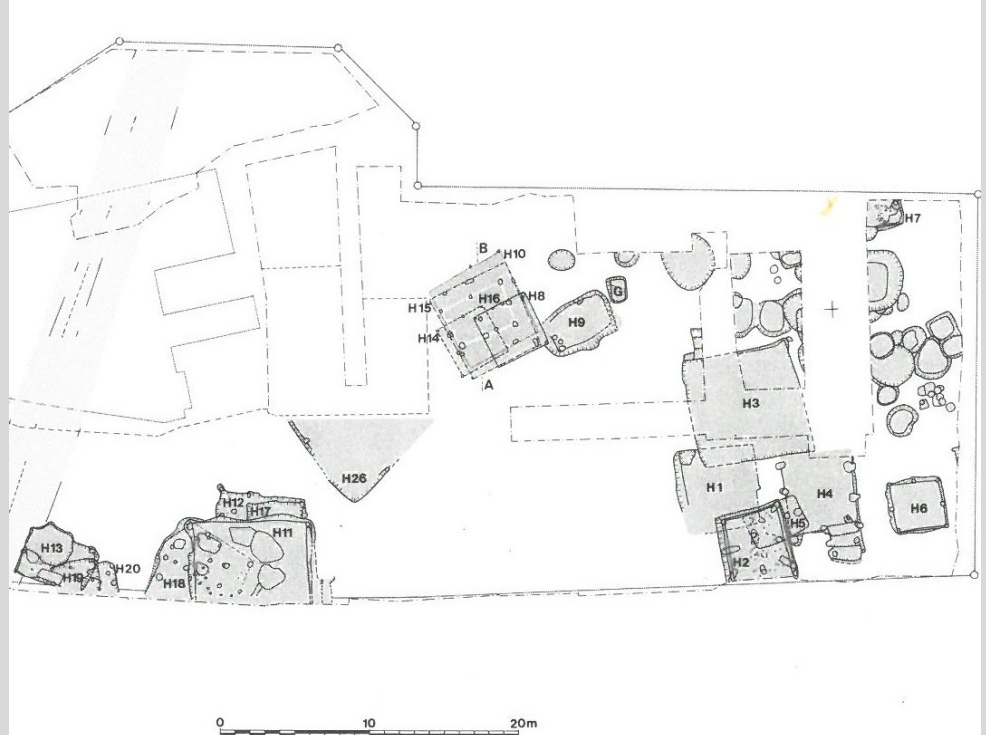
**Brandenburg an der Havel, 13. Jh.,
sklep – 3D, konstrukce**

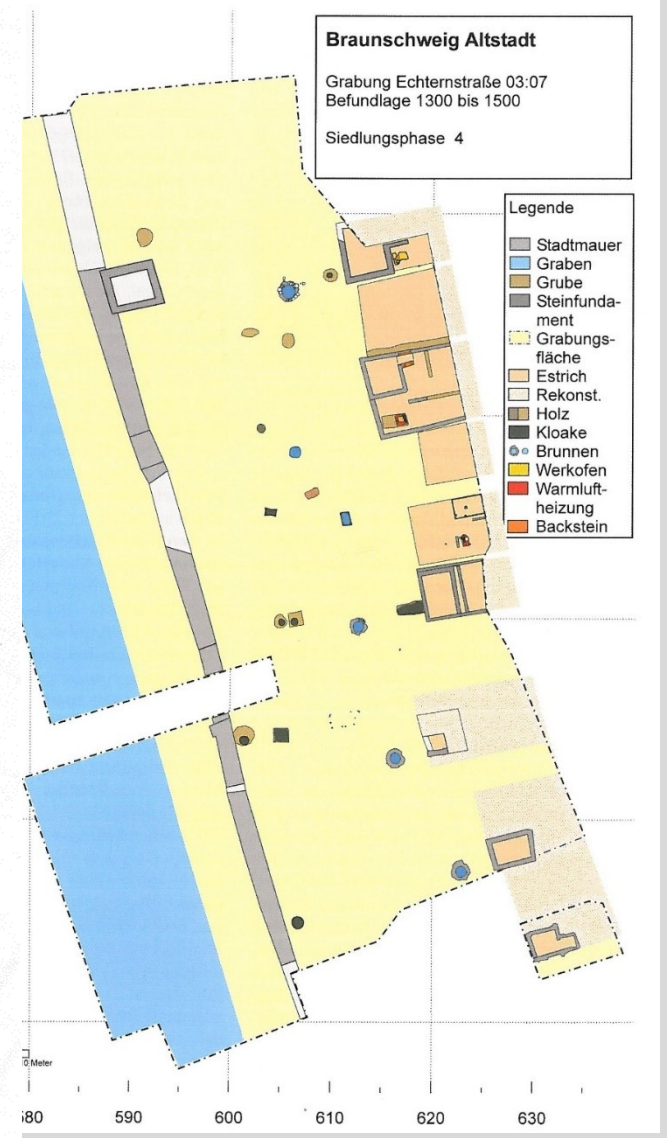
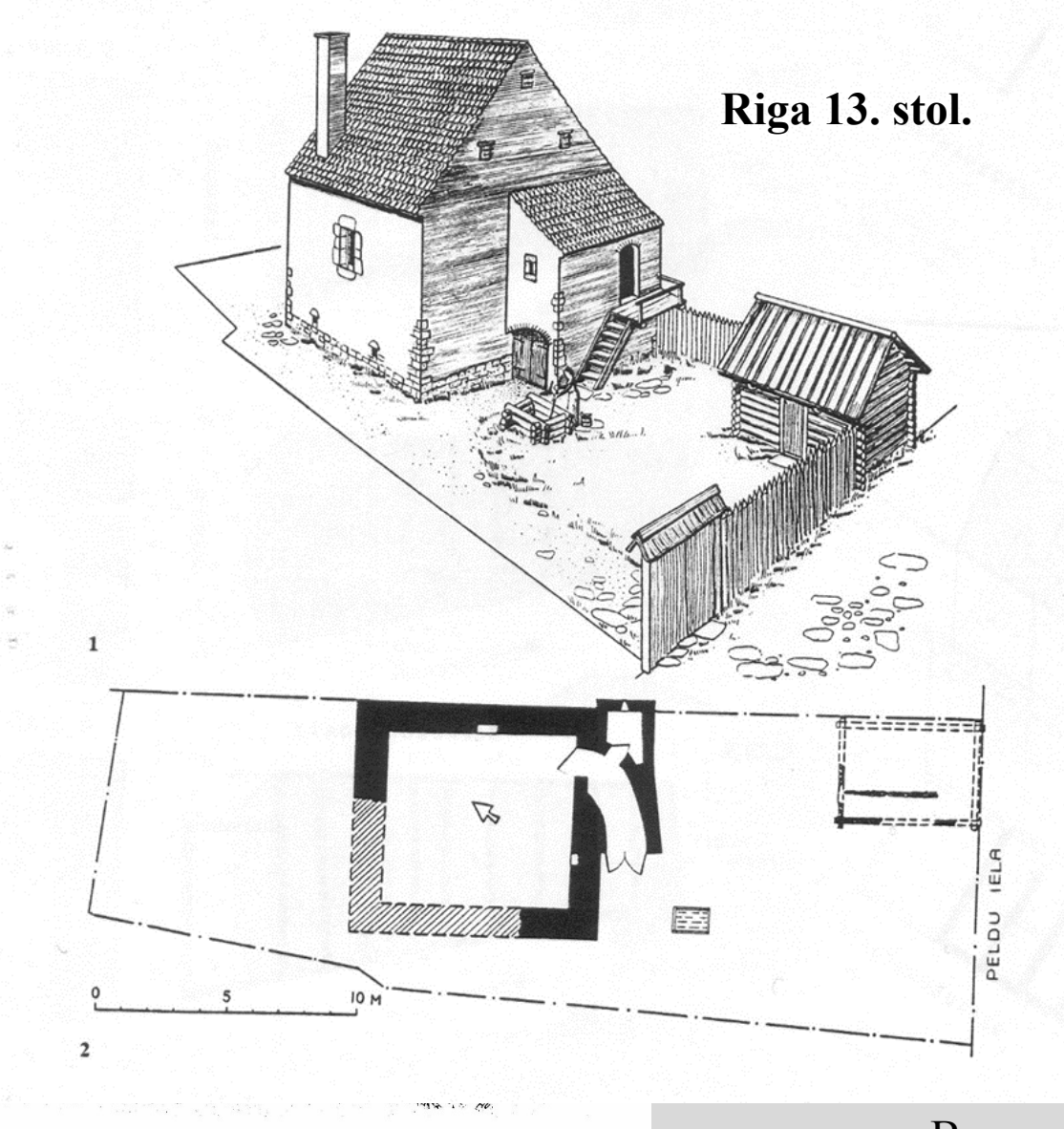
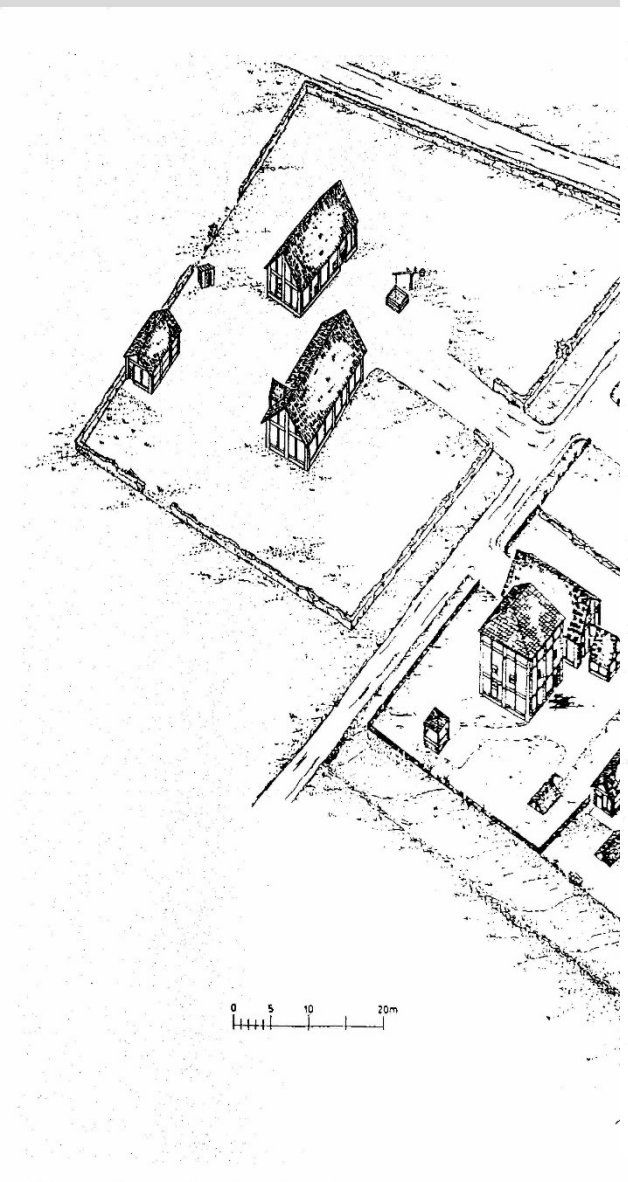
Ulm, Münsterplatz, sklepy z 12.stol

**Detail otisku
trámu na
podlaze sklepa**

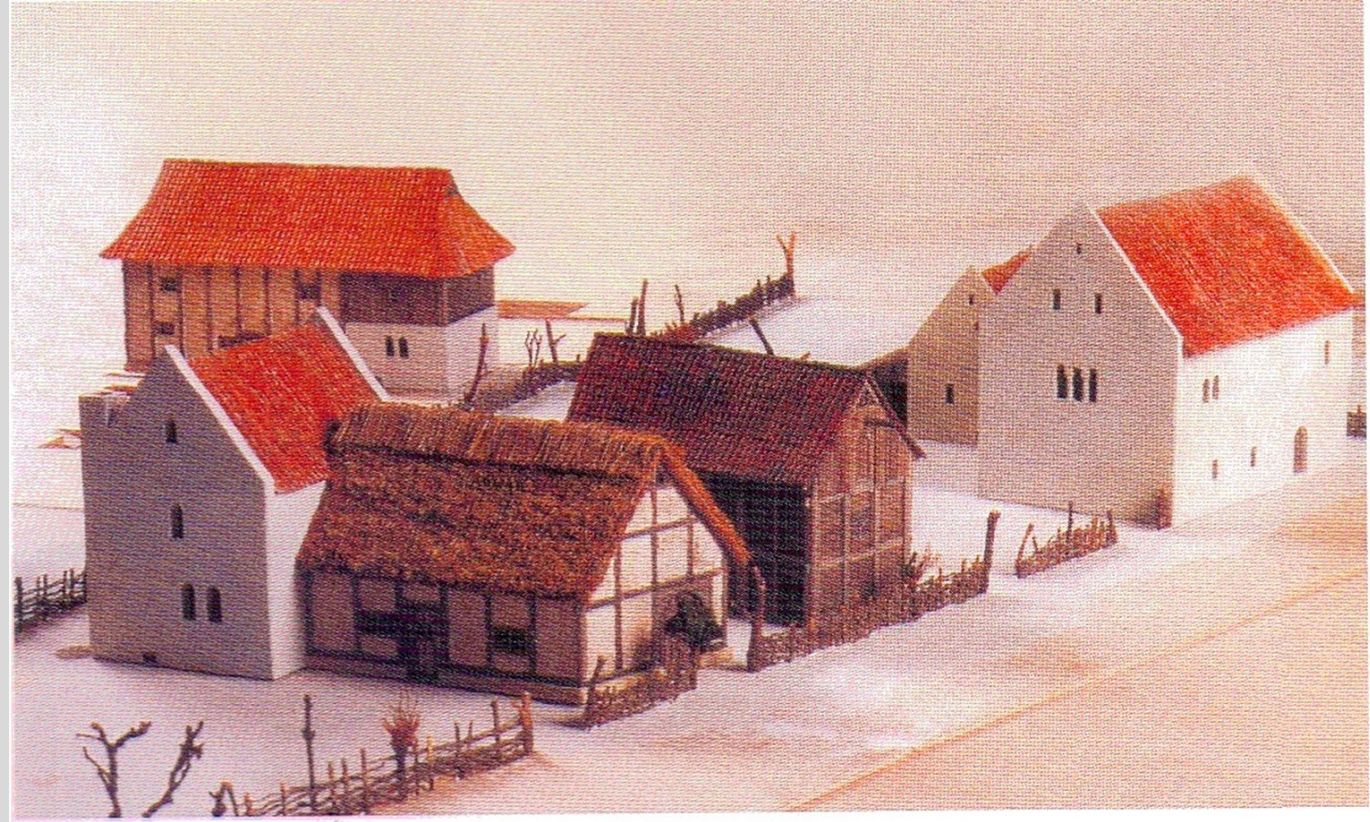
Příklady zobrazení parcelní zástavby středověkého města

Braunschweig-Echtenstraße 1300 -1500

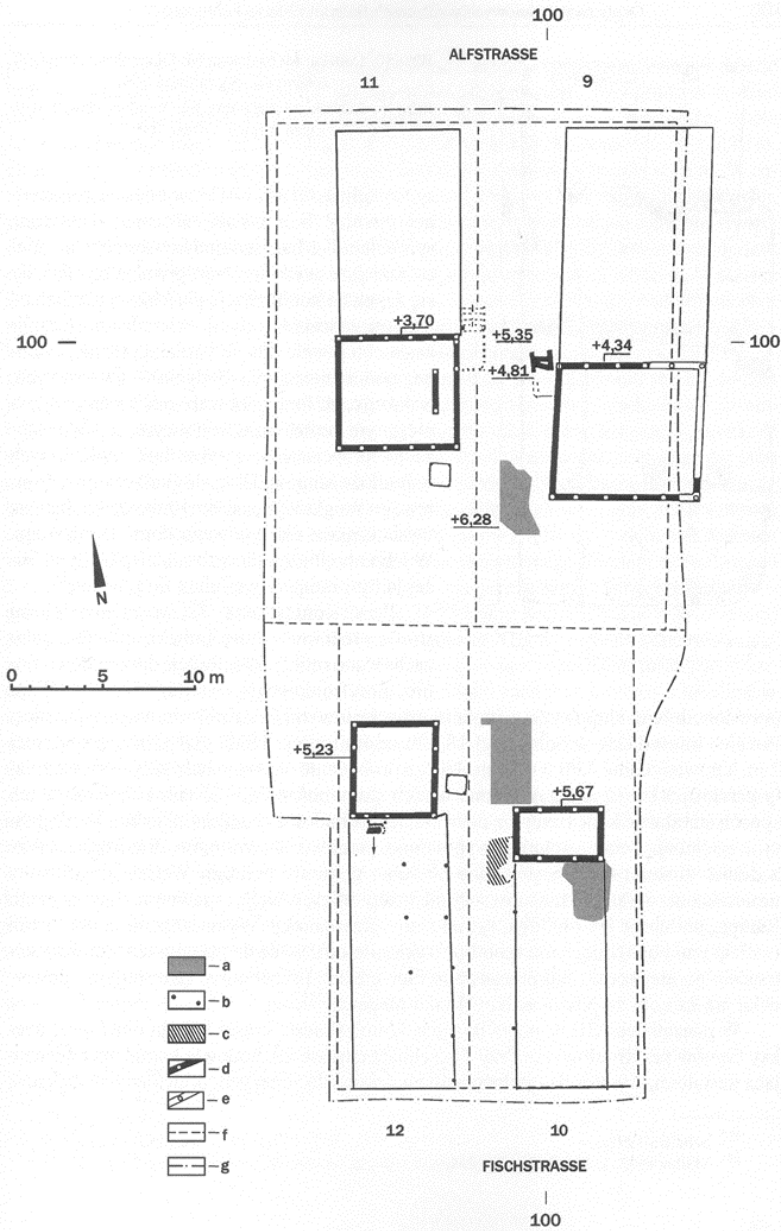
Městský dům

Vývoj od dřevěného ke zděnému; fenomén sklepa; vícedílné půdorysy; kombinované stavby ze zděných (kemenate) a dřevěných komponent, tzv.- dvopjitý dům (severní Německo); Dielenhaus

Městský dům

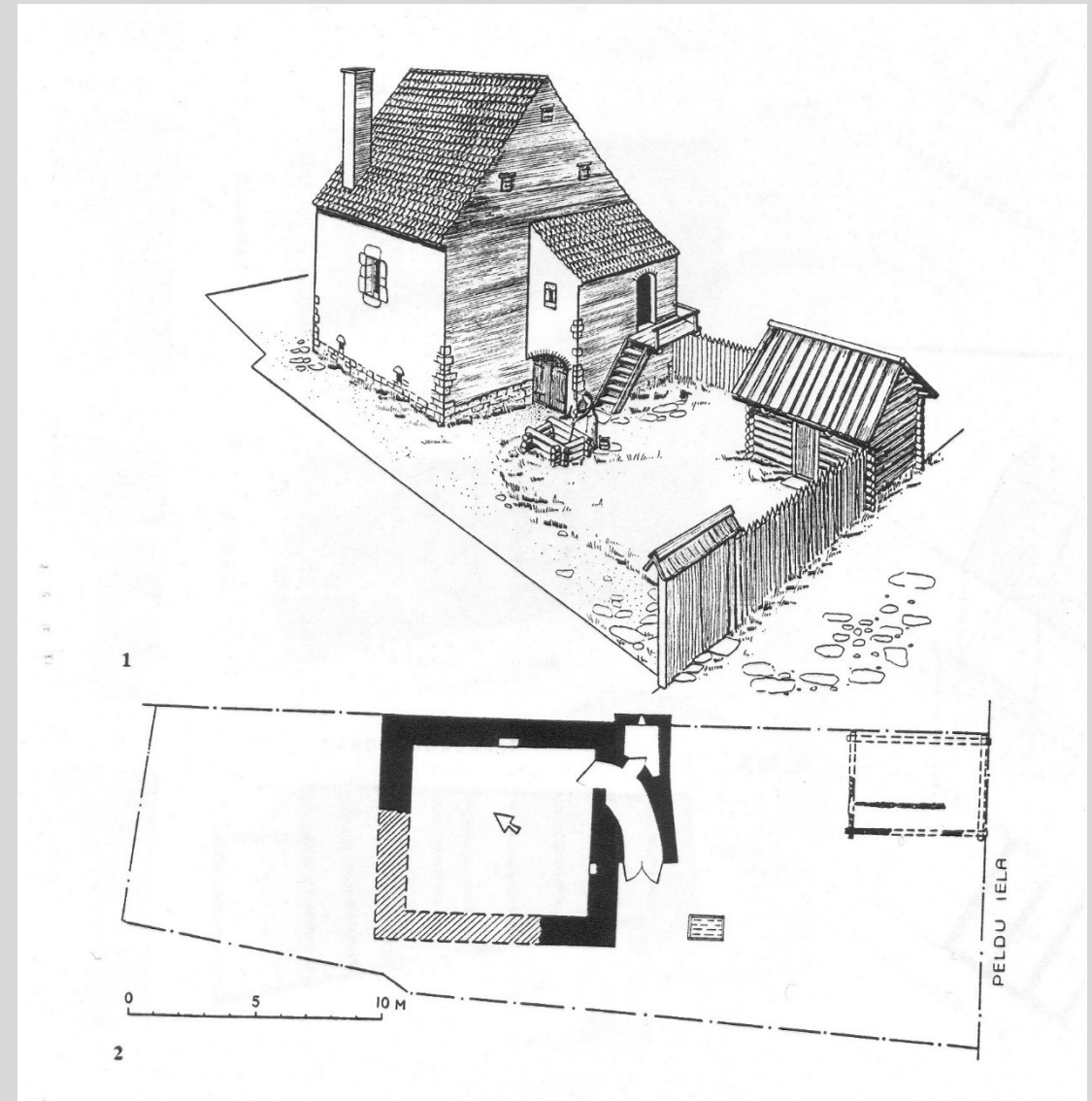
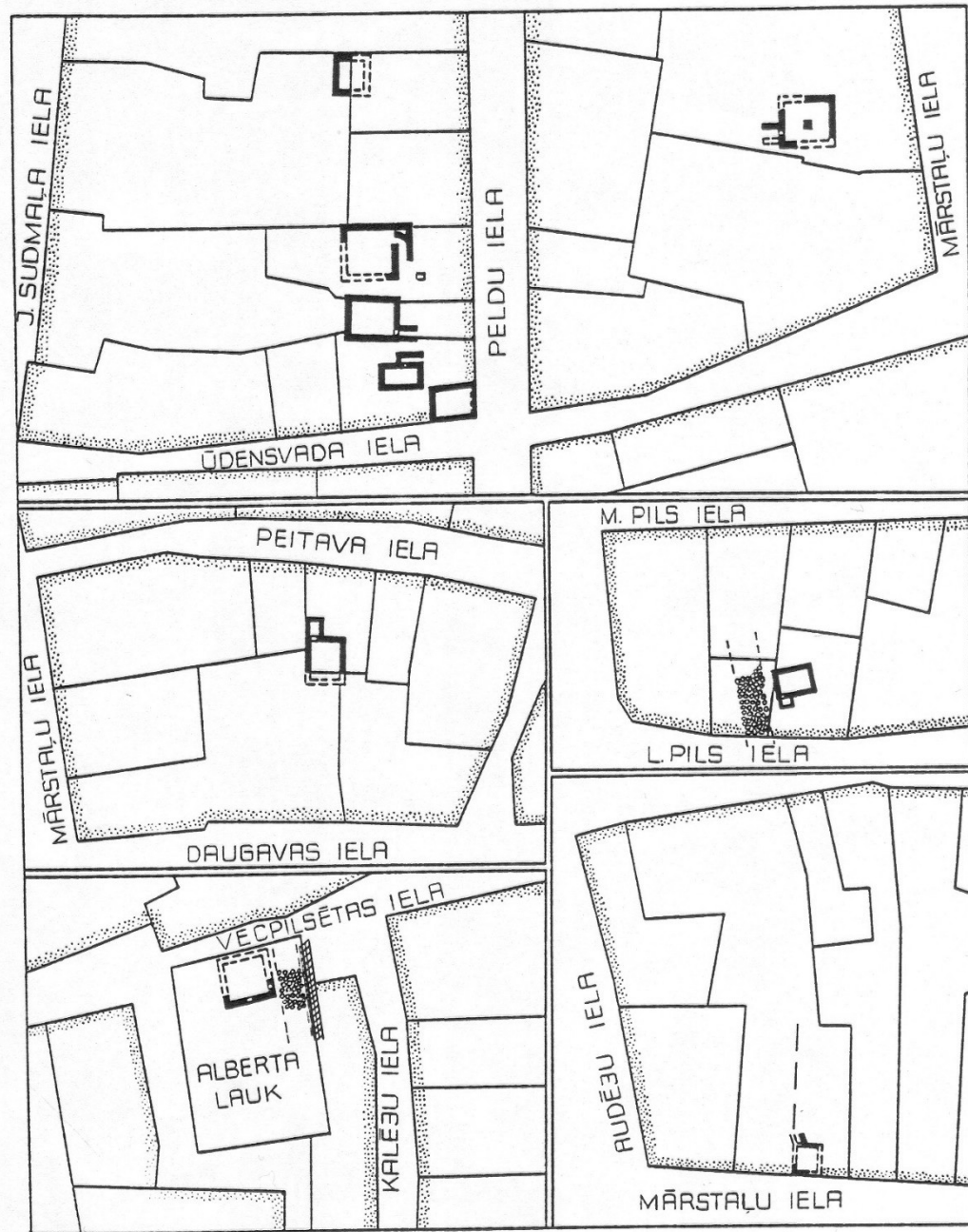
Lübeck- sloupková konstrukce, podsklepené části dřevěných domů

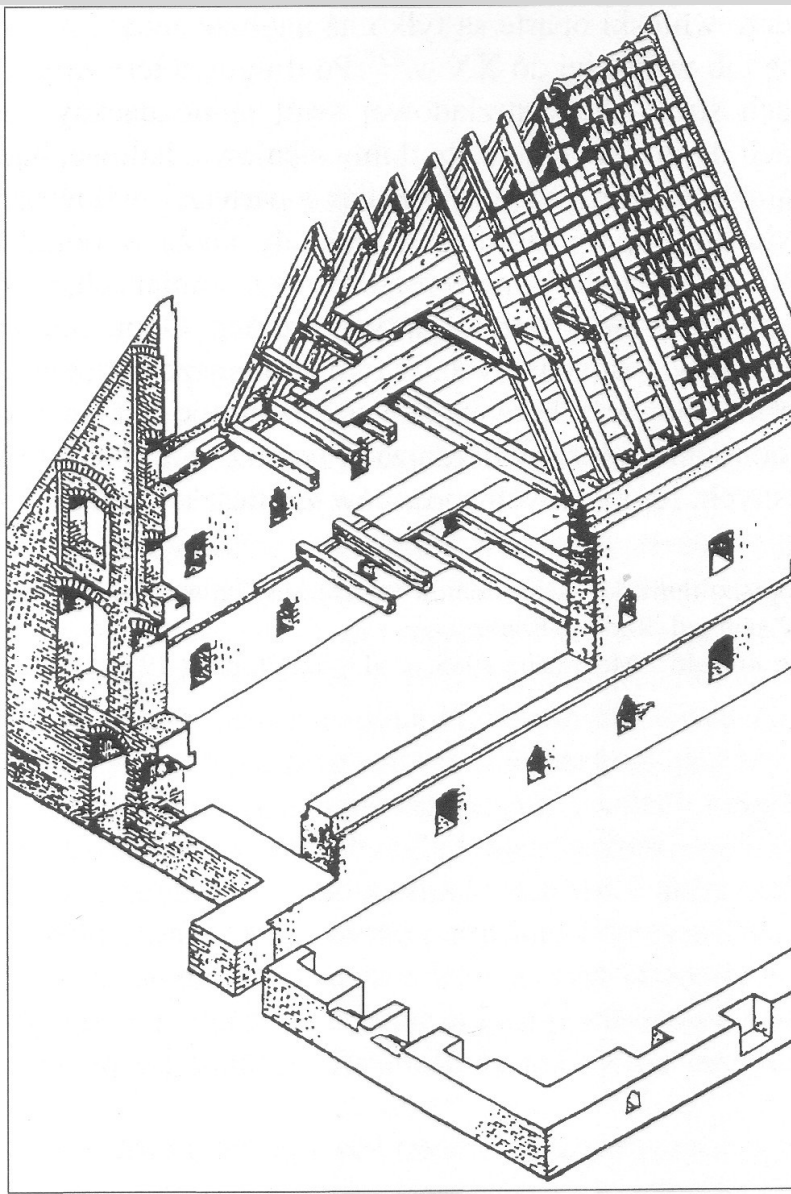
Srubový objekt po 1206

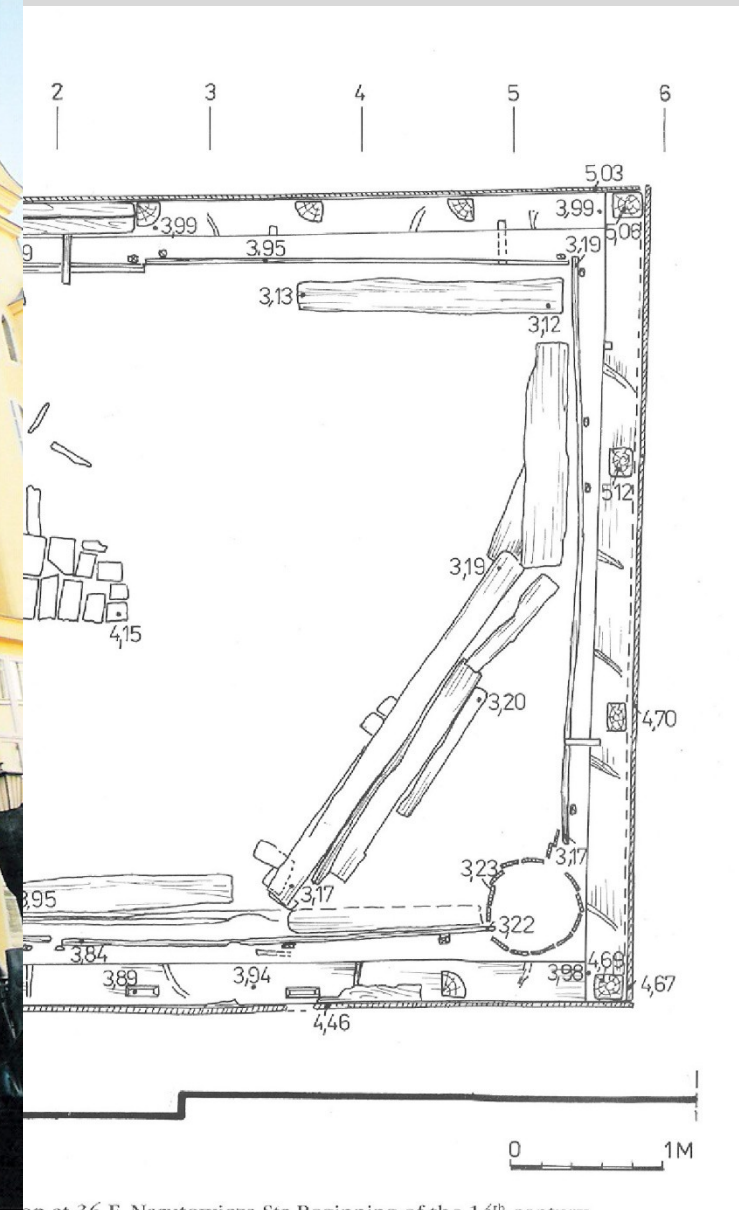
Rīga lokačņi

Dielenhaus

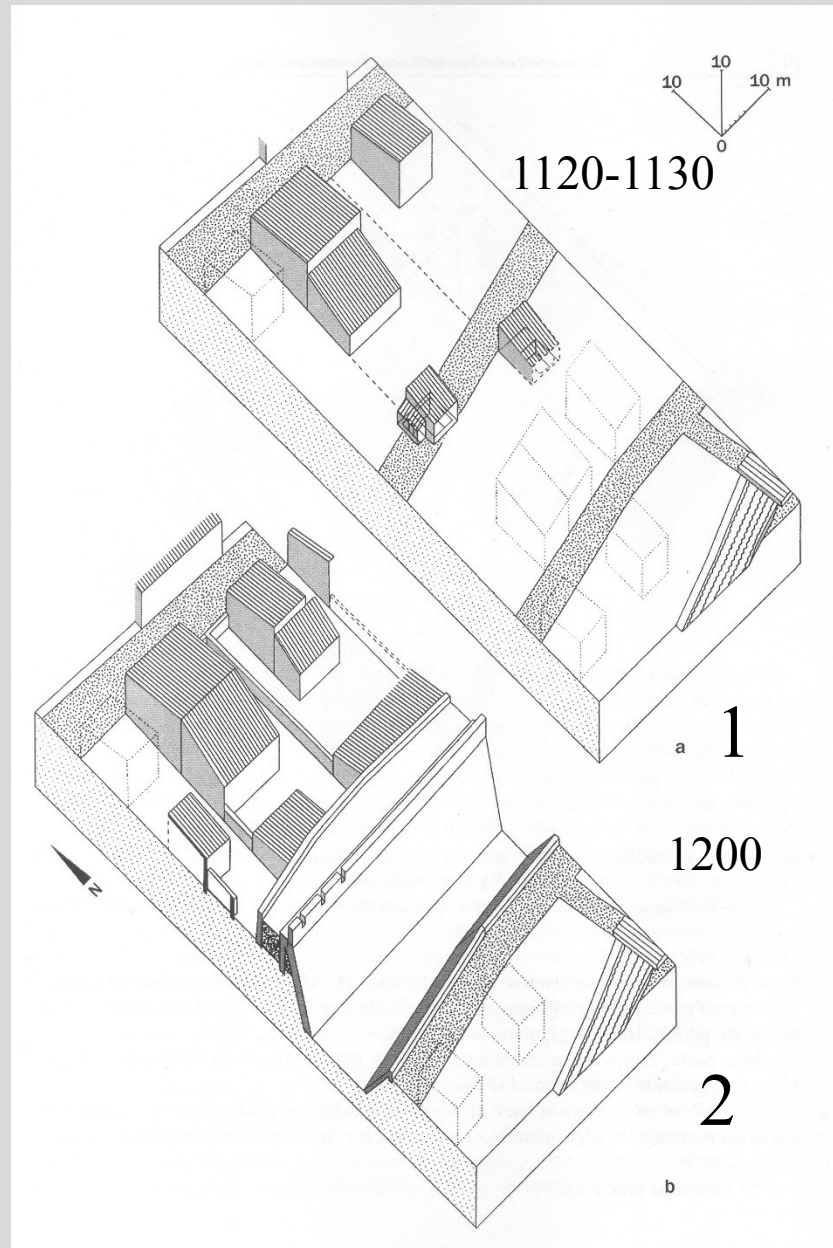

14. stol.

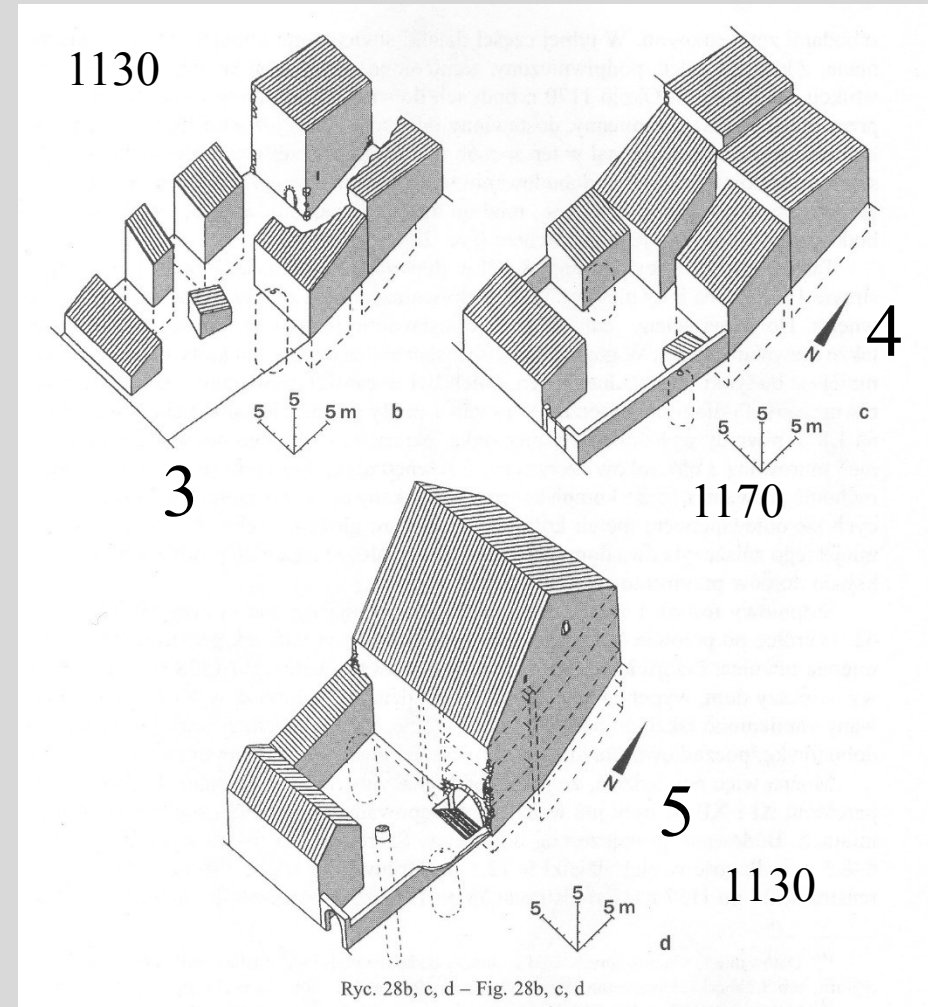
on at 36 E. Narutowicza Str. Beginning of the 14th century

Grünwälderstr.

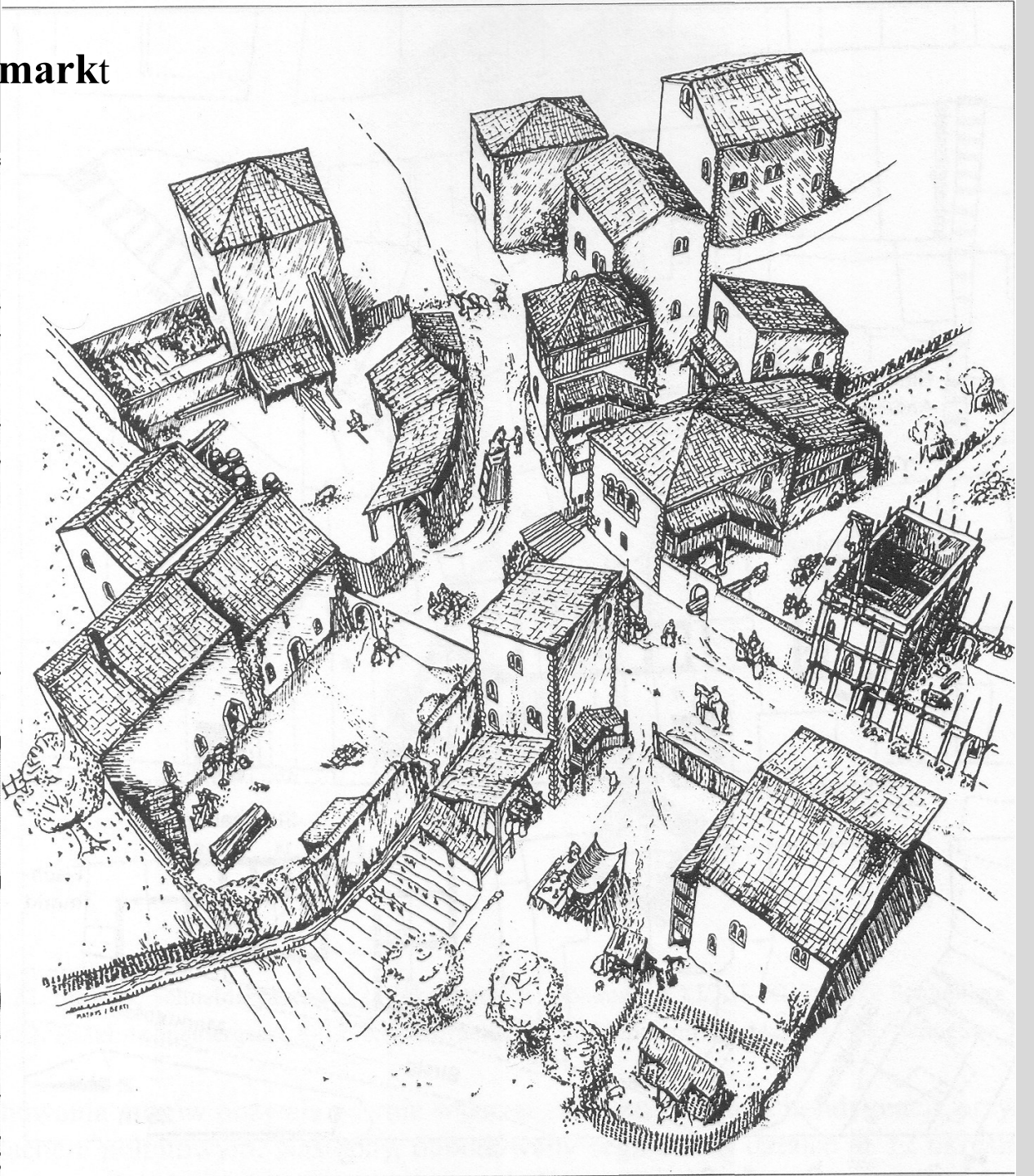
Freiburg i Br.

Salzstrasse 20

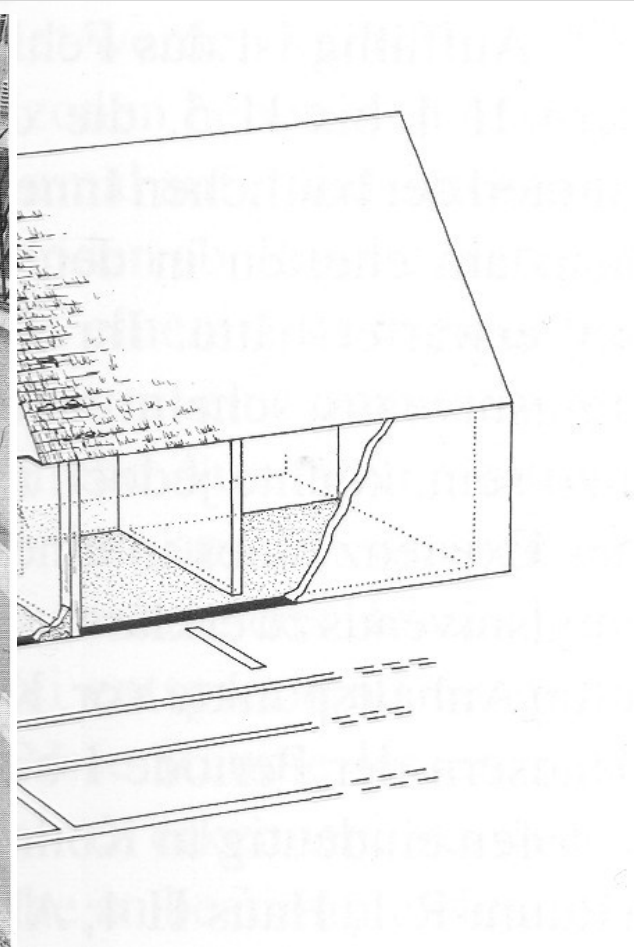
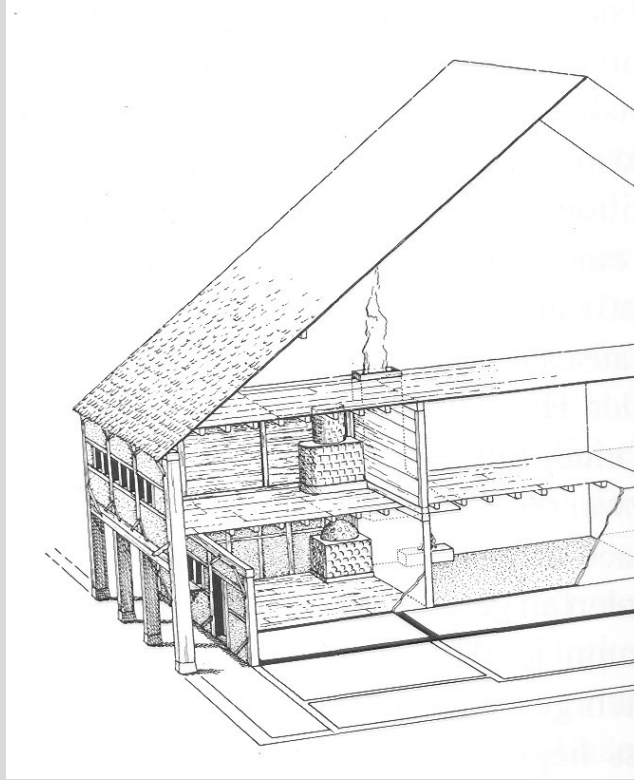
Zürich 1250

Neumarkt

Laufen, závěr 13. stol.

Povrchové vícedílné domy

Buda

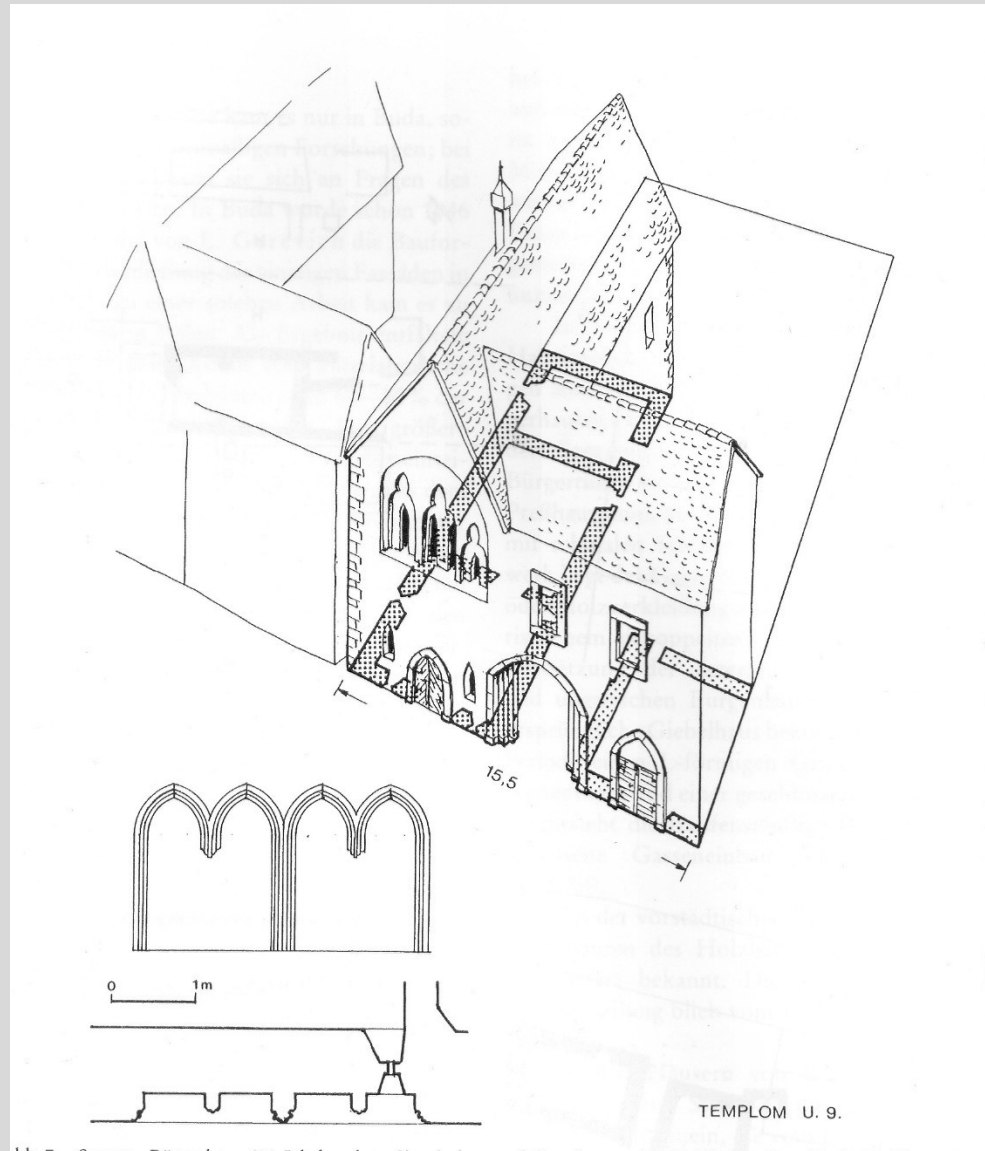
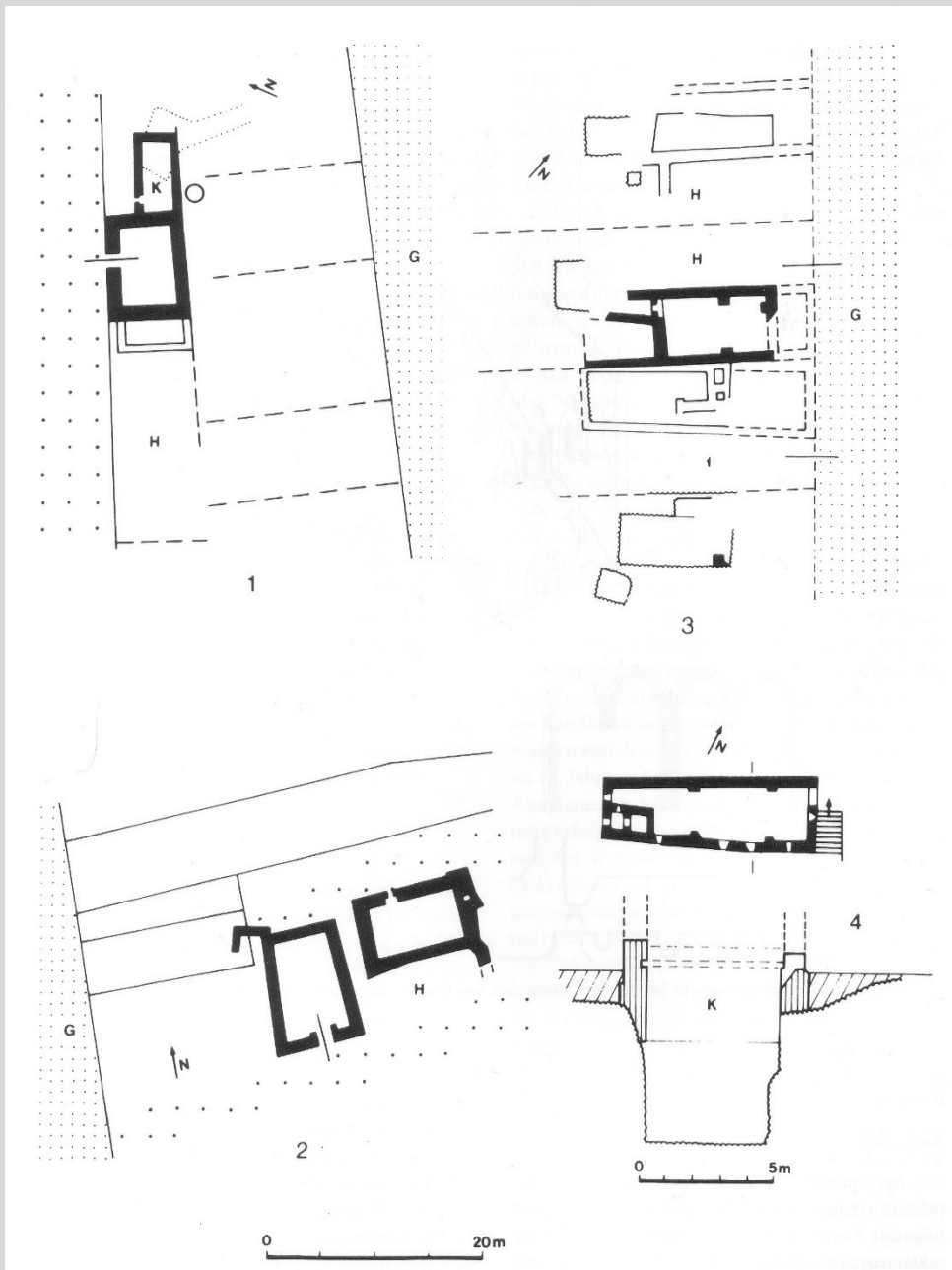
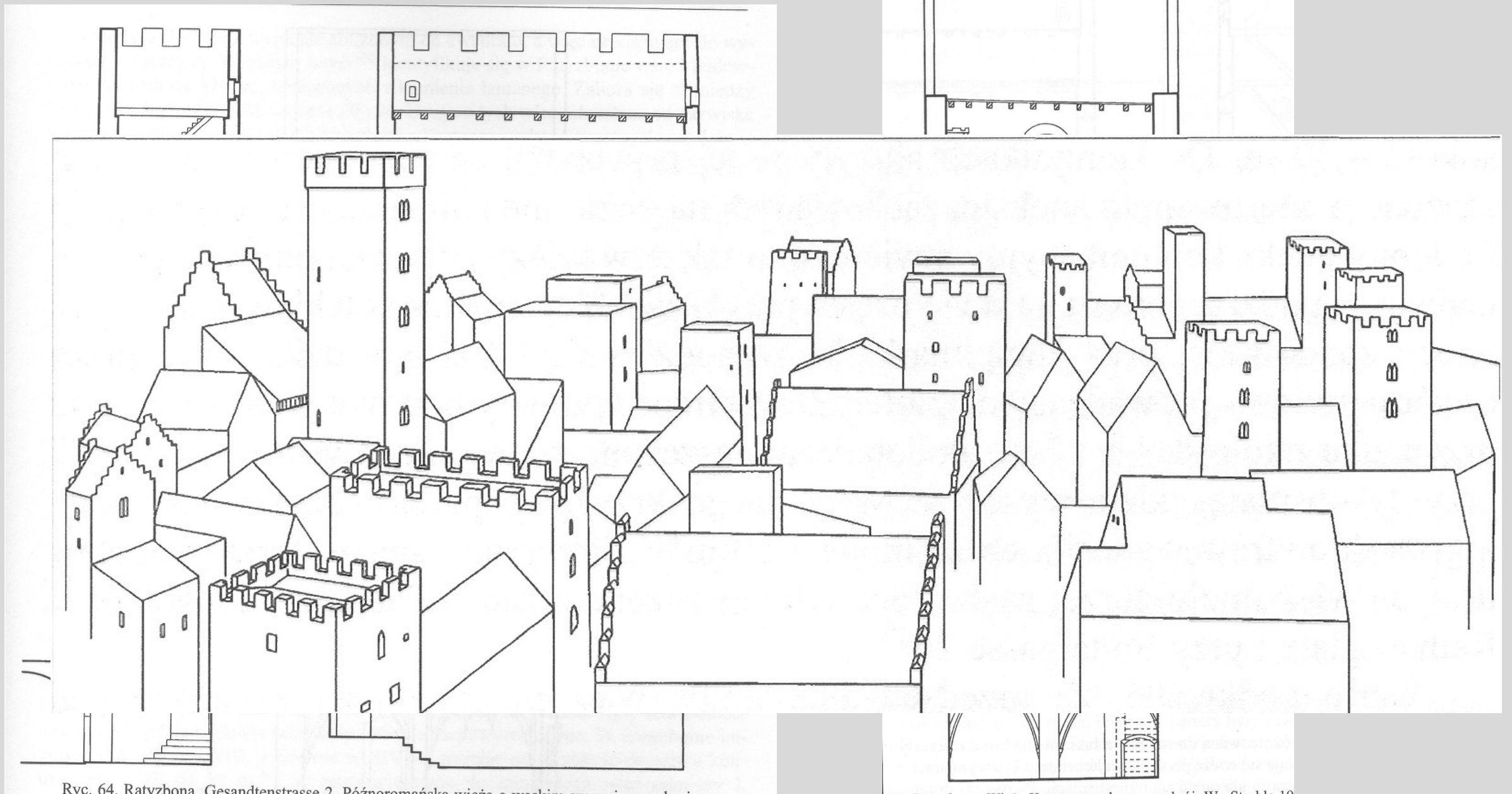

Abb. 7. Szenes, Bünyevény (14. Jhd.), Buda, Széchenyi téren. 1. Építészeti terv, 2. Építészeti terv, 3. Építészeti terv, 4. Építészeti terv.

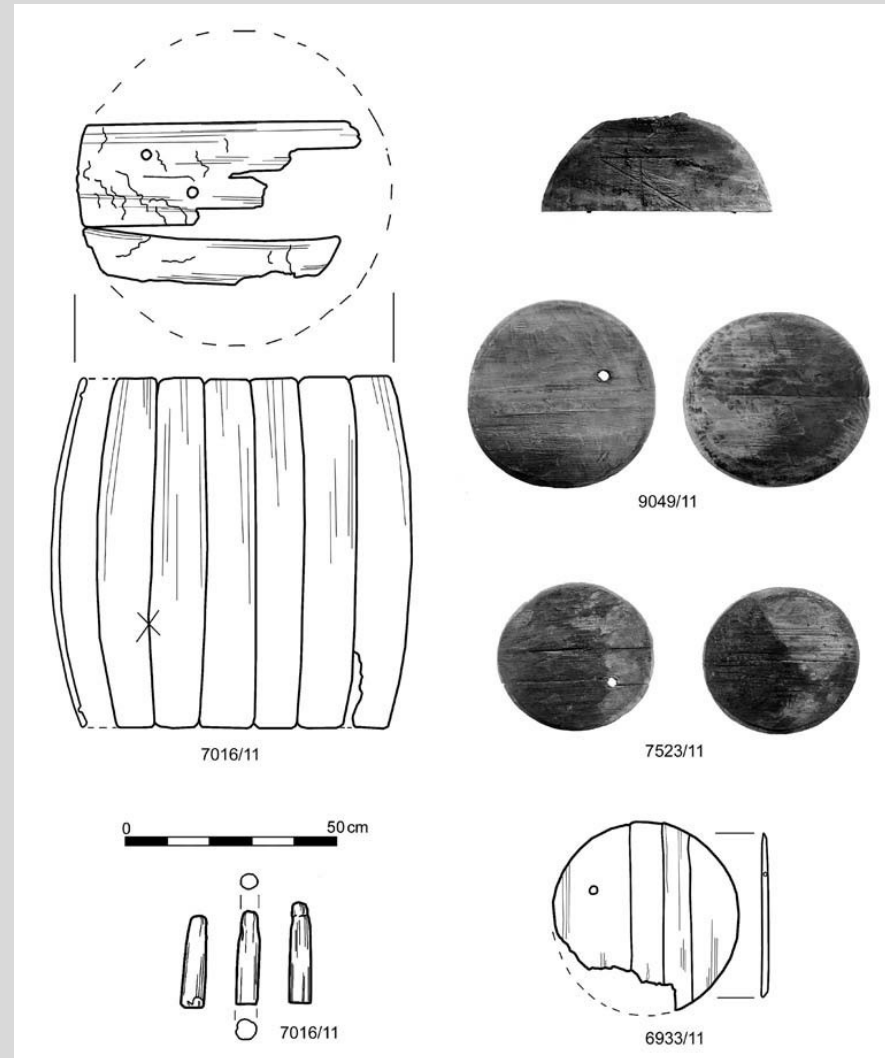
Regensburg – věžové domy, 13. stol.

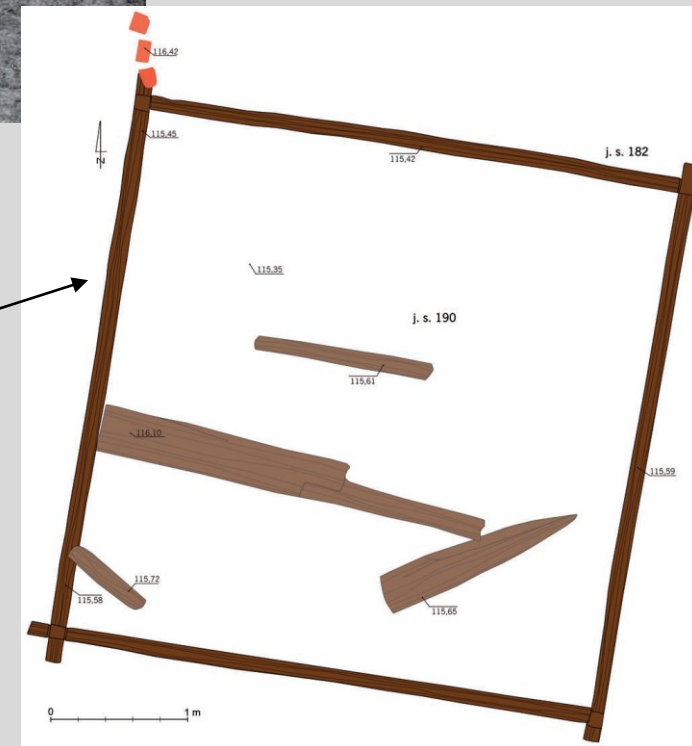
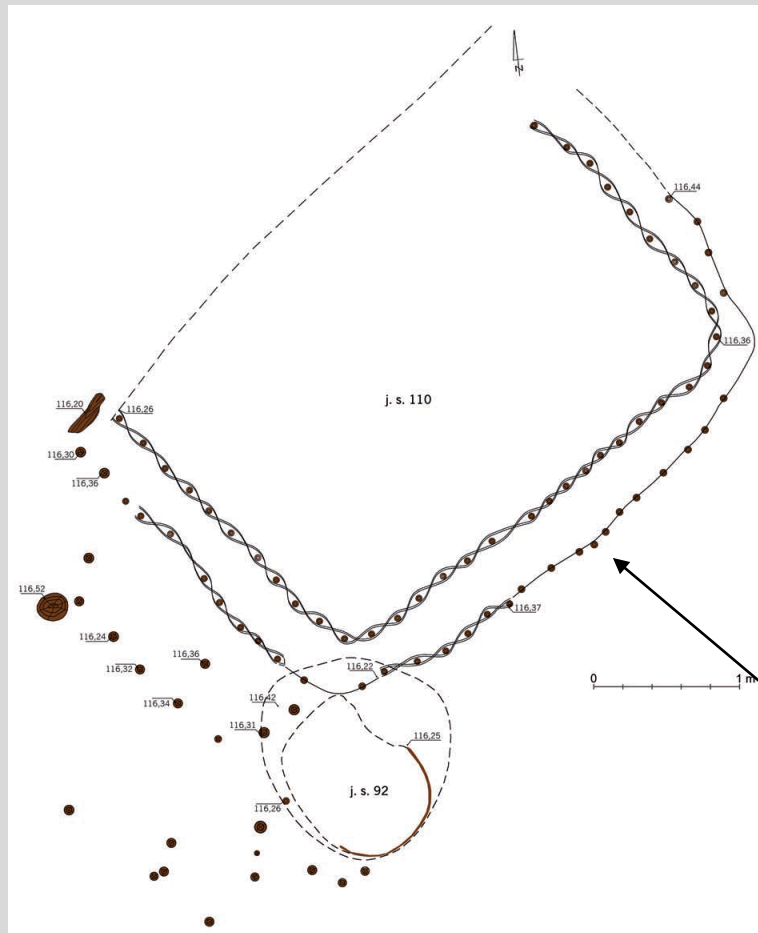

Ryc. 64. Ratyzbona. Gesandtenstrasse 2. Późnoromańska wieża o wielkim otworze, umocnienie

64. Ratyzbona. Wieża. Katedra św. Prokocha. We Strzale 10

Wrocław, Kacerska Górka. Sudy ve sklepě domu,
13. stol.

Wrocław, Nowy Targ, domy košatinové a
 srubové konstrukce, předlokační fáze 12.
 – poč. 13. stol

Wrocław, Pl. Nowy Targ

rys. nr: 36/11

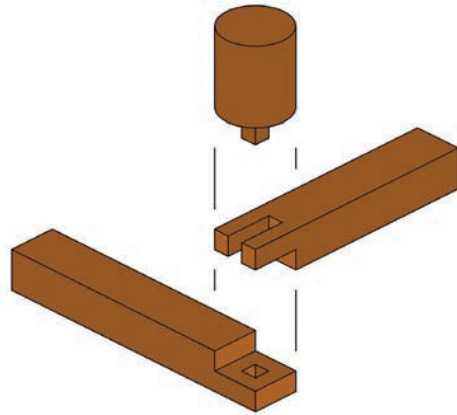
skala: -

J. s. 34, schemat zamka. Szkic poglądowy.

data: 19.04.2011

ar: 73 D

wyk. M. Mackiewicz

Wrocław, Pl. Nowy Targ

rys. nr: 107/11

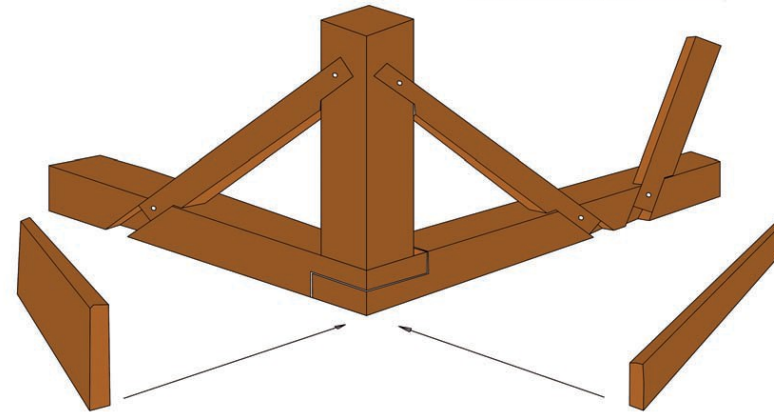
skala: -

J. s. 97. Rekonstrukcja NE naroża budynku.

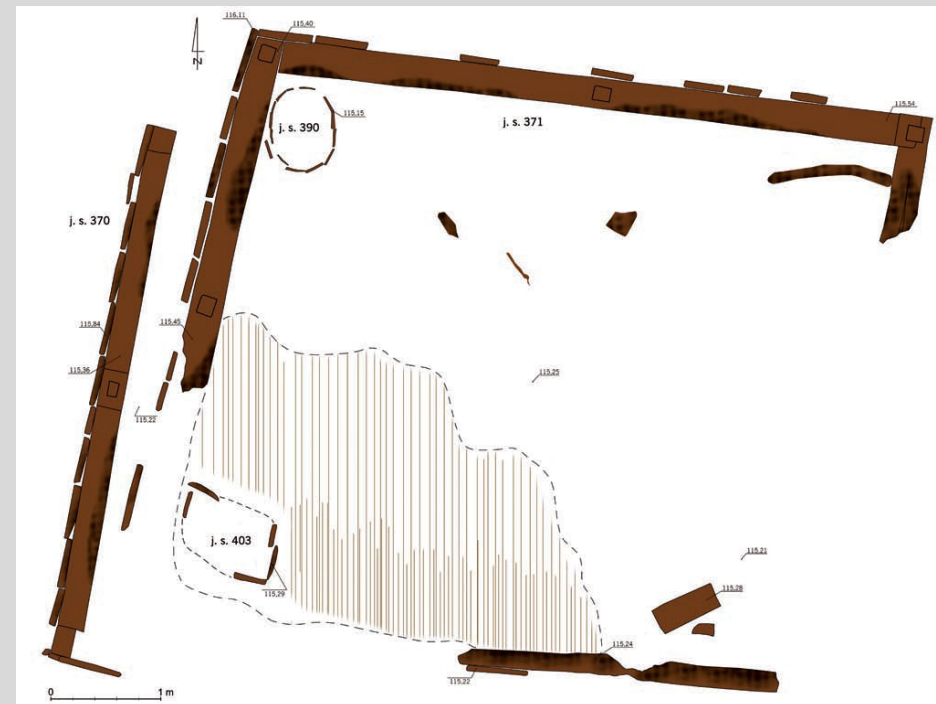
data: 24.06.2011

ar: 83 C

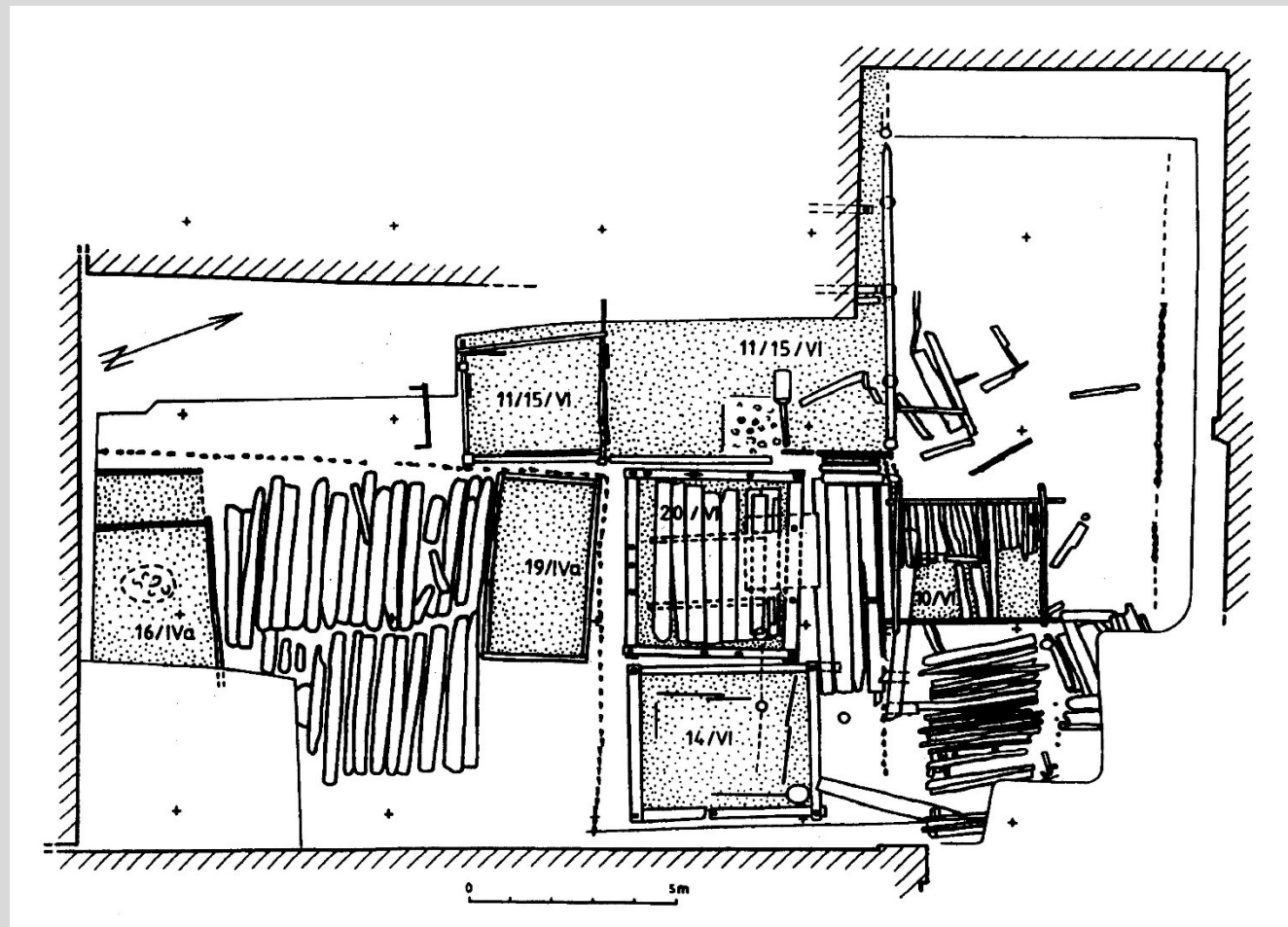
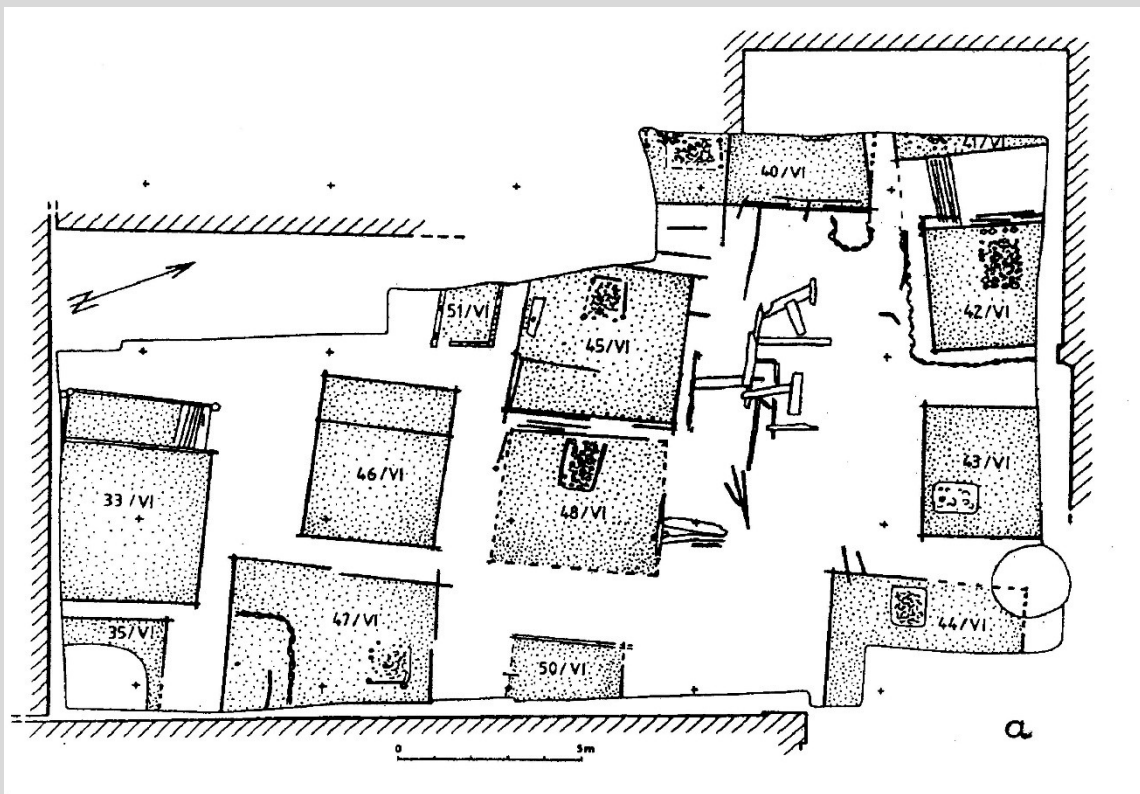
wyk. P. Duma, M. Mackiewicz

Wrocław, Nowy Targ, domy těsně předlokační, 12./13, stol. sloupkové konstrukce, víc či méně zahloubené= (40-180 cm, běžně 80 cm)

Štětín, Panenská ulice, vlevo kolem 1200, vpravo pol. 13. stol. – nástup domů sloupkové konstrukce namísto srubů

Krakov, ulice Bracka, parcela s věžovým domem, 13. stol.

Krakov, náměstí v 1.pol. 14. stol.

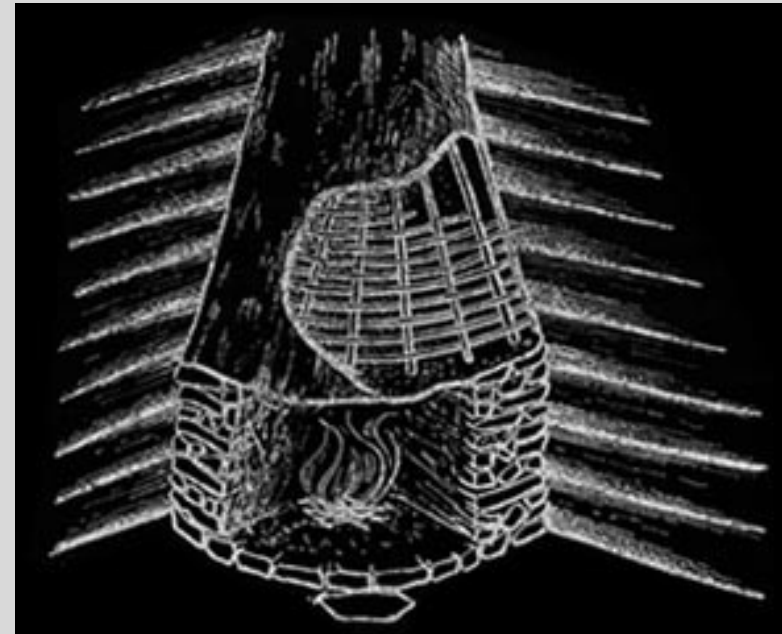
Dymná jizba, světnice

<https://curiavitkov.cz/rekonstrukce-pece>

Dymná jizba (Čistá u Litomyšle)

Otvor pro odvod kouře

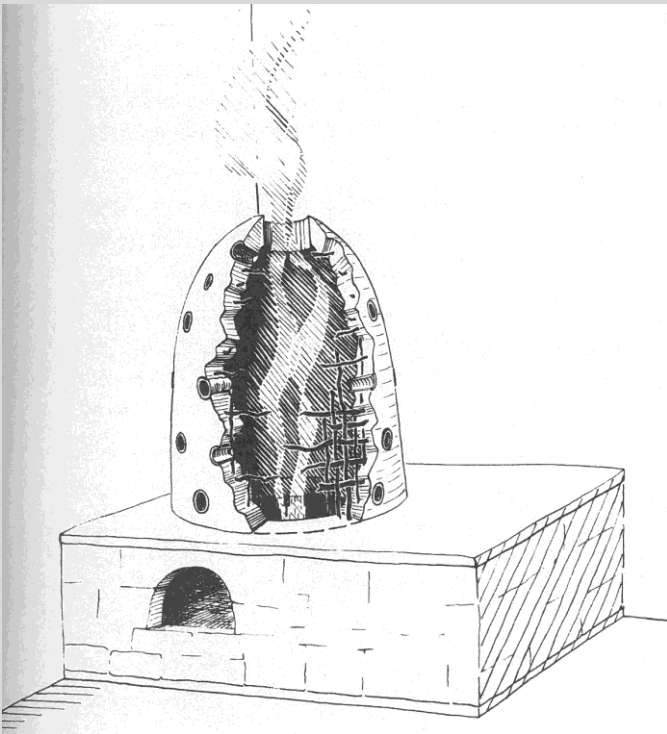
Dymník

Kamna vytápěná ze síně

Vnitřní vybavení domu

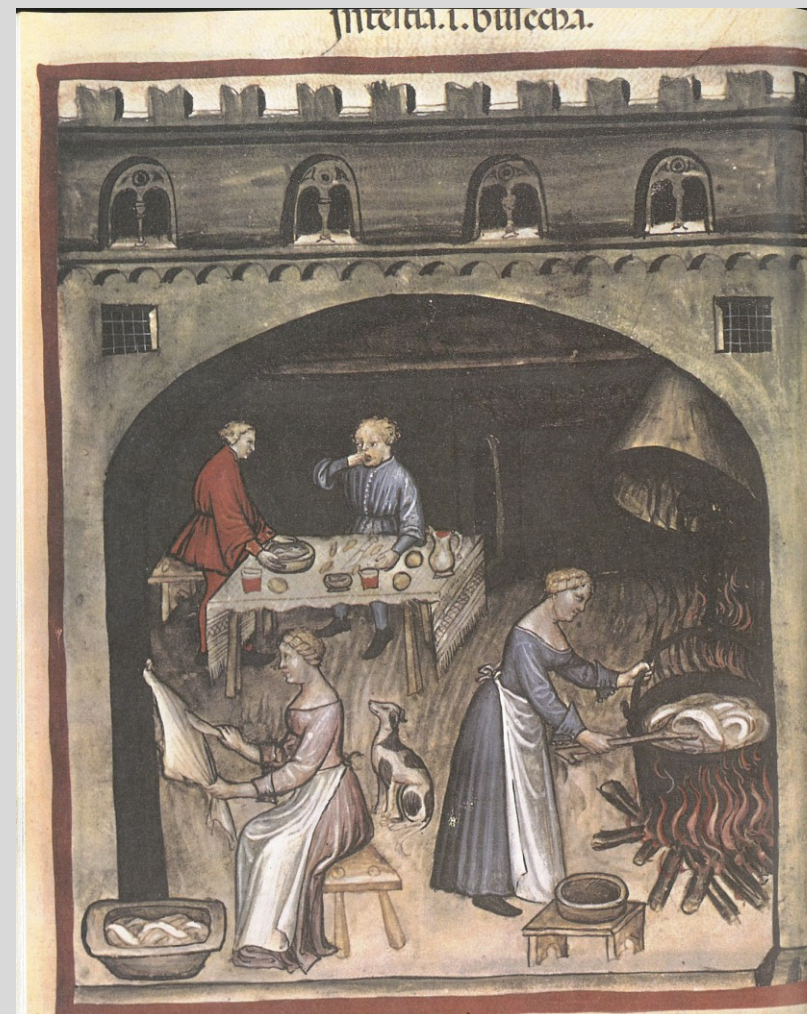
**Zürich, kachlová
kamna 2. čtvrtina 13.
století**

**Zürich, dům Zum Loch, reprezentační
sál s krbem, poč. 14. stol.**

**Konstanz- nádobkové kachle z
počátku 14. století**

Černá kuchyň- 14. stol.

Infrastruktura středověkého města

1. Komunikace, zařízení na odstraňování odpadu včetně povrchových vod a zásobování vodou
2. Zpevnění komunikací: štěrk, výdřeva, kamenná dlažba
3. Zásobování vodou: studny- na parcelách i ve veřejném prostoru (náměstí); vodovody
4. Domovní, výrobní, stavební a fekální odpad: zpočátku odpadní vrstvy a jámy - později specializované objekty na kuchyňský a fekální odpad - jímky, často s konstrukcí ze dřeva, méně z kamene či cihel (spíše novověk), Odstraňování odpadu do řek, vyvážení za město apod.

Konstanz (Kostnice)

Vlevo veduta 1600

Dole různé fáze vývoje tržiště

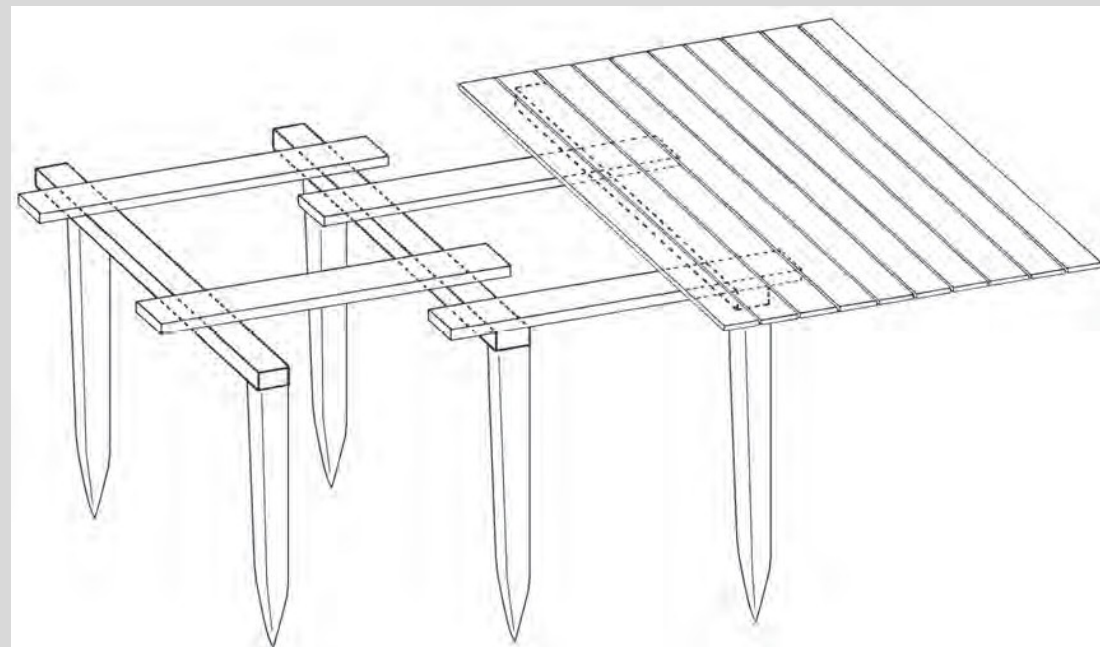
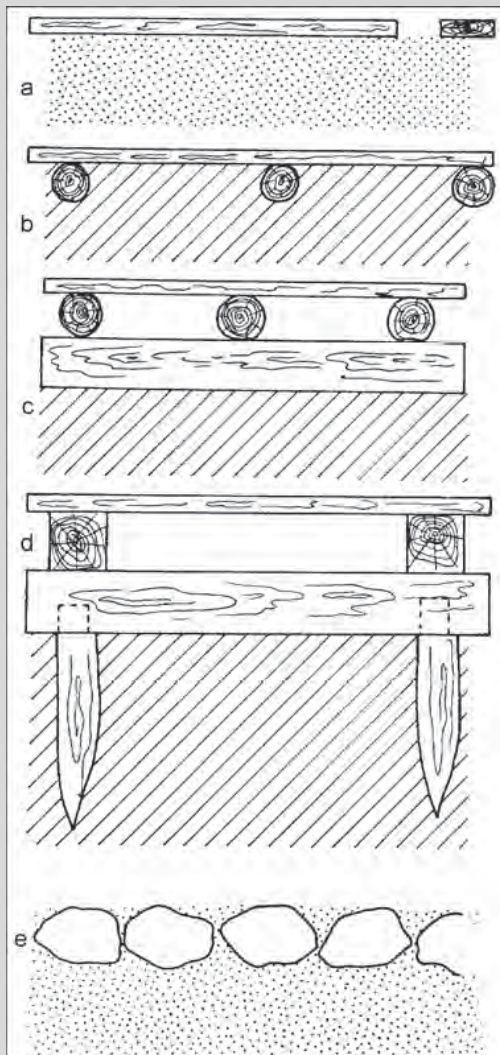
Einbeck, komunikační vrstvy

Wroclaw, dřevěné konstrukce komunikací, 13. stol.

Brémy - košťata

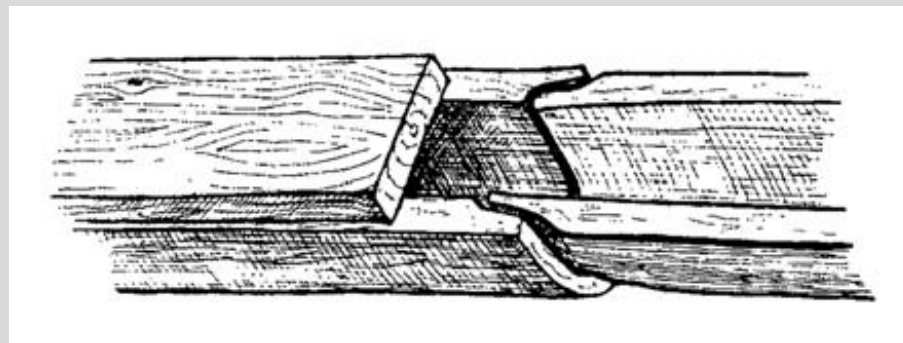

Kamenné dláždění, 14. stol.

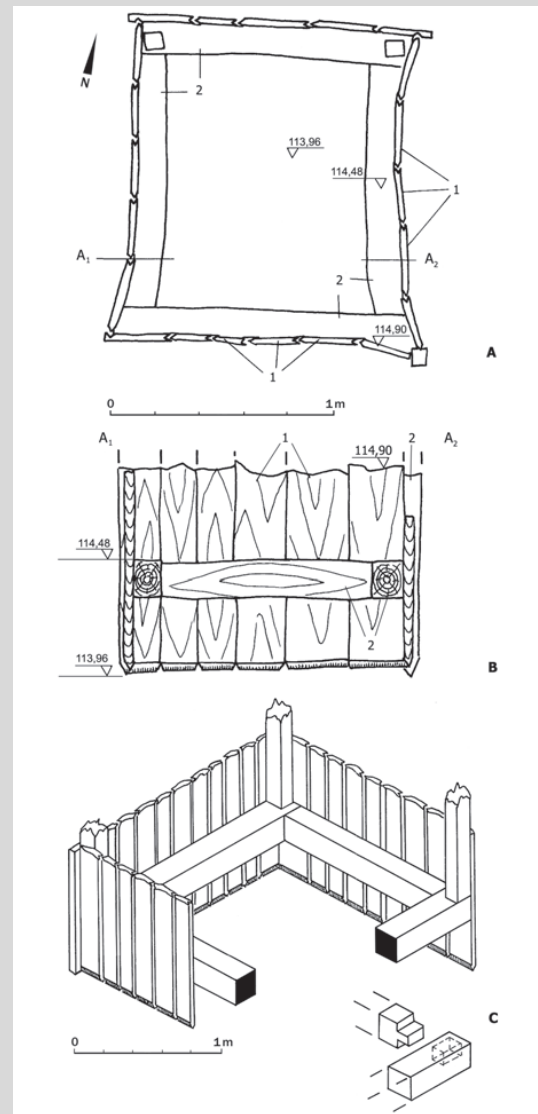

Wrocław, Nowy targ, veřejné studny s vodovody, 1 .pol. 14. stol.

JV část města, keramický vodovod – 2.pol. 14. stol.

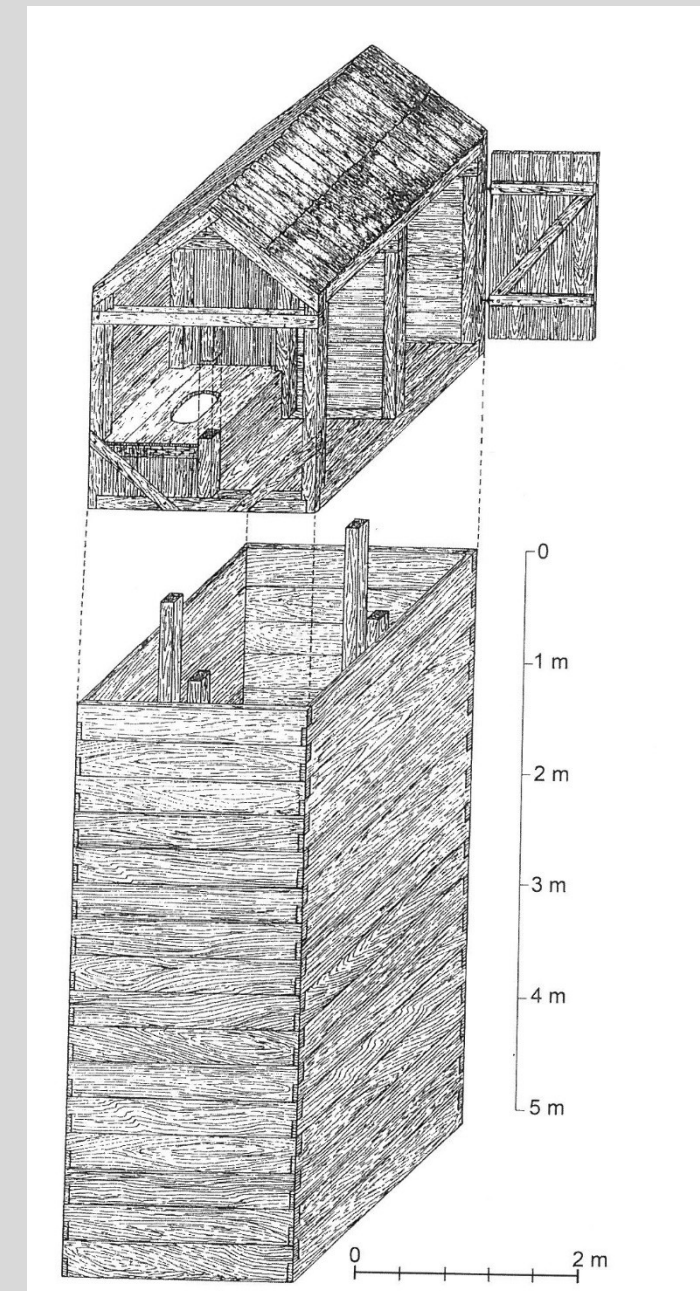

Fekální a odpadní jímky na domovních parcelách

Wrocław

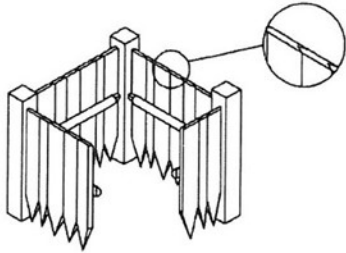
Krakov

Typy konstrukcí jámek v Gdańsku ve 14. – 16. století

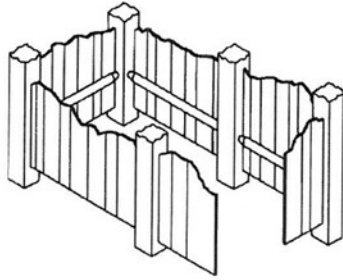
Typ I

Konstrukce sloupová z rozporymi i ścianami z pionowych desek łączonych na pióro i wpust
Liczba latryn: 1
4 ćw. XIII–XIV w.

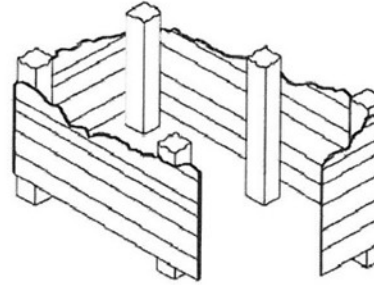
Typ II

Konstrukce sloupowa z rozporymi i ścianami z pionowych desek łączonych stykowo
Liczba latryn: 2 + 2
XIV–XV w.

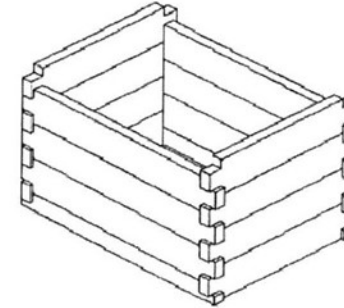
Typ VII

Konstrukce sloupowa bez rozpór ze ścianami z pionowych desek łączonych stykowo
Liczba latryn: 9
XVI–XVIII w.

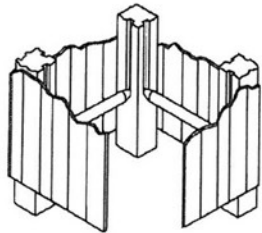
Typ VIII

Konstrukce z poziomymi desek łączonych w narożach zamkiem dwustronnym na nakładkę prostą
Liczba latryn: 2
XVII–XVIII w.

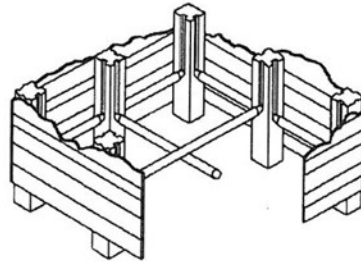
Typ III

Konstrukce sloupowa z rozporymi wpuszczanymi w pazy w palach i ścianami z pionowych desek łączonych stykowo
Liczba latryn: 1
XIV w.

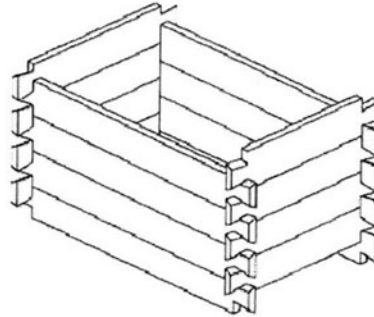
Typ IV

Konstrukce sloupowa z rozporymi wpuszczanymi w pazy w palach i ścianami z poziomymi desek łączonych stykowo
Liczba latryn: 1
XIV–XV w. (?)

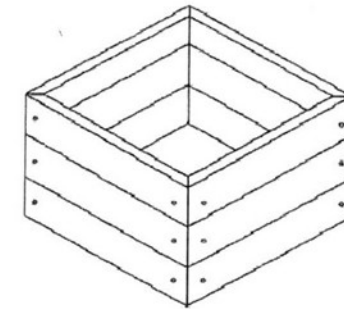
Typ IX

Konstrukce z poziomymi desek łączonych zamkiem węglowym w dwustronny jaskółczy ogon, odsadzony
Liczba latryn: 2
XVIII w.

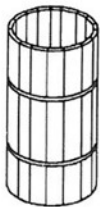
Typ X

Konstrukce z poziomymi desek łączonych w narożach na ucos z kąkiem
Liczba latryn: 1
XVIII–XIX w.

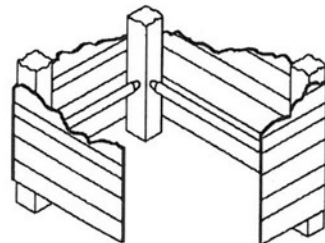
Typ V

Beczka z klepek łączonych stykowo i spiętych obręczami
Liczba latryn: 3
XVI w.

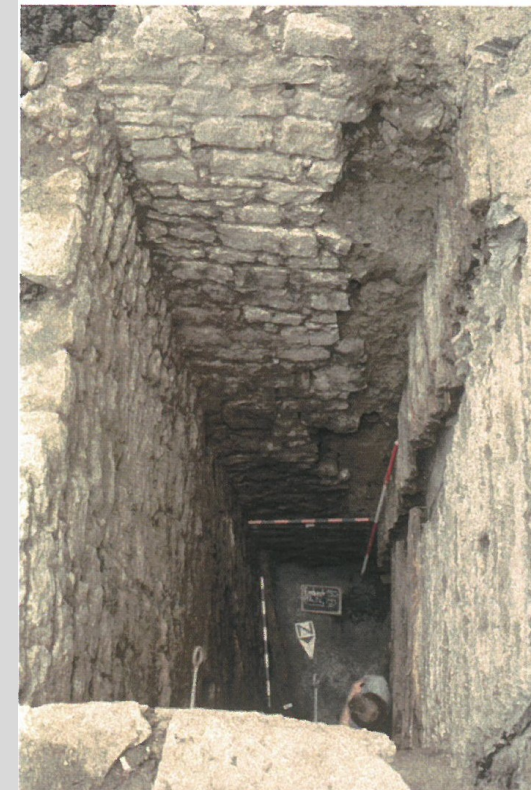

Typ VI

Konstrukce sloupowa z rozporymi i ścianami z poziomymi desek łączonych stykowo
Liczba latryn: 5 + 2
XV–XVII w.

Einbeck, wyzděná jámka, 13./14. stol.

Nádoby v jímce - Most

Zürich, studna

Záchodová
prkénka – Zürich,
Konstanz

Einbeck - sudy použité
druhotně jako výztuž jímky,
2.pol. 15. stol.

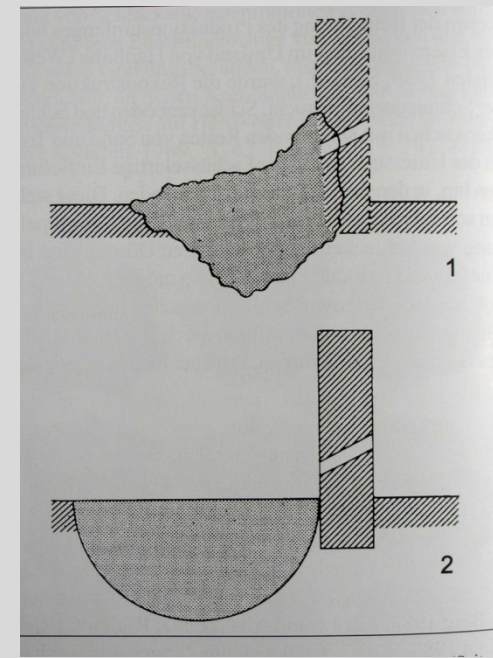
Kovářny

Kovářna na zvýšeném podstavci,
svatohavelský žaltář, 9. stol.

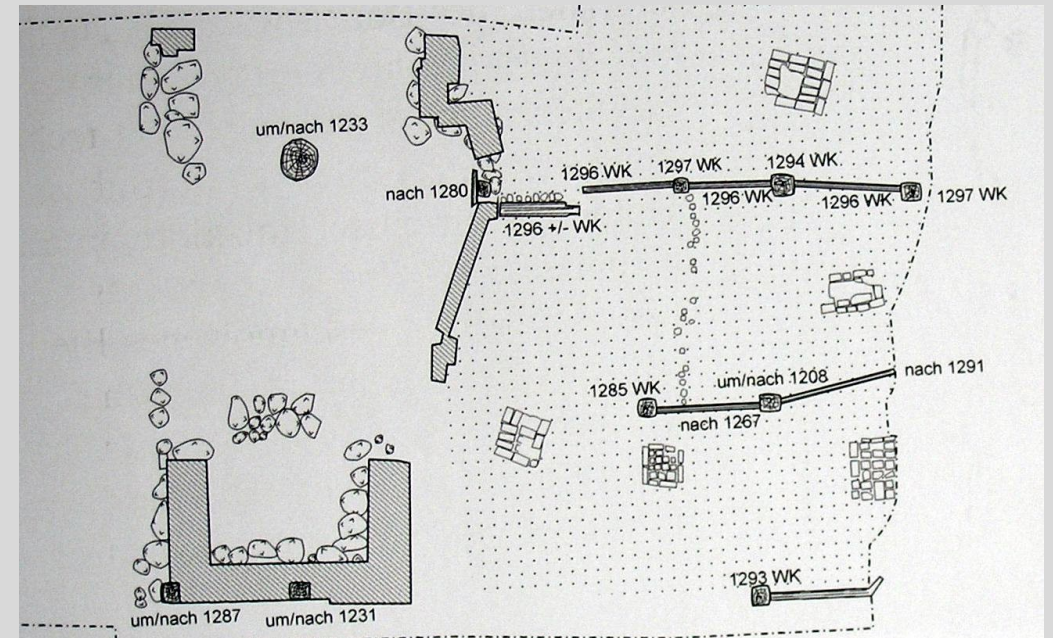
Základ vyvýšené výhně, Stralsund

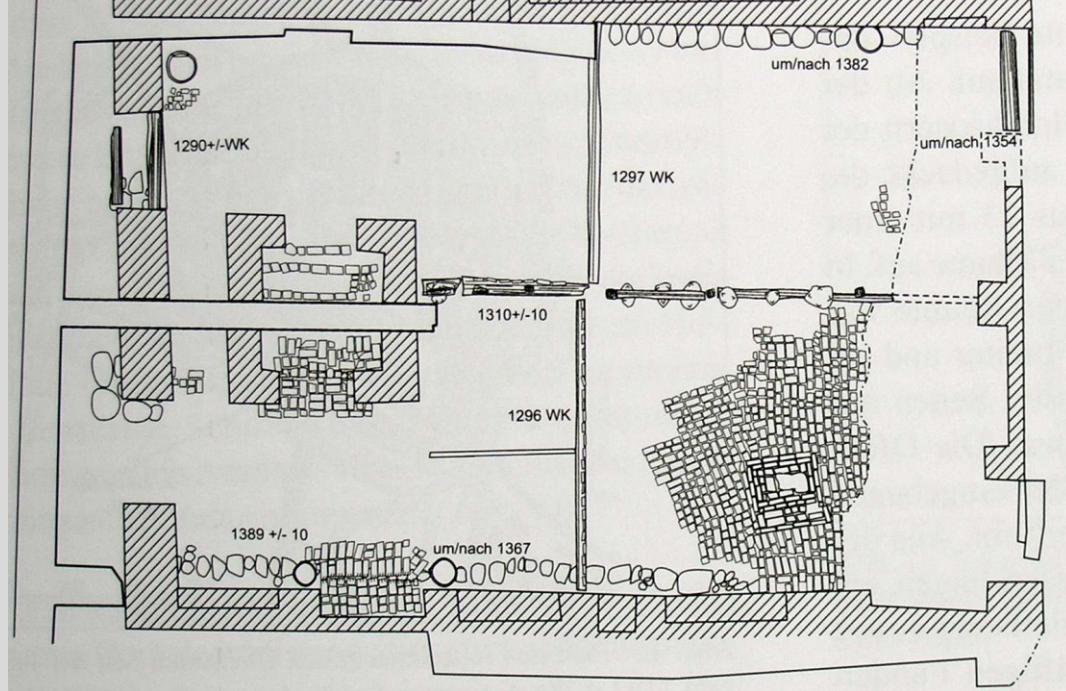

7 Stralsund, Wasserstraße 52-53. Rest des Unterbaues einer Schmiedeesse, Ende 13. Jh.

Princip
zapuštěné výhně

Stralsund pekárna

Starší typ pece zahloubené do terénu

Pekárna, 15 stol.
Pec je na soklu.

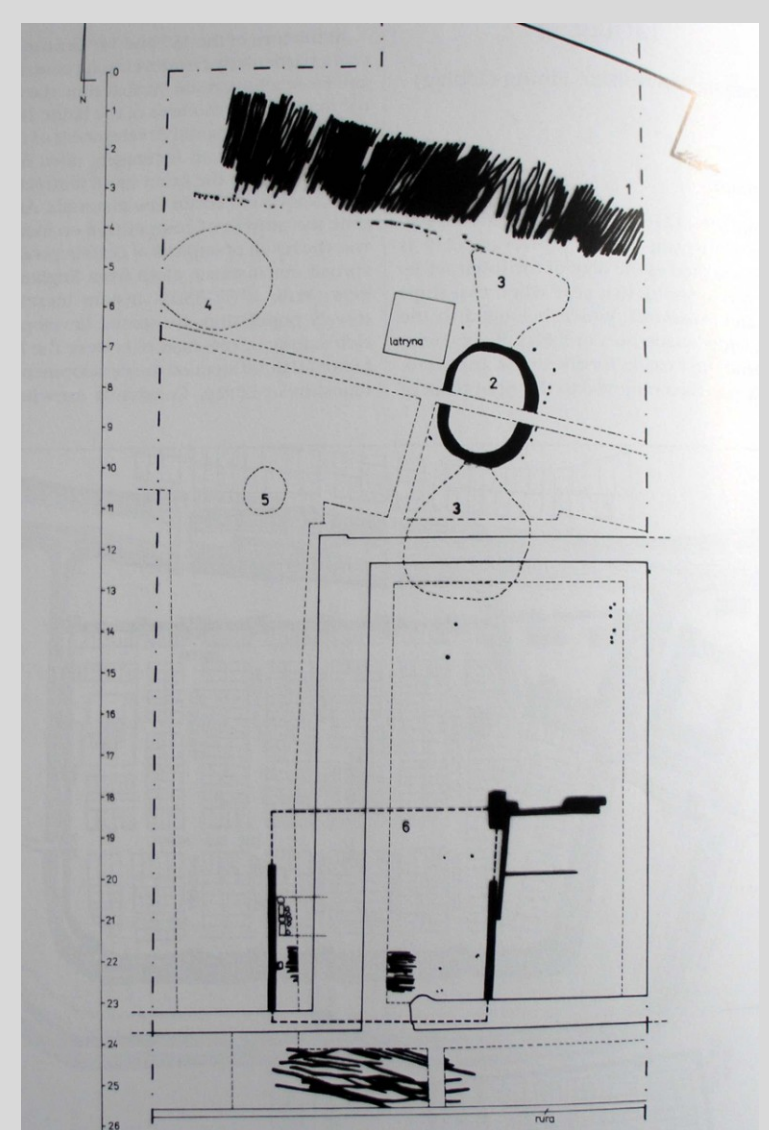
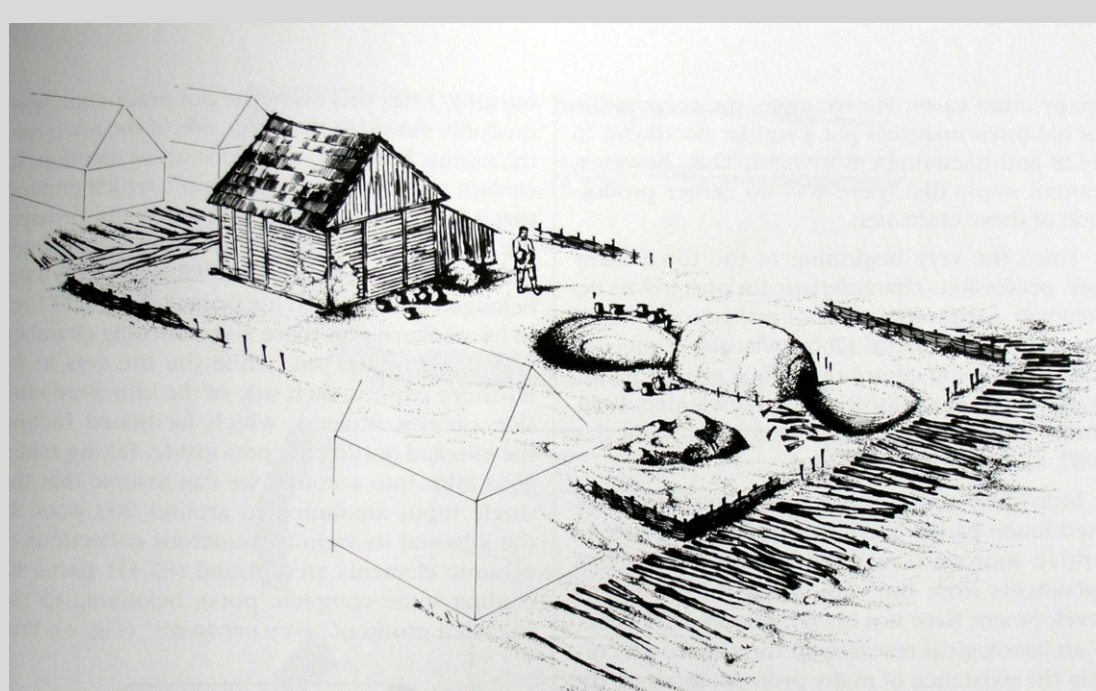
Koželužské boxy-Göttingen

Koželužna- Konstanz

Stralsund, koželužna

Elbląg. Dům a
pracoviště hrnčíře

Einbeck, hrnčířské pece

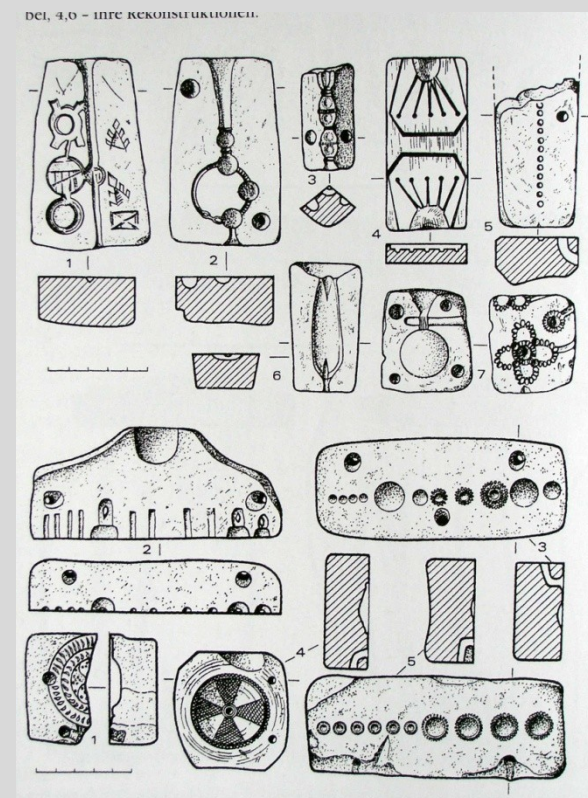

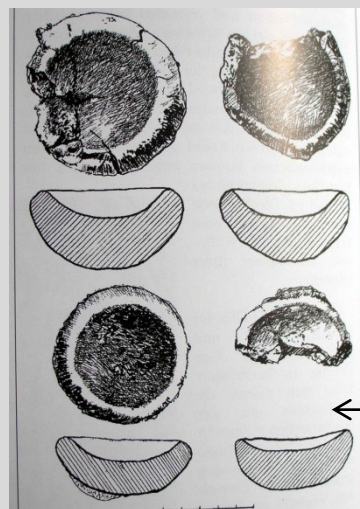
Slevačská pec

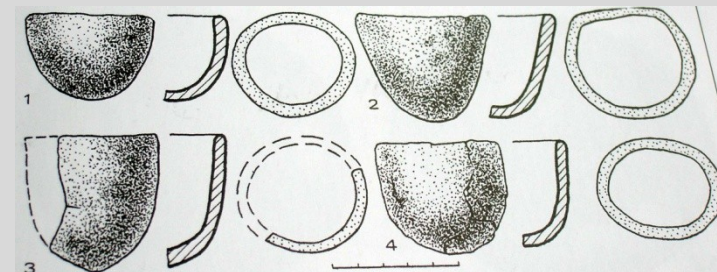
Soest- zvonařská dílna

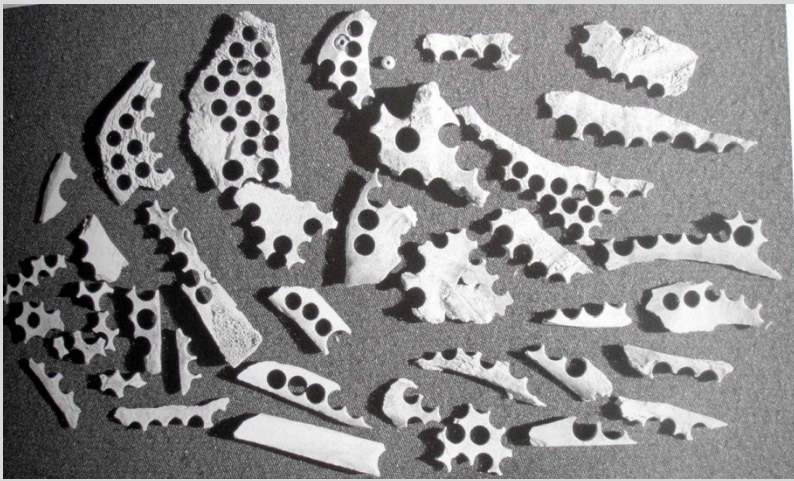

Soest, zvonařská forma

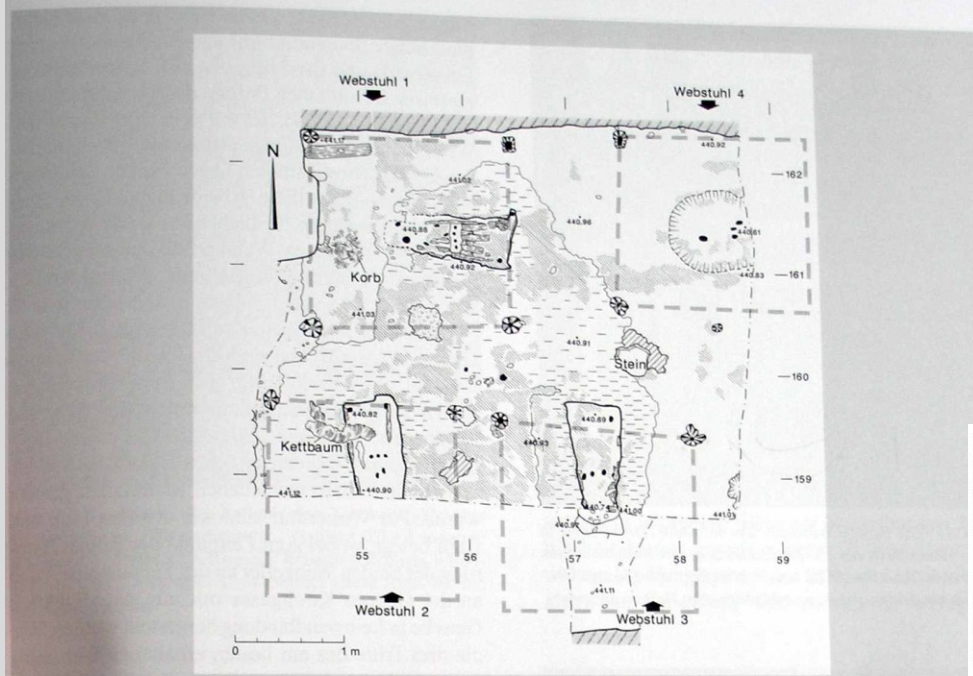

Riga- kadluby a tyglíky,
misky se sklovinou

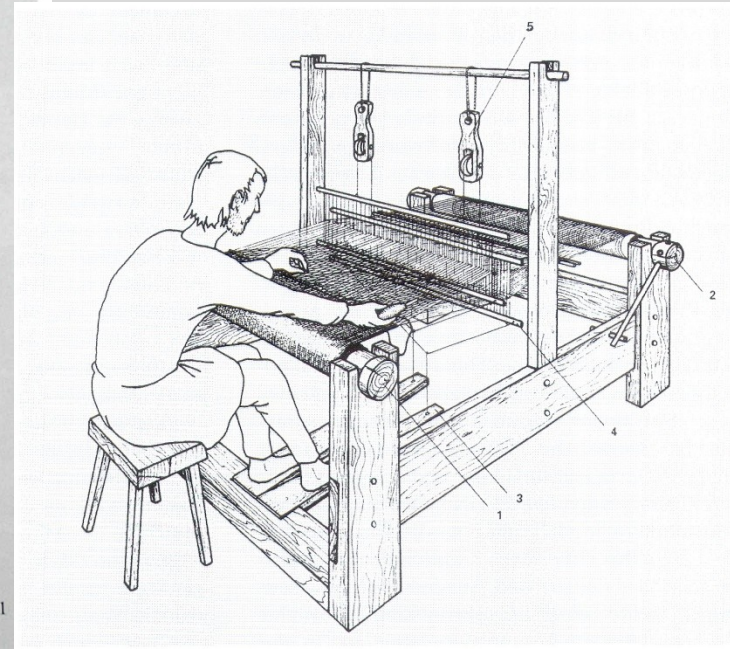
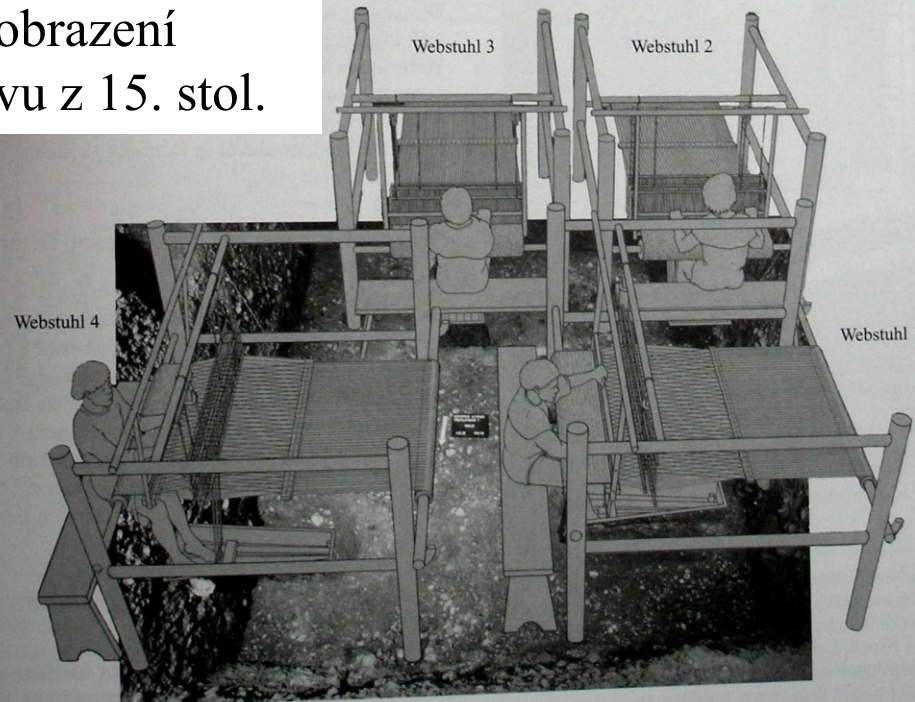
Konstanz - odpad z výroby rúženců

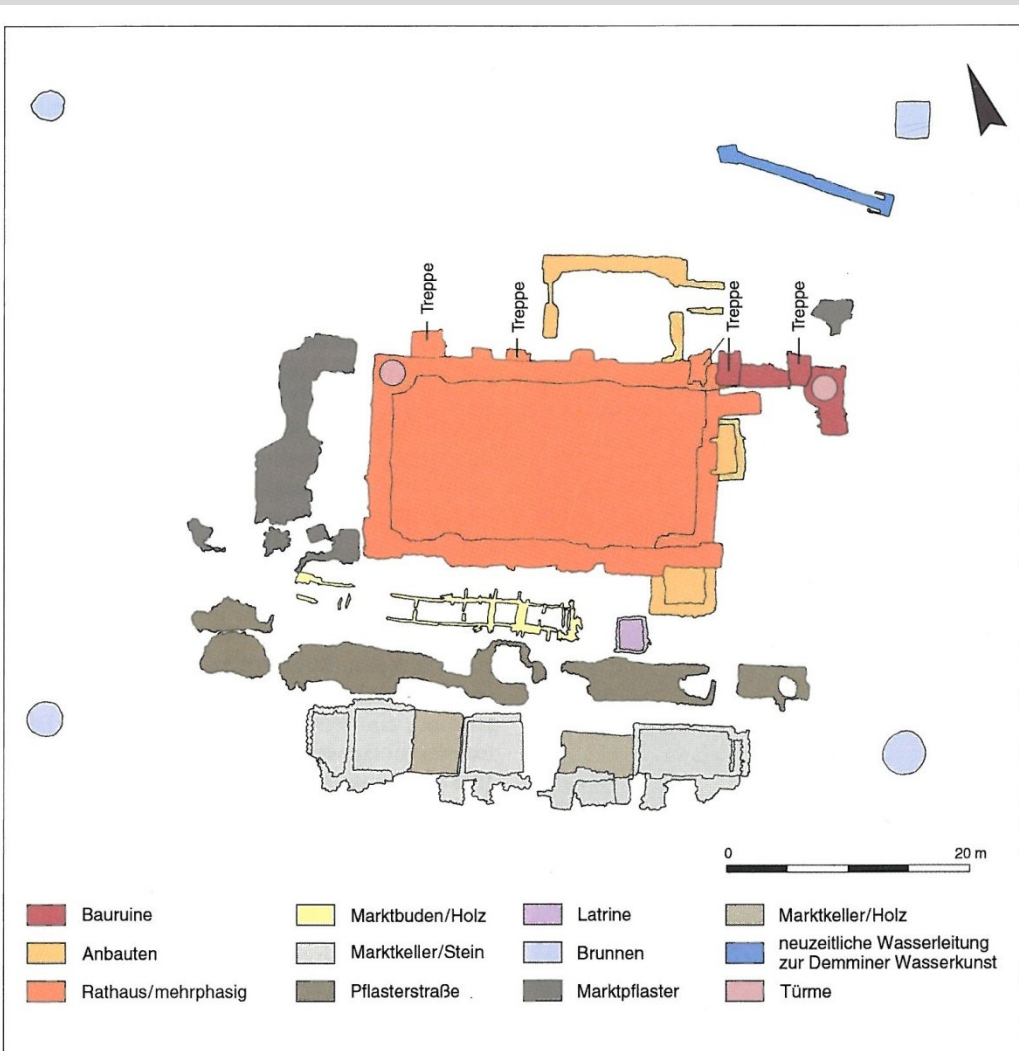
Winterthur ,textilní díla s vodorovným stavem, 14. stol.

Vyobrazení stavu z 15. stol.

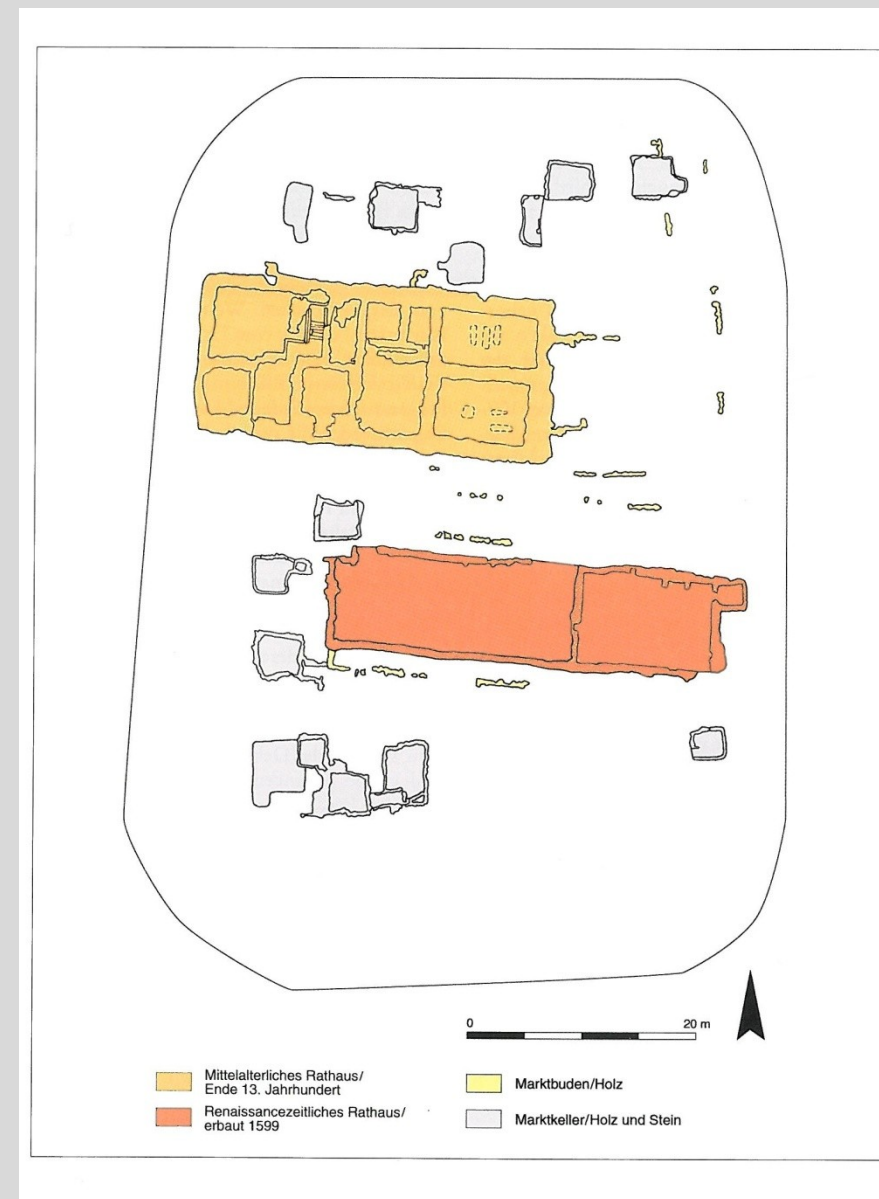
Komunikace, náměstí

Demmin - náměstí

Demmin, základy tržních objektů, 13. stol.

Strasbourg, náměstí

Město a církev

Vznik farní sítě, případě převzetí staršího farního kostela, který mohl stát mimo areál lokovaného města. Formování farních hranic na národnostním, brzy však dominantně na územním principu

Výstavba nových kostelů – často i na předměstí, měšťanské fundace. Farní kostely obklopují hřbitovy - plné prosazení principu „ad sanctos“

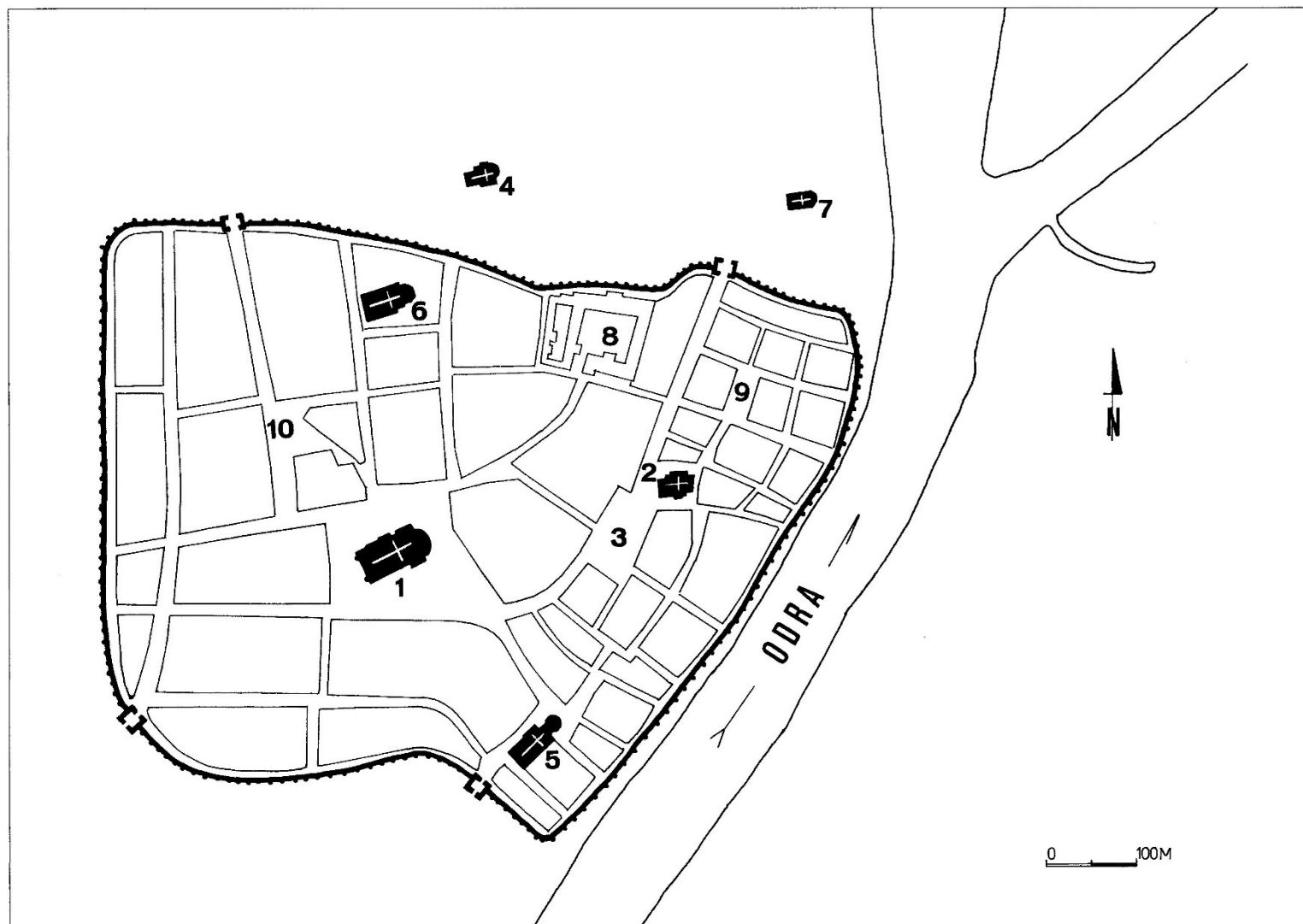
Městské špitály

Zakládání mendikantských klášterů, výjimečně již před lokací (Wrocław), františkáni (minorité) a dominikáni, již od 20. let 13. století. Obvyklá je okrajová poloha v rámci půdorysu.

Archeologický výzkum církevních staveb: otázka staršího osídlení; stavební vývoj; případná výrobní či jiná zařízení; hmotná kultura

Štětín

- 1- sv. Jakub
- 2 - sv. Mikuláš
- 4 – sv. Petr
- 5 – františkáni
- 6 - narození P. Marie
- 7 – cisterciáčky
- 8 – hrad
- 3, 9, 10 - náměstí

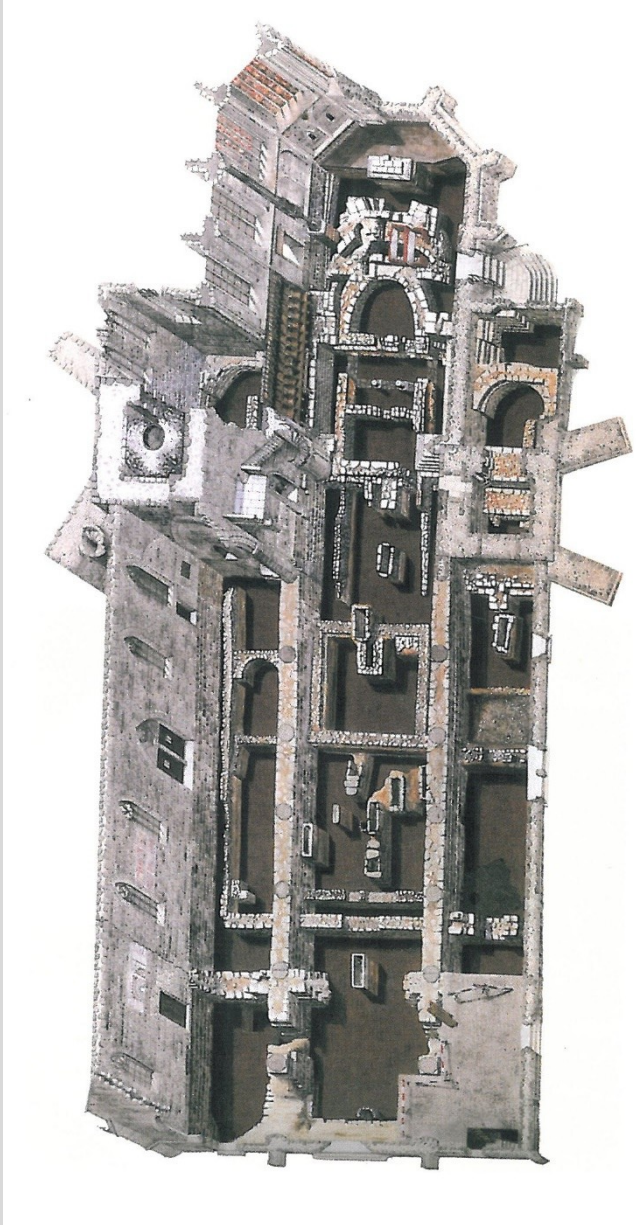
1237: listina knížete Barnima I.: Slované ke sv. Petru, Němci k sv. Jakubu

Archeologický výzkum kostela ve Wittenbergu- Sasko

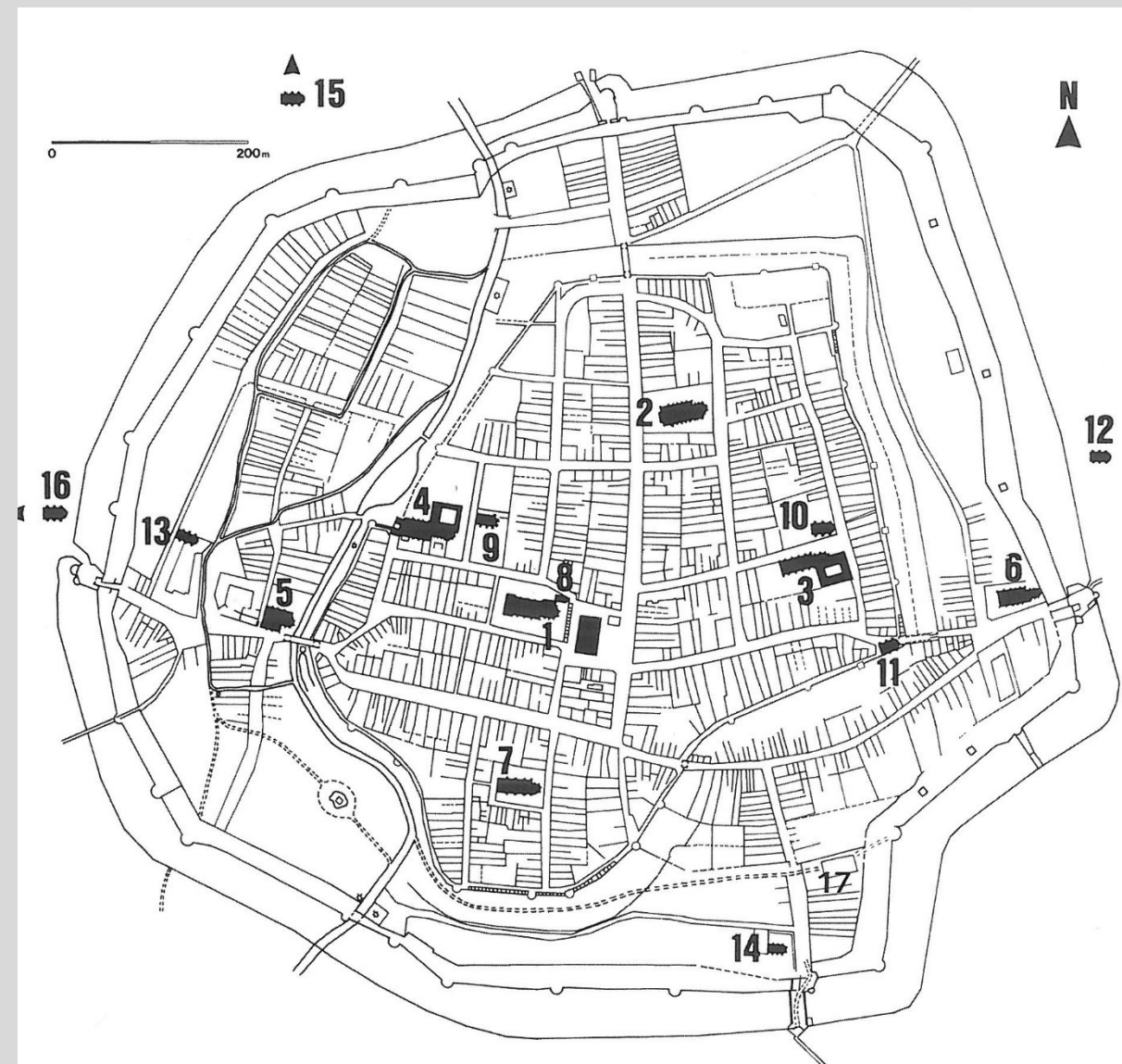
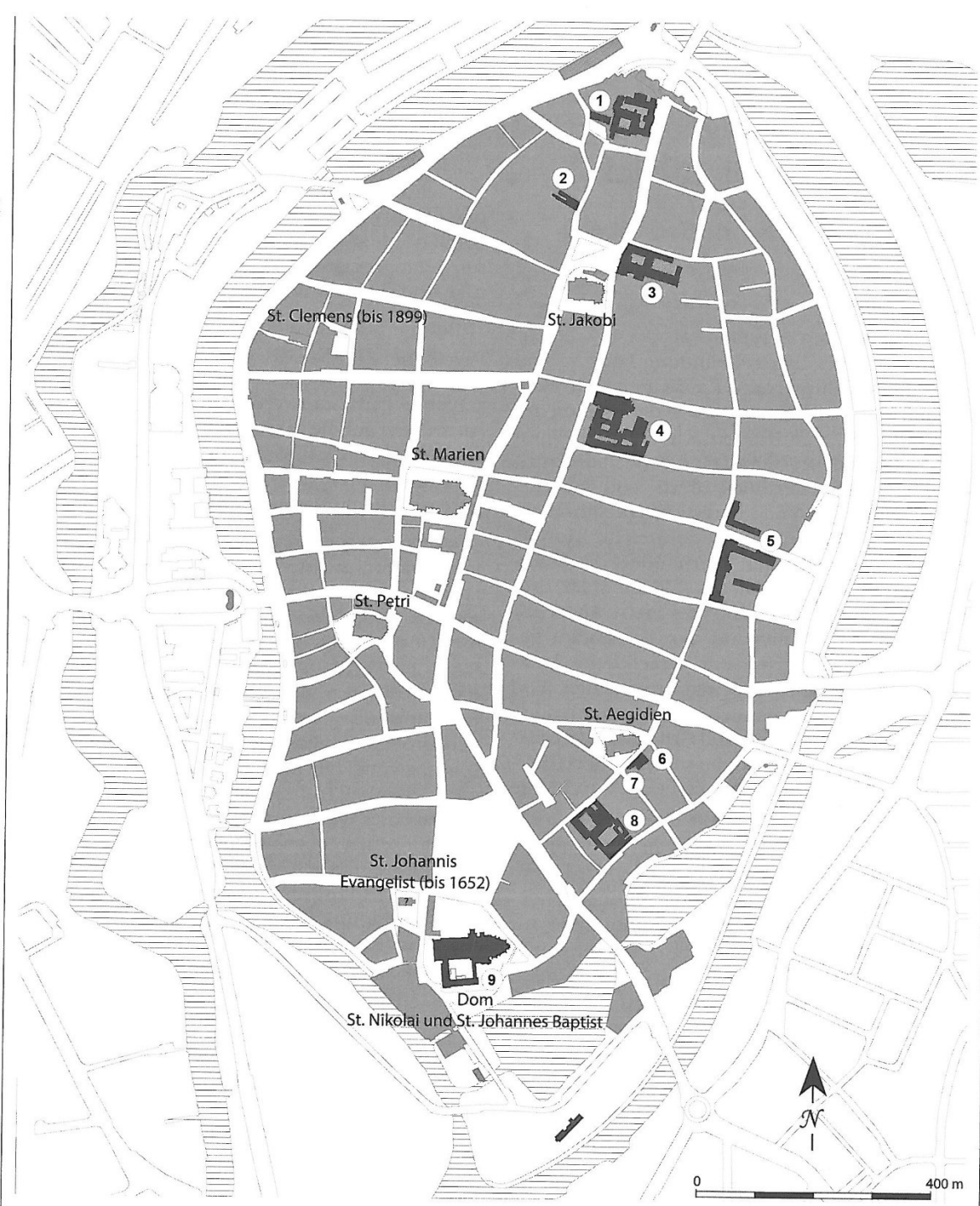
Starší fáze- 1. pol. 13., mladší závěr 13. a 14. stol.

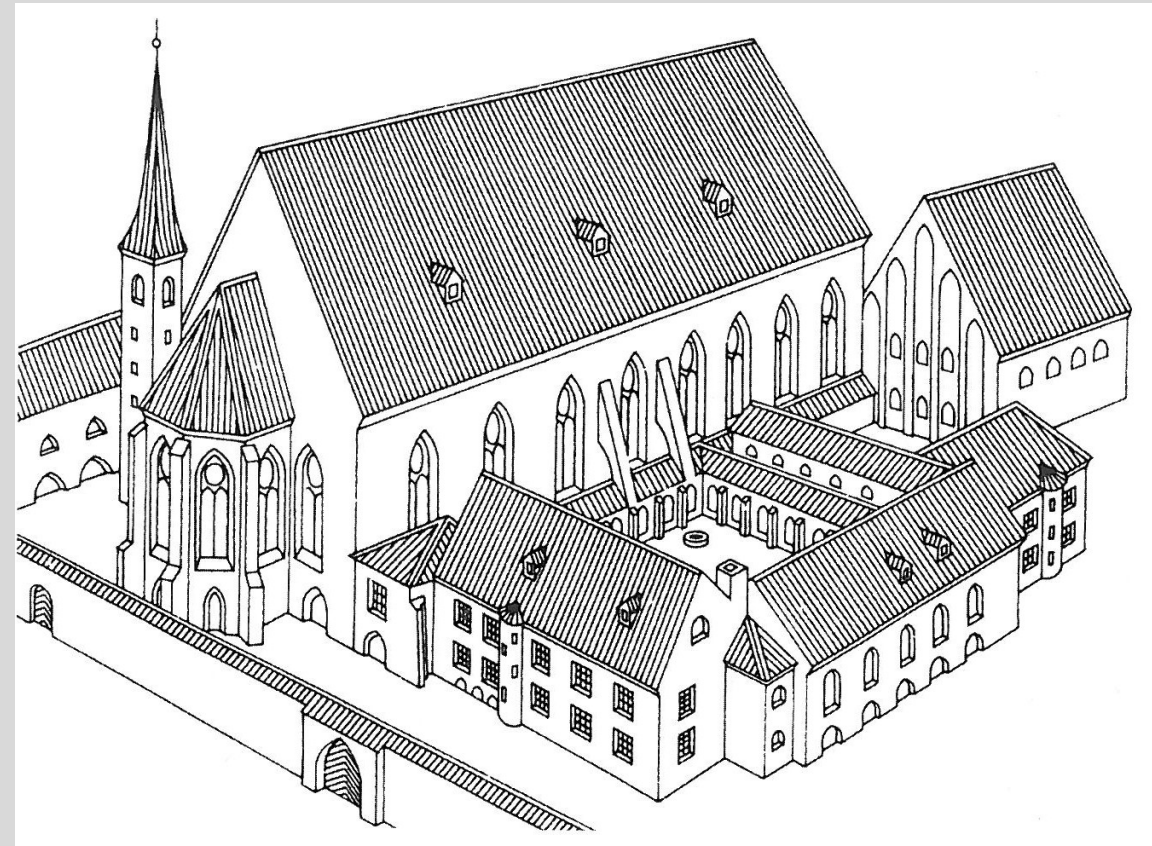
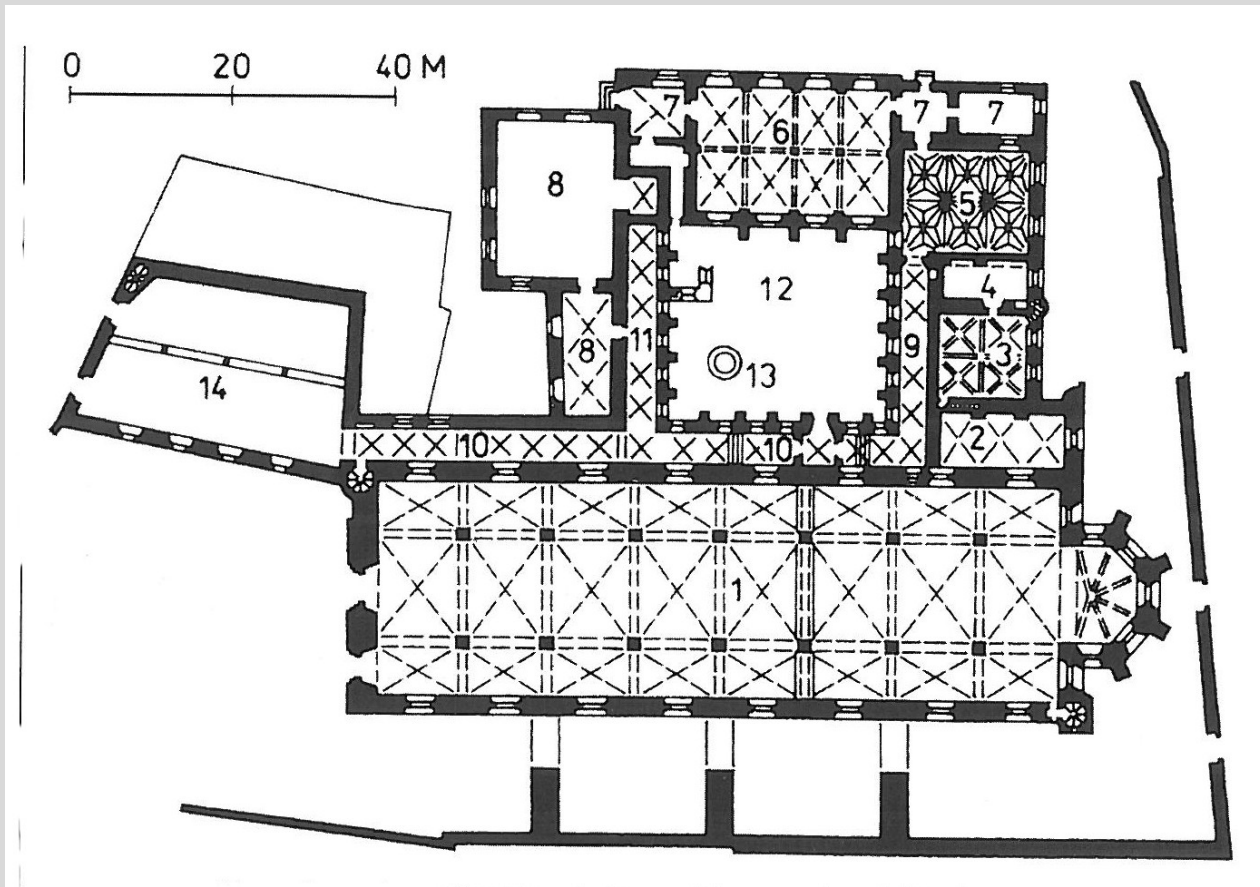

**Esslingen, sv. Dionysius,
odkryté fáze z 9.- 13. století**

Lübeck (vlevo), Göttingen (vpravo)- církevní objekty

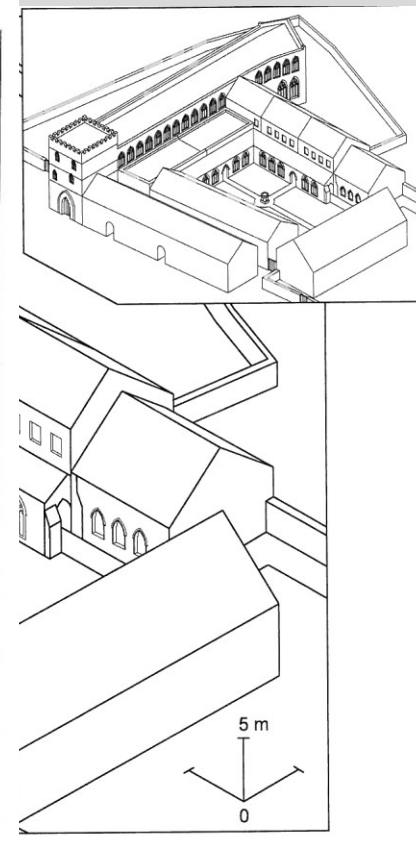
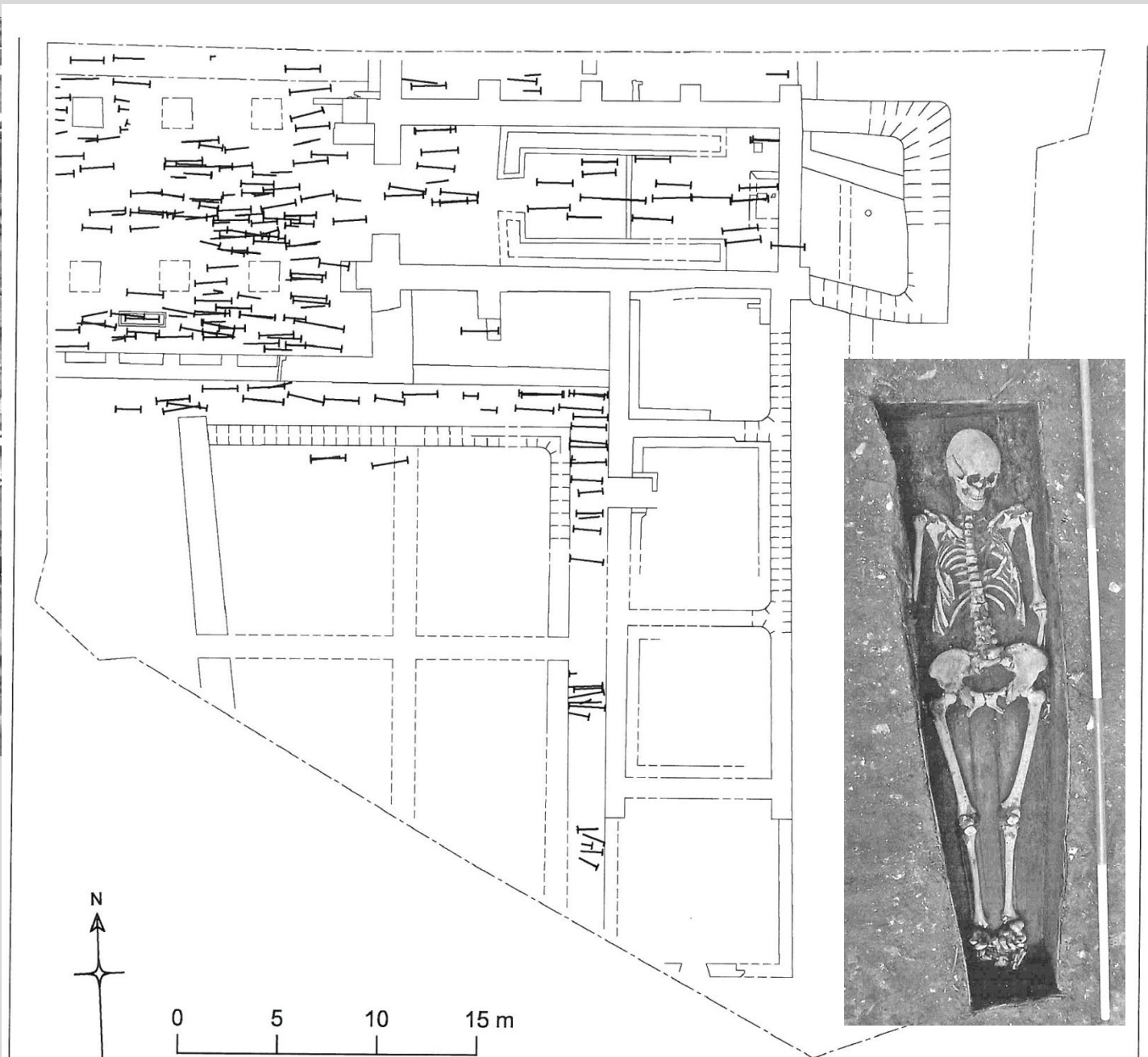

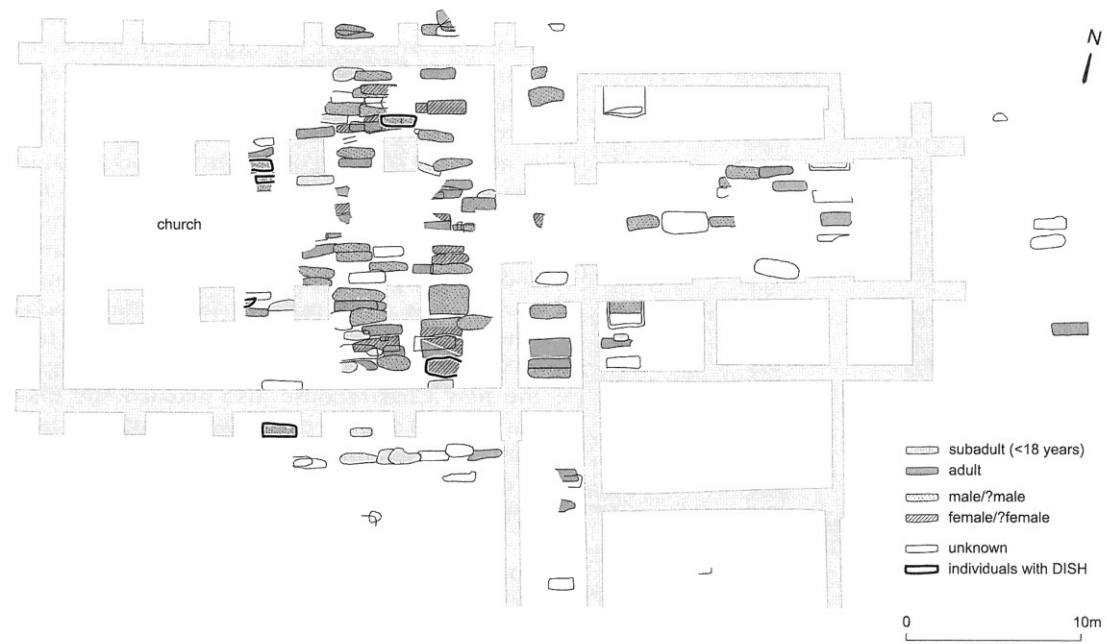
Tallin, dominikánský klášter

1- chrám, 2- sakristie, 3 – kapitulní síň, 4 - knihovna, 5 – starý refektář , 6 – nový refektář, 7 – vedlejší prostory, 8- místnosti pro laické bratry, 9-11 -křížová chodba, 12 – rajský dvůr, 13 – studna, 14 - sýpka

**Hull (Anglie),
augustiniánské
opatství, po 1317**

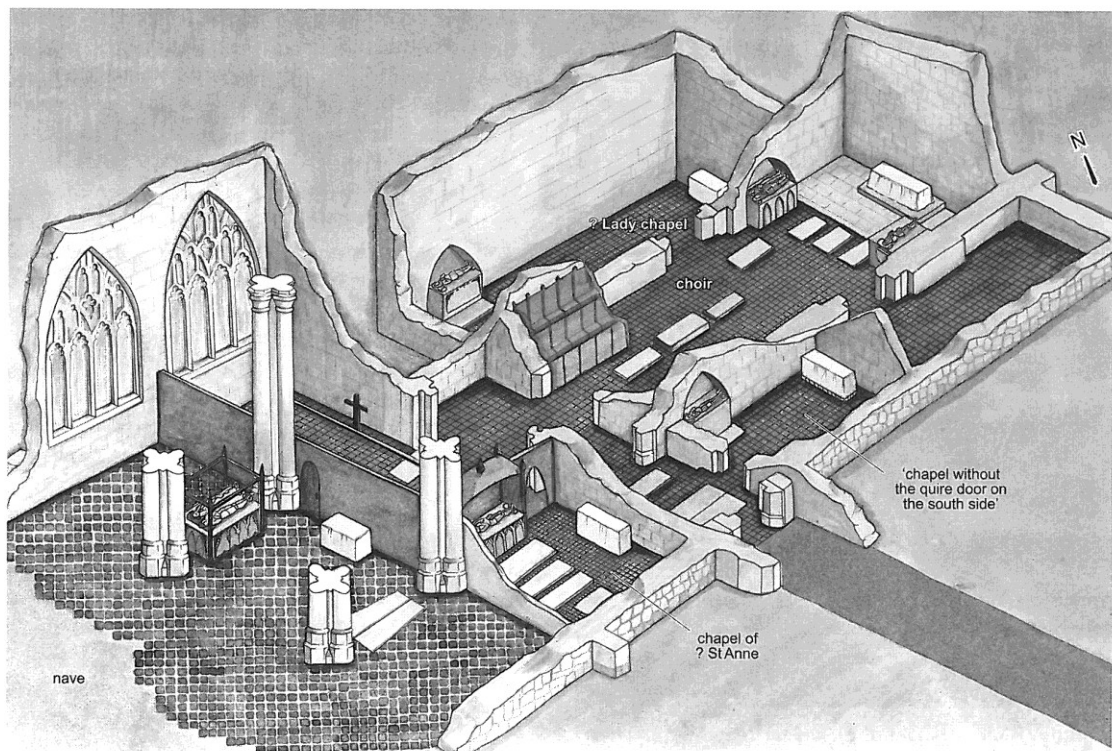

Londýn, špitál Panny Marie (St. Mary)

Svrchní vrstva hromadného hrobu

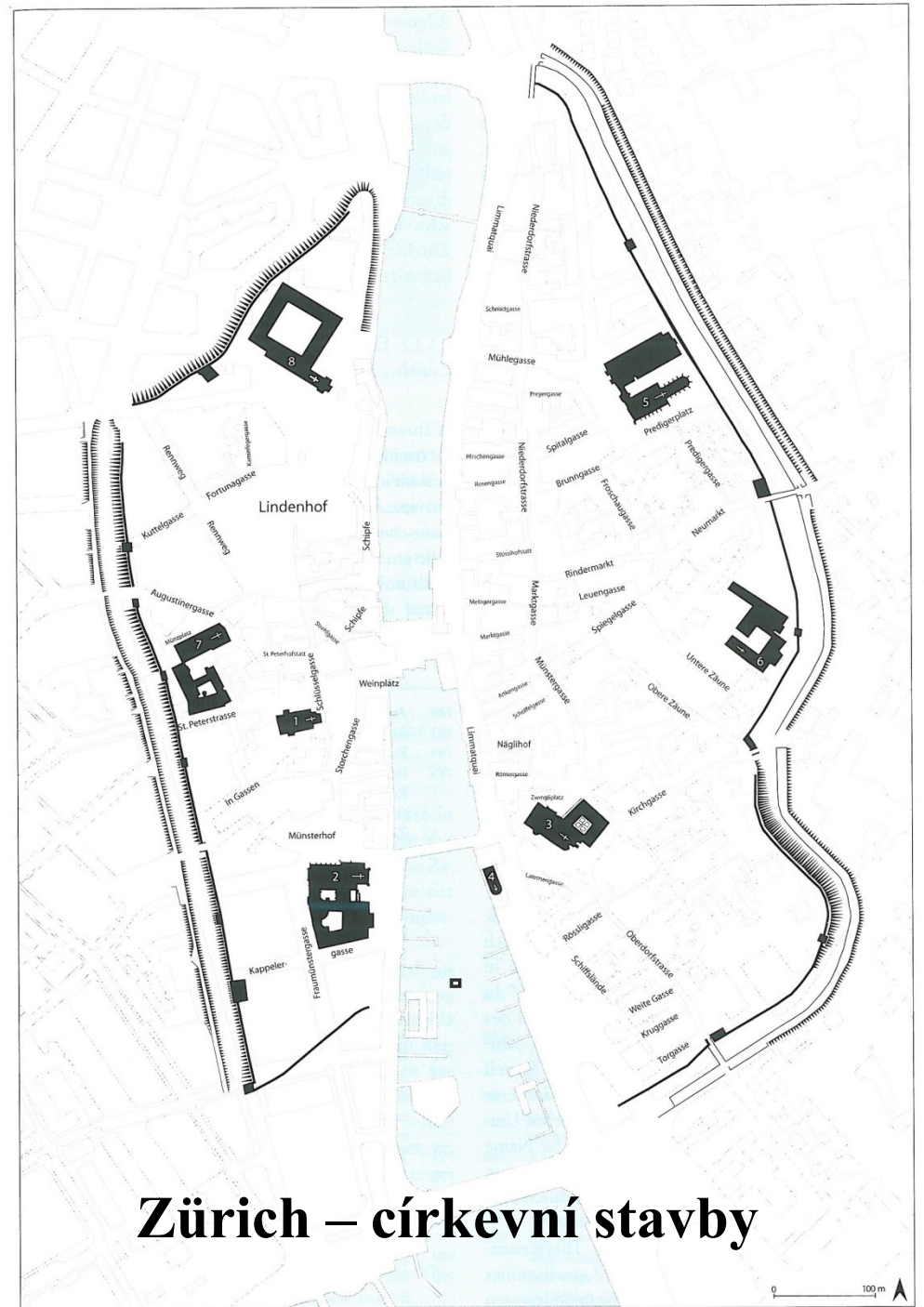
Morové pohřebiště (Black Death)

Deventer

Brémy- autentika biskupa
Leudericha 838-945

Zürich – církevní stavby